

นมัสการมาตาปิตุคุณ และนมัสการอาจริยคุณ

ตัวชี้วัดช่วงชั้น

๑. อ่านออกเสียงบทร้อยแก้วและบทร้อยกรองได้อย่างถูกต้อง ไพเราะ และเหมาะสมกับเรื่องที่อ่าน ท ๑.๑ (ม. ๔-๖/๑)
๒. ตีความ แปลความ และขยายความเรื่องที่อ่าน ท ๑.๑ (ม. ๔-๖/๒)
๓. วิเคราะห์ วิจารณ์ แสดงความคิดเห็นได้แย่งเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน และเสนอความคิดใหม่อย่างมีเหตุผล ท ๑.๑ (ม. ๔-๖/๕)
๔. มีมารยาทในการอ่าน ท ๑.๑ (ม. ๔-๖/๙)
๕. วิเคราะห์และวิจารณ์วรรณคดีและวรรณกรรมตามหลักการวิจารณ์เบื้องต้น ท ๕.๑ (ม. ๔-๖/๑)
๖. วิเคราะห์และประเมินคุณค่าด้านวรรณศิลป์ของวรรณคดีและวรรณกรรมในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ท ๕.๑ (ม. ๔-๖/๓)
๗. สังเคราะห์ข้อคิดจากวรรณคดีและวรรณกรรมเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ท ๕.๑ (ม. ๔-๖/๔)
๘. ท่องจำและบอกคุณค่าบทอาขยานตามที่กำหนด และบทร้อยกรองที่มีคุณค่าตามความสนใจ และนำไปใช้อ้างอิง ท ๕.๑ (ม. ๔-๖/๖)

ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้

ประโยชน์จากการเรียนรู้

๑. รู้จักคำประพันธ์ประเภทคำฉันท์
๒. ได้ข้อคิดในเรื่องพระคุณอันยิ่งใหญ่ของพ่อแม่และครูอาจารย์
๓. นำข้อคิดจากเนื้อเรื่องไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

ชวนคิด ชวนตอบ

๑. พระคุณของพ่อแม่และครูอาจารย์มีความสำคัญสามารถเปรียบเทียบกับสิ่งใด
๒. เพราะเหตุใดจึงต้องกล่าวนมัสการพ่อแม่และครูอาจารย์

นำเรื่อง

บทนมัสการมาตาปิตุคุณ นมัสการ**อาริย**คุณ เป็นบทร้อยกรองของพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) นักปราชญ์ทางด้านภาษาไทยในสมัยรัชกาลที่ ๕ บทร้อยกรองทั้งสองเรื่องนี้ แต่งด้วยอินทรีวิเชียรฉันท์ ซึ่งผู้แต่งไม่เคร่งครัดเรื่องฉันทลักษณ์ คำพูดไม่จำเป็นต้องเป็นคำที่ ประสมด้วยสระเสียงสั้น และไม่มีตัวสะกดเสมอไป เนื่องจากท่านผู้ประพันธ์คำนึงถึงความไพเราะ ของคำเป็นสำคัญ

นักเรียนจะซาบซึ้งในเนื้อหาของบทกวีที่กล่าวถึงพระคุณของพ่อแม่ ครูอาจารย์ และความ ไพเราะงดงามทางด้านภาษา รวมทั้งได้ข้อคิดอันนำไปสู่การปฏิบัติตัวเป็นลูกและศิษย์ที่ดีงามจาก บทกวีทั้งสองเรื่องนี้

เรื่องย่อ

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) กล่าวถึงพระคุณอันยิ่งใหญ่ของบิดามารดาที่มีต่อ ลูกในบทนมัสการมาตาปิตุคุณว่า บิดามารดาต้องเหนื่อยยากลำบากกายอดทนเพื่อเลี้ยงดูทะนุถนอม จนลูกเติบโต พระคุณของท่านทั้งสองมีความยิ่งใหญ่เหนือกว่าสิ่งใด หนักกว่าขุนเขา กว้างใหญ่กว่า พื้นแผ่นดิน ซึ่งลูกไม่อาจทดแทนพระคุณได้หมดสิ้น

สำหรับบทอาจริยคุณกล่าวถึงพระคุณของครูบาอาจารย์ที่เมตตาสั่งสอนวิชาความรู้ รวมทั้ง ศีลธรรมจรรยาให้แก่ศิษย์ ชีบาบุญคุณโทษ กล่อมเกลานิรันดร์ให้ประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี ศิษย์ทั้งหลายจึงควรน้อมรำลึกถึงพระคุณอันประเสริฐเลิศล้ำของท่านด้วยเช่นกัน

แนวสการมาตาปีตุคุณ

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

*ข้าขอบบชนกคุณ	ชนนี้เป็นค้ำมูล
ผู้กอบนุกูลพูน	ผดุงจวบเจริญวัย
พุ่มพื้ทระนุถนอม	บ บำราศนิราไกล
แสนยากเท่าไร ๆ	บ คิดยากลำบากกาย
ตรากทนระคนทุกซ์	ถนอมเลี้ยง ฤ รู้วัย
ปกป้องซึ่งอันตราย	จนได้รอดเป็นกายา
เปรียบหนักชนกคุณ	ชนนี้คือภูผา
ใหญ่พื้นทสุรธา	ก็ บ เทียบ บ เทียมทัน
เหลือที่จะแทนทด	จะสนองคุณานันต์
แท้บูชไยอัน	อุดมเลิศประเสริฐคุณ

แนวสการอาจริยคุณ

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

*อนึ่งข้าค้ำับน้อม	ต่อพระครูผู้การุณ
โอบเอื้อและเจือจน	อนุสาสน์ทุกสิ่งสรรพ
ยัง บ ทราบก็ได้ทราบ	ทั้งบุญบาปทุกสิ่งอัน
ชี้แจงและแบ่งปัน	ขยายอัตถ์ให้ชัดเจน
จิตมากด้วยเมตตา	และกรุณา บ เอียงเอน
เหมือนท่านมาแกลังเกณท์	ให้ฉลาดและแหลมคม
ขจัดเขลาบรรเทาโม-	หะจิตมืดที่งุนม
ก้องฯ ณ อารมณ	ก็สว่างกระจ่างใจ
คุณส่วนนี้ควรนับ	ถือว่าเลิศ ณ แดนไตร
ควรนึกและตรึกใน	จิตน้อมนิยมชม

ศัพท์น่ารู้

กังขา	ความเคลือบแคลง ความสงสัย
คุณานันต์	คุณอันไม่มีที่สิ้นสุด
ชนกคุณ	คุณของพ่อ
ชนนี	แม่
แดนไตร	โลกทั้งสาม ได้แก่ กามภพ รูปภพ และอรุภพ หรือสวรรค์ มนุษย์โลก และบาดาล
นบ	ไหว้ นอบน้อม
นिरา	ไกล
บุชไนย	ควรบูชา
บาราต	จากไป พრაไป หายไป
ผดุง	ค้ำจุน ระวัง อุดหนุน
พสุธรธา	แผ่นดิน
โมหะ	ความเขลา ความโง่ ความหลง
ระคน	ปน เข้ากันเป็นกลุ่มเป็นพวก
อนุสาสน์	คำสั่งสอน สอน ชี้แจง
อติถ์	เนื้อความ

ประวัติผู้แต่ง

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) เกิดเมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๖๕ ในสมัยรัชกาลที่ ๓ ได้รับการศึกษาทั้งภาษาไทย ภาษามคธ และสันสกฤตจนแตกฉาน ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้เป็นอาจารย์สอนวิชาภาษาไทยคนสำคัญของเจ้านายหลายพระองค์ พระยาศรีสุนทรโวหารได้แต่งตำราภาษาไทยไว้หลายเล่ม ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี ได้แก่ มูลบทบรรพกิจ วาหนิตินิกร อักษรประโยค สังโยคพิธาน ไวยากรณ์พิจารณา พิศาลการ์ณฑ์ ไวยากรณ์ประพันธ์ อนันตวิภาค เขมรากษรมาลา ปกิระณำพจนานัตถ์ พรรณพฤษา สัตตวาภิธาน และนิติสารสาธก

พระยาศรีสุนทรโวหารถึงแก่อนิจกรรมเมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๔ สิริอายุได้ ๖๙ ปี

สารนำรู้

ทิศ ๖

บทนมัสการมาตาปิตุคุณและบทนมัสการอาจารย์คุณเป็นบทประพันธ์ที่แต่งได้อย่างซาบซึ้งแสดงถึงพระคุณอันยิ่งใหญ่ของบิดามารดาและครูบาอาจารย์ ซึ่งเป็นบุคคลใกล้ชิดที่เอาใจใส่ทะนุถนอมเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนเราให้มีความรู้และเป็นคนดีในสังคม

ทางพระพุทธศาสนาแบ่งประเภทบุคคลที่ทุกคนต้องเกี่ยวข้องและใกล้ชิดด้วยเป็น ๖ ประเภทหรือที่เรียกว่า ทิศ ๖ คือ บิดามารดา ครูอาจารย์ ภริยา มิตรสหาย บ่าวบริวาร และพระสงฆ์

มีตำนานเล่าเกี่ยวกับทิศ ๖ นี้ว่า สมัยพุทธกาลในวันหนึ่งขณะใกล้รุ่ง พระพุทธเจ้ากำลังเสด็จเพื่อทรงรับบิณฑบาตได้ทอดพระเนตรเห็นการกระทำอันงมงายของมาณพคนหนึ่งชื่อสิงคาลกำลังยกมือนมัสการทิศรอบตัวในสภาพที่เหงื่อท่วมผ้าเปียก พระพุทธองค์จึงตรัสถามถึงสาเหตุของการกระทำดังกล่าว สิงคาลมาณพทูลตอบว่าเป็นประสงค์ของพ่อก่อนตายที่ต้องการให้ตนไหว้ทิศ ๖ พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงธรรมเรื่องทิศ ๖ แก่สิงคาลมาณพว่า ทิศ ๖ คือ บุคคลรอบตัวที่เราเกี่ยวข้องสัมพันธ์ด้วย ซึ่งเปรียบได้กับทิศ ๖ ที่อยู่รอบตัวเรา ดังนี้

๑. ทิศตะวันออก คือ ทิศเบื้องหน้า ได้แก่ บิดามารดา
๒. ทิศใต้ คือ ทิศเบื้องขวา ได้แก่ ครูอาจารย์
๓. ทิศตะวันตก คือ ทิศเบื้องหลัง ได้แก่ บุตร ภริยา
๔. ทิศเหนือ คือ ทิศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหาย
๕. ทิศเบื้องล่าง ได้แก่ บริวาร ลูกจ้าง
๖. ทิศเบื้องบน ได้แก่ พระสงฆ์ นักบวช

ในบทเรียนนี้นักเรียนจะได้ทราบรายละเอียดของทิศเบื้องหน้าอันได้แก่ บิดามารดา ผู้ให้ชีวิต และทิศเบื้องขวาซึ่งได้แก่ ครูอาจารย์ ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้

ทิศเบื้องหน้า

ทิศเบื้องหน้า คือ บิดามารดา ผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดู ผู้ที่เป็นบุตรควรสำนึกในบุญคุณของท่าน โดยทำตามหน้าที่ของบุตรที่พึงกระทำ ๕ ข้อ ดังนี้

๑. ท่านเลี้ยงมาแล้วเลี้ยงท่านตอบ คือ ดูแลความเป็นอยู่ให้บิดามารดาอยู่อย่างสุขสบาย
๒. ช่วยทำกิจของท่าน คือ แบ่งเบาภาระหน้าที่ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ
๓. ดำรงวงศ์สกุล คือ ประพฤติตัวไม่ให้เสียชื่อเสียงแก่วงศ์ตระกูล
๔. ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท คือ ประพฤติดี ทำตัวให้เป็นที่ยรักและไว้วางใจ
๕. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้ท่าน เป็นหน้าที่ของบุตรพึงกระทำให้ท่านเพื่อแสดงความกตัญญูทดแทน

เมื่อบุตรปฏิบัติดังที่ได้กล่าวมานี้ต่อบิดามารดาแล้ว ท่านย่อมปฏิบัติต่อบุตร ๕ ประการ ดังนี้

๑. ห้ามบุตรไม่ให้ทำชั่วทั้งในปัจจุบันและอนาคต
๒. ให้บุตรตั้งอยู่ในความดี รักษาศีล ฟังธรรม
๓. ให้บุตรศึกษาศิลปวิทยา เพื่อความเจริญก้าวหน้าในการประกอบอาชีพภายหน้า
๔. หาคู่ครองที่สมควรให้
๕. มอบทรัพย์สินสมบัติให้ในโอกาสที่สมควร เช่น วันเกิด แต่งงาน ฯลฯ

ทิศเบื้องขวา

ทิศเบื้องขวา คือ ครูอาจารย์ผู้ประสาทความรู้ต่อบิดามารดา เป็นผู้สมควรยกย่องเคารพ เชื้อฟ่ง ผู้ที่เป็นศิษย์ควรปฏิบัติต่อครูอาจารย์ ๕ ประการ ดังนี้

๑. แสดงความเคารพ ให้ความนับถือต่อครูอาจารย์ ปฏิบัติตามธรรมเนียมเมื่อพบครู อาจารย์
๒. ยินดีรับใช้ แสดงความเอาใจใส่ เมื่อท่านต้องการสิ่งใดให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มกำลัง
๓. เชื้อฟ่งคำสั่งสอน ใฝ่ใจในการศึกษาให้ประสบความสำเร็จ
๔. ประณิบัติ ให้การดูแลช่วยทำกิจตามสมควร
๕. เรียนวิชาความรู้ด้วยความเคารพ ไม่แสดงอาการดูหมิ่น เช่น ไม่ตั้งใจเรียน ขี้เล่น ในเวลาเรียน

เมื่อศิษย์ปฏิบัติดังที่ได้กล่าวต่อครูอาจารย์แล้ว ท่านย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ ๕ ประการ ดังนี้

๑. แนะนำให้การอบรมสั่งสอนให้ความรู้ เป็นคนดีมีคุณธรรม
๒. ให้เรียนดี ช่วยเหลือศิษย์ให้เรียนจนสำเร็จ
๓. ให้วิชาความรู้โดยสิ้นเชิง ไม่ปิดบังซ่อนเร้นความรู้ ถ่ายทอดวิชาจนหมด
๔. ให้คำยกย่อง ประกาศเกียรติคุณผู้ที่ตั้งใจเรียนให้เพื่อนฝูงรับรู้
๕. สร้างเครื่องค้ำภัยในสารทิศ สอนให้ศิษย์นำวิชาความรู้ไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ ให้ประกอบแต่ความดี เป็นสิริมงคลแก่ตนเอง

แนวทางในการวิจารณ์วรรณคดีและวรรณกรรม

เนื้อเรื่อง

บทนมัสการมาตาปิตุคุณและนมัสการอาจริยคุณ กล่าวถึงพระคุณอันยิ่งใหญ่ของบิดามารดา และครูบาอาจารย์ด้วยน้ำเสียงที่แสดงความนบนอบบูชา ทำให้ผู้อ่านซาบซึ้งร่วมกับอารมณ์ของผู้แต่ง สำหรับบทนมัสการมาตาปิตุคุณเริ่มด้วยการน้อมรำลึกพระคุณของบิดามารดา แล้วกล่าวถึงบุญคุณของท่านผู้ให้กำเนิด ต้องเหนื่อยยากตรากตรำเลี้ยงดูลูกจนเติบโตใหญ่ ส่วนบทนมัสการอาจริยคุณ

ขึ้นต้นบทประพันธ์ด้วยการน้อมคำนับพระคุณของครู แล้วกล่าวถึงพระคุณของท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ และอบรมบ่มนิสัยให้ศิษย์เป็นคนดี จากเนื้อหาของบทประพันธ์ทั้งสองนี้ทำให้ผู้อ่านรู้สึกซาบซึ้ง และสำนึกในพระคุณของบิดามารดาและครูบาอาจารย์

ศิลปะการประพันธ์

บทนมัสการมาตาปิตุคุณและบทนมัสการอาจารย์คุณเป็นบทประพันธ์ที่แต่งด้วยอินทริวิเชียรฉันท์ ซึ่งไม่เคร่งครัดในฉันทลักษณ์ ผู้แต่งให้ความสำคัญในการเลือกสรรถ้อยคำเป็นพิเศษ ไม่ใช้คำสามัญที่ใช้กันอยู่ทั่วไป จึงก่อให้เกิดความไพเราะทางด้านรสคำ เช่น

“บ บำราศนิราไกล” “ตรากทนระคนทุกซ์” “อนุสาสน์ทุกสิ่งสรรพ”

นอกจากนั้นยังมีการใช้อุปลักษณ์เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหา และความรู้สึกของบทประพันธ์ได้อย่างชัดเจน เช่น

เปรียบหนักชนกคุณ	ชนนี้คือภูผา
ใหญ่พ้นพสุธรธา	ก็ บ เทียบ บ เทียมหัน

ศิลปะการประพันธ์ที่เด่นที่สุดของบทประพันธ์ทั้งสองเรื่องนี้คือ การพรรณนาพระคุณของพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ ซึ่งผู้แต่งพรรณนาได้อย่างซาบซึ้งสะท้อนอารมณ์ เช่น

บทนมัสการมาตาปิตุคุณ	
ตรากทนระคนทุกซ์	ถนอมเลี้ยง ฤ รู้วาย
ปกป้องซึ่งอันตราย	จนได้รอดเป็นกายา
และบทนมัสการอาจารย์คุณ	
ขจัดเขลาบรรเทาโม-	หะจิตมีดีที่งุนม
กังขา ณ อารมณ์	ก็สว่างกระจ่างใจ

ข้อคิด คติคำสอน และความจรรโลงใจ

บทนมัสการมาตาปิตุคุณและบทนมัสการอาจารย์คุณ เป็นบทกวีที่จรรโลงใจผู้อ่านให้รู้สึกซาบซึ้งไปกับพระคุณของบิดามารดาและครูบาอาจารย์ โดยมีข้อคิดคำสอนซึ่งเป็นคติเตือนใจดังนี้

๑. บิดามารดาเป็นผู้มีพระคุณต่อบุตร บิดามารดาเป็นพรหมของบุตร เป็นบูรพาจารย์ของบุตร กล่าวคือ เป็นอาจารย์คู่แรกของบุตรธิดา ท่านให้กำเนิดเลี้ยงดูและพร่ำสอนลูกในเรื่องต่าง ๆ จนเติบโตใหญ่

๒. บุตรควรสำนึกในบุญคุณของบิดามารดา บิดามารดาเลี้ยงดูบุตรมาด้วยความยากลำบาก บุตรธิดาทั้งหลายควรสำนึกในบุญคุณและแสดงความกตัญญูต่อบิดามารดา ปฏิบัติต่อท่าน ให้ท่านมีความสุขทั้งกายและใจ

๓. ครูอาจารย์เป็นผู้มีบุญคุณต่อศิษย์ ครูอาจารย์เป็นผู้ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์ต่อบิตามารดา ครูสั่งสอนให้ศิษย์มีความรู้ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิต เช่น การประกอบอาชีพ การดำเนินชีวิตในสังคม

๔. ศิษย์ควรให้ความเคารพนับถือ ยกย่องและสำนึกในบุญคุณของครู บุญคุณของครูที่มีต่อศิษย์มีมากมาย ศิษย์จึงควรแสดงความกตัญญูต่อครูอาจารย์ ด้วยการให้ความเคารพเชื่อฟัง คำสั่งสอนของครู

การเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน

สังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่ต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวจึงไม่แน่นแฟ้นเท่าที่ควร ครอบครัวใดที่พ่อแม่ต้องทำงานนอกบ้าน สมาชิกในครอบครัวก็จะมีเวลาอยู่ร่วมกันน้อย ไม่มีเวลาพูดคุย อบรมสั่งสอน หรือรับฟังปัญหาของลูก เวลาส่วนใหญ่ของลูกจึงอยู่ที่โรงเรียน อยู่ในความควบคุมดูแลของครูอาจารย์ซึ่งอาจไม่ทั่วถึง ผู้ที่มีอิทธิพลต่อลูกมากที่สุดก็คือเพื่อน ซึ่งอาจชักจูงไปในทางที่ดีหรือไม่ดีก็ได้

แม้ว่าสังคมจะเปลี่ยนแปลง แต่สิ่งหนึ่งที่ควรปลูกฝังให้กับคนรุ่นใหม่ในสังคมไทยก็คือเรื่องคุณธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความกตัญญูทวดเวที สำนึกรู้และตอบแทนพระคุณของบิดามารดา และครูบาอาจารย์

นอกจากนี้ นักเรียนจึงควรตระหนักในความรัก ความปรารถนาดีของพ่อแม่และครูอาจารย์ที่มีต่อนักเรียน ไม่หลงเดินทางผิด เช่น ไม่ตั้งใจเรียน เทียวเตร่ ติดยาเสพติด นักเรียนควรปฏิบัติตัวเป็นคนดี คิดทำแต่สิ่งที่ถูกต้องดีงาม ทั้งนี้เพื่อให้เป็นคนดีที่พ่อแม่และครูอาจารย์ภูมิใจ

สรุป

บทนมัสการมาตาปิตุคุณและบทนมัสการอาจารย์คุณ ของพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) เป็นบทร้อยกรองประเภทฉันท์ซึ่งแต่งด้วยอินทริวิเชียรฉันท์ ท่านผู้แต่งได้เลือกสรรคำอย่างประณีตบรรจงทำให้เกิดความไพเราะและซาบซึ้งกับเนื้อหาความหมายที่กล่าวถึงพระคุณอันยิ่งใหญ่ของบิดามารดา และบุญคุณอันสำคัญของครูบาอาจารย์ที่มีต่อลูกและศิษย์ อีกทั้งเป็นการปลูกฝังคุณธรรมเรื่องความกตัญญูทวดเวทีซึ่งเป็นเครื่องหมายของคนดี

กิจกรรมบูรณาการ

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. แต่งบทร้อยกรองอินทวิเชียรฉันท์ ความยาวประมาณ ๕ บท เพื่อเทิดทูนพระคุณบิดามารดาและครูบาอาจารย์ในโอกาสต่าง ๆ
๒. ฝึกการอ่านทำนองเสนาะบทนมัสการมาตาปิตุคุณและบทนมัสการอาจารย์คุณ โดยใช้ทำนองสรภัญญะ แล้วจัดประกวดการอ่านทำนองเสนาะทั้งแบบรายบุคคลและแบบกลุ่ม
๓. จัดอภิปรายเรื่อง บทบาทของพ่อแม่และครูในยุคปัจจุบัน

โครงงาน

นักเรียนเลือกทำโครงงานต่อไปนี้ ๑ หัวข้อ หรืออาจทำโครงงานอื่นตามความสนใจตามรูปแบบที่ผู้สอนกำหนด โดยให้เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่เรียน

๑. โครงงานค้นคว้ารวบรวมประวัติและผลงานของพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)
๒. โครงงานรวบรวมและจัดทำป้ายนิเทศคำประพันธ์ประเภทคำฉันท์ชนิดต่าง ๆ
๓. โครงงานรวบรวมบทร้อยแก้วหรือบทร้อยกรองที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเทิดทูนพระคุณของบิดามารดาและครูบาอาจารย์ แล้วนำมาจัดทำป้ายนิเทศหน้าชั้นเรียน

การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

๑. นักเรียนมีวิธีการตอบแทนพระคุณของบิดามารดาและครูบาอาจารย์อย่างไร
๒. เพราะเหตุใดความกตัญญูทุกเวทีจึงเป็นคุณธรรมที่ผู้เป็นบุตรธิดาพึงปฏิบัติต่อผู้มีพระคุณอย่างบิดามารดาและครูบาอาจารย์

คำถามทบทวน

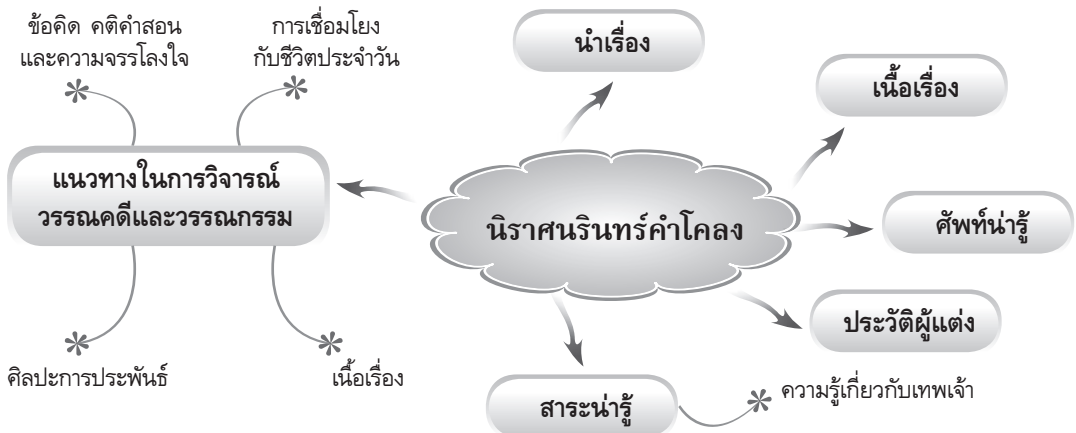
๑. นักเรียนจะปฏิบัติตัวอย่างไรเพื่อให้พ่อแม่และครูอาจารย์ภูมิใจ
๒. จากคำกล่าวที่ว่า “บิดามารดาเป็นพรหมของบุตร” นักเรียนเห็นด้วยหรือไม่ อย่างไร
๓. หากไม่เคารพเชื่อฟังพ่อแม่และครู จะเกิดผลกระทบต่องานของตนเองอย่างไรบ้าง
๔. นักเรียนมีความคิดเห็นอย่างไรกับการปฏิบัติตัวของวัยรุ่นในปัจจุบัน
๕. “ครูเปรียบเสมือนพ่อแม่คนที่สอง” นักเรียนเห็นด้วยกับคำกล่าวนี้หรือไม่ อย่างไร

นิราศนรินทร์คำโคลง

ตัวชี้วัดช่วงชั้น

๑. อ่านออกเสียงบทหรือย่อแก้วและบทหรือยกรองได้อย่างถูกต้อง ไพเราะ และเหมาะสมกับเรื่องที่อ่าน
ท ๑.๑ (ม. ๔-๖/๑)
๒. ตีความ แปลความ และขยายความเรื่องที่อ่าน ท ๑.๑ (ม. ๔-๖/๒)
๓. ตอบคำถามจากการอ่านงานเขียนประเภทต่าง ๆ ภายในเวลาที่กำหนด ท ๑.๑ (ม. ๔-๖/๖)
๔. มีมารยาทในการอ่าน ท ๑.๑ (ม. ๔-๖/๙)
๕. วิเคราะห์และวิจารณ์วรรณคดีและวรรณกรรมตามหลักการวิจารณ์เบื้องต้น ท ๕.๑ (ม. ๔-๖/๑)
๖. วิเคราะห์ลักษณะเด่นของวรรณคดีเชื่อมโยงกับการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตของสังคมในอดีต
ท ๕.๑ (ม. ๔-๖/๒)
๗. วิเคราะห์และประเมินคุณค่าด้านวรรณศิลป์ของวรรณคดีและวรรณกรรมในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม
ของชาติ ท ๕.๑ (ม. ๔-๖/๓)
๘. ท่องจำและบอกคุณค่าบทอาขยานตามที่กำหนด และบทหรือยกรองที่มีคุณค่าตามความสนใจ และนำไปใช้
อ้างอิง ท ๕.๑ (ม. ๔-๖/๖)

ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้

ประโยชน์จากการเรียนรู้

๑. รู้ถึงค่านิยมและความเชื่อในด้านต่าง ๆ ของสังคมในอดีต
๒. รู้จักสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งเป็นเส้นทางเดินทางในอดีตร
๓. นำข้อคิดจากเนื้อเรื่องไปปรับใช้ในชีวิตรประจำวันได้

ชวนคิด ชวนตอบ

๑. นักเรียนทราบหรือไม่ว่าใครเป็นผู้แต่งนิราศนรินทร์คำโคลง
๒. นิราศนรินทร์มีความดีเด่นในเรื่องใด

นำเรื่อง

นิราศนรินทร์ เป็นผลงานการแต่งของนายนรินทร์วิเบศร์ (อิน) แต่งไว้เมื่อคราวตามเสด็จสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาทไปปราบพม่า ซึ่งยกทัพมาตีเมืองถลางและเมืองชุมพร เมื่อต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ใน พ.ศ. ๒๓๕๒

นิราศนรินทร์นับเป็นวรรณคดีเรื่องเอก เพราะมีระเบียบการประพันธ์ตามแบบแผนการแต่งนิราศและดำเนินโวหารตามขนบการประพันธ์วรรณคดีในสมัยอยุธยาตอนต้น ได้แก่ คำสรวลโคลงต้น และโคลงทวาทศมาส แต่กลับได้รับคำยกย่องว่า นิราศนรินทร์มีความไพเราะด้วยรสวรรณศิลป์ที่จับใจผู้อ่านยิ่งกว่า ทั้งนี้เพราะนิราศนรินทร์แต่งด้วยโคลงสุภาพ ส่วนคำสรวลโคลงต้นแต่งด้วยโคลงต้น ธรรมชาติโคลงสุภาพย่อมฟังรื่นหูกว่าโคลงต้น อีกประการหนึ่งคำสรวลโคลงต้นใช้ภาษาโบราณกว่านิราศนรินทร์ จึงทำความเข้าใจได้ยากกว่า โดยยกตัวอย่างเปรียบเทียบสำนวนที่เห็นได้ชัดเจนในบทชมบ้านเมืองระหว่างนิราศนรินทร์กับคำสรวลโคลงต้น ดังต่อไปนี้

นิราศนรินทร์

อยุธยาคล่มแล้ว	ลอยสวรรค์ ลงฤ
สิงหนครร้างร้างร้าง	เจ็ดหล้า
บุญเพรงพระทาสวรรค์	ศาสน์รุ่งเรืองแฮ
บังอบายเบิกฟ้า	ผีกพื้นใจเมือง

คำสรวลโคลงต้น

อยุธยาคลึงฟ้า	ลงดิน แลฤ
อำนาจบุญเพรงพระ	ก่อเกื้อ
เจดีย์ล่ออินทร์	ปราสาท
ในทาบทองแล้วเนื้อ	นอกโสรรม

นิราศนรินทร์มีเนื้อความดำเนินตามแบบคำสรวลโคลงต้นบทต่อบท แต่ก็สามารถใช้โคลงสุภาพเป็นเอกลักษณ์ในผลงานให้แตกต่างกัน และมีการใช้ถ้อยคำโวหารอันแยบคายที่มีความดีเด่นในลักษณะความอ่อนหวาน ความนุ่มนวล และความไพเราะกว่า ก่อให้เกิดความเข้าใจ ความซาบซึ้งใจแก่ผู้อ่านจึงยิ่งแสดงให้เห็นประจักษ์ว่านิราศนรินทร์เป็นนิราศชั้นเยี่ยมดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงนิพนธ์ไว้ในคำอธิบายฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๗ ว่า พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) เคยกล่าวว่า “ได้ลองพิจารณาหาที่ดีโคลงนิราศนรินทร์แล้วไม่พบแห่งใดที่จะแก้ไขได้ดียิ่งขึ้นไปได้”

นิราศนรินทร์คำโคลง

นายพนรินทร์ธิเบศร์ (อิน)

๑. ศรีสิทธิพิศาลภาพ เลอหล้าลบล่มสวรรค์ จรรโลงโลกกว้าง

แผนแผ่นดินเมืองเมรุ	ศรีอยุธยาเยนทร์แย้มฟ้า	แจกแสงจำเจดจันทร์	เพียงรพิพรรณผ่องดาว
ขุนหาญห้าวแห่นบาท	สระทุกขราษฎร์รอนเสีย	สายเค็กเกลี่ยส่งหล้า	ราญราบหน้าเภาริน
เชิญข่าวยินยอบตัว	ควบค้อมหัวไหว้ละล้า	ทุกไทนาวมาลย์น้อม	ขอออกอ้อมมาอ่อน
พ่อนแผ่นดินให้ผาย	ขยายแผ่นดินฟ้าให้แผ้ว	เลี้ยงทเกล้าให้กล้า	พระยศให้เทิดฟ้า
เฟื่องฟุ้งทศธรรม	ท่านเฮ		

๒. อยู่ชยาสล่มแล้ว

ลอยสวรรค์ ลงฤ

สิงหาสน์ปรางค์รัตนบรร

เจดหล้า

บุญเพรงพระหากสวรรค์

ศาสน์รุ่ง เรืองเฮ

บออบายเบิกฟ้า

ฝึกพันใจเมือง

๓. เรื่องเรื่องไตรรัตน์พัน

พันแสง

รินรสพระธรรมแสดง

คำเข้า

เจดีย์ระตะแซง

เสียดยอด

ยลยิ่งแสงแก้วแก้ว

แก้หล้าหลากสวรรค์

๔. โบสถ์ระเบียงมณฑปพัน

ไพหาร

ธรรมาสน์ศาลาลาน

พระแผ้ว

หอไตรระฆังขาน

ภายคำ

ไขประทีปโคมแก้ว

กำฟ้าเพื่อนจันทร์

๗. รอยบุญเราพร้อมพ้อง

พบกัน

บาบแบ่งสองทำหัน

เท่าสร้าง

เพรงพราภัสต์จำผัน

พลัดคู่ เขาฤ

บุญร่วมบาบจำร้าง

นุชร้างเรียมไกล

๘. จำใจจากแม่เปลื้อง

ปลิดอก อรเอย

เยียวว่าแต่เดียวยก

แยกได้

สองซีกแล่งทรวงตก

แตกภาค ออกแม่

ภาคฟ้าไปหนึ่งไว้

แนบเนียนวลถนอม

๙. ไฉ่ศรีเสาวลักษณ์ล้ำ

แลโลม โลกเอย

แม้ว่ามีกิ่งโพยม

ยื่นหล้า

เขวนขวัญนุชชูโนม

แมกเมฆ ไว้แม่

กิดบมีกิ่งฟ้า

ฝาก้องนางเดียว

๑๐. โคมควรจักผากฟ้า
เกรงเทพไ้ธรณินทร์
ผากลมเลื่อนโคมบิน
ลมจะชายชักซ้ำ

๑๑. ผากอุมาสมรแม่แล้
ทราบสวยมภูจักรี
เรียมคิดจบจนตรี
โคมผากใจแม่ได้

๑๔. เรียมจากจักเนินน้อง
ศรีสวัสดิ์เทอญเยาว์
อำนาจลัษตย์สองเรา
การณรงค์ราชการร้อน

๒๒. จากมามา ลีวล้ำ
บางยี่เรือราพลง
เรือแพงช่วยพานาง
บางปรับคำคล้อง

๓๗. บ้านบ่อน้ำบกแห้ง
บ่อนตรคงขังเป็น
อ้าโคมแม่แบบเบญ-
มาขับอัสสุชลให้

๔๑. เห็นจากจากแจกก้าน
ถนัดระกำกรมจำ
บาปใดที่โททำ
จากแต่คาบนี้หน้า

๔๕. ชมแซ่คิดใช้หน้า
เดือนตำหนิงกลาง
พิมพ์พัคตร์แม่เพ็ญปราง
ข้ากว่าแซ่ไขแย้ม

๗๖. นางทรายจามเรศรู้
คือนุชสงวนงามตน
ตายองตอบตายล
โคมแม่บาดตาย้อย

ฤาดิน ดีฤา
ลอบกล้ำ
บนเล่า นะแม่
ชอกเนื้อเรียมสงวน
ลักขมี เล่านา
เกลือกไกล้
โลกล่วง แล้วแม่
ยิ่งด้วยใครครอง
จงเนา นะแม่
อย่าอ่อน
คินร่วม กันแม่
เร่งแล้วเรียมลา
ลำบาง
พี่พร้อง
เมียงมาน มานา
คล่าวน้ำตาคลอ
ไปเห็น
เลือดไล่
จลักษณ์ เรียมเอย
พี่แล้วจักลา
แกมระกำ
จากซ้ำ
แทนเท่า ราแม่
พี่น้องคงถนอม
นวลนาง
ต่ายแต้ม
จักเบรียบ ไตเลย
ยิ่งยัมอัปสร
รักชน
แต่น้อย
ยวนเนตร นางเอย
อยู่พูนฉันใด

๑๑๘. ถึงตระนาวตระหน้าข้า

จรคึกโศกมานาน

เดินดงท่งทางละหาน

สารสั่งทุกหย่อมหญ้า

๑๒๒. พันเนตรภูวนาถตั้ง

พักตร์สีกะแปดโสดฟุ้ง

กฤษณนิทรเลอหลัง

สองพิโยครำรื้อ

๑๒๔. กำสรวลศรีปราชญ์พร้อง

จากจุฬาลักษณ์ลายุ

ทวาทศมาสสาร

ยกหักกลางเกศแก้ว

๑๓๔. นทีสีสมุทรม้วย

ติมิงค์ลัมภกรนาคผาย

หยาดเหมพิรุณหาย

แรมราดแสนร้อยร้อน

๑๓๘. ลมพัดคือพิษต้อง

หนานอกกรุมในดวง

โคมแม่พิมพ์ลพวง

มือแม่วีเดียวล้ำ

๑๓๙. เอียงอกเทออกอ้าง

เมรุขุบสมุทรดินลง

อากาศจักรจางผจง

โคมแม่หยาดฟ้าแย้ม

๑๔๐. ตราบขุนคิริขึ้น

รักบ่หายตราบหาย

สุริยจันทรขจาย

ไฟแล่นล้างสีหล้า

๑๔๑. รำรำรำเรื่องร้าง

เสนาะสนั่นดินครวญ

สารสั่งพีกำสรวล

ควรแม่ไว้ต่างหน้า

สงสาร อรเอย

เนิ่นช้า

หิมเวศ

ย่านน้ำลานาง

ตาระวัง ไตฮ่า

อื่นอ้อ

นาคหลับ ฤาพ้อ

เทพท้าวท่าเมิน

เพรงกาล

สวาทแล้ว

สามเทวษ ถวิลแฮ

กึ่งร้อนทรวงเรียม

หมดสาย

ผาดล่อน

เหือดโลก แล้งแม่

ฤเจ้าเรียมทน

ตากทรวง

จิตช้า

มาเลศ ภูเอย

ยั้งล้าลมพาน

อวดองค์ อรเอย

เลขแต่้ม

จารึก พอฤ

อยู่ร้อนฤเห็น

ขาดสลาย แลแม่

หกฟ้า

จากโลก ไปฤ

ห่อนล้างอาลัย

แรมนวล นาฏฤ

ครุ่นฟ้า

แสนเสน่ห์ นุชเอย

พื้พื่นน่ายหลัง

๑๔๒. นรินทร์นเรศให้

นิพนธ์พจน์พิสดารญาณ

กวีวรโวหาร

ควรแก่ปราชญ์ใดได้

๑๔๓. ไตโตโอรุโอรุอ้อ

เอาปากเป็นกวี

หากหาญแต่ว่าที่

ดุษหนึ่งแสงหิ่งห้อย

๑๔๔. โคลงเรื่องนินราศนี้

รองบาทบวรวังถวิล

บทใดปราชญ์ปวงฉิน

ประจบเปรียบเสาวคนธ์ไล่

บริบาล

ยศไว้

นายหนุ่ม

อ่านแล้วเย้ยรยอ

ตนดี

ขล้อยคล้อย

เฉลยกล่าว ไฉนนา

ส่องกันตนเอง

นรินทร์อิน

ว่าไว้

เชิญเปลี่ยน แปลงพ่อ

เลือกลิ้มตมดู

* * * * *

ศัพท์น่ารู้

กฤษณนิทรเลอหลัง	นาคหลัก	พระนารายณ์นอนบนหลังพญานาค เรียกท่าประทับนี้ว่า นารายณ์
กล้ำ		บรรทมสินธุ์
กำฟ้าเพื่อนจันทร์		กลืน ในที่นี้หมายความว่า เชยชม ในความว่า เกรงเทพไถ้ธรณินทร
แก่นหล้า		ลอบกล้ำ
กำฟ้าเพื่อนจันทร์		ท้องฟ้าสว่างจนทำให้แสงจันทร์มัวหมอง
แก่นหล้า		หลักสำคัญของโลก ในที่นี้หมายความว่า งามเป็นจุดเด่นของ
		แผ่นดิน ในความว่า แก่นหล้าหลากหลายสวรรค์
แก้วแก้ว		แก้ว ๔ ประการ ได้แก่ เพชร ทับทิม มรกต บุษราคัม โกเมน
		นิล มุกดา เพทาย และไพฑูรย์
เชิญช่าวยนิ		ได้รู้ช่าวอันน่ากลัว
คล้าว		หลังไทร
คาบนี้		คราวนี้
จักรี		ผู้มีจักร คือ พระนารายณ์
เจดจันทร์		เจดจ้าเกินกว่าแสงจันทร์
ฉิน		ตติง ทักท้วง
ชาย		ลมพัด
ด้าว		คือ ดินแดน ในที่นี้หมายความว่า ราวกับแสงอาทิตย์ส่องโลก
		ในความว่า เพียงพิพรรณผ่องด้าว
เดือนตำหนิงกลาง	ต่ายแต่้ม	พระจันทร์มีตำหนิ เพราะมีรูปกระต่ายอยู่ที่ตรงกลางวง

ติมิงคล	ปลาใหญ่ ๑ ใน ๗ ตัวที่อยู่ในแม่น้ำสีทันดรที่กั้นระหว่าง เขาสัตตบริภัณฑ์ ที่ล้อมรอบเขาพระสุเมรุ
ท่ง	คือ ท่ง
โท	สอง เราทั้งสอง ในที่นี้หมายความว่า กวีกับนางที่รัก ในความว่า บาปใดที่โททำ
นทีสี่สมุทร	มหาสมุทรที่อยู่ระหว่างทวีปทั้งสี่ คือ ทวีปอุตตรกुरु (เหนือ) ชมพู (ใต้) บุพพวิเทห (ตะวันออก) อมรโคยาน (ตะวันตก)
บก	แห่ง ใช้ว่า บกแห่ง
บังอบาย	ปิดทางที่นำไปสู่ความชั่วหรือความเสื่อม
บุญเพรง	บุญเก่า
เบญจลักษณะ	ลักษณะงาม ๕ ประการ เรียกว่า เบญจกัลยาณี คือ ฟันงาม ผงงาม ผิวงาม วัยงาม เนืองงาม (เหงือกและริมฝีปาก)
เปลื้องปลิดอก	พรากเอาหัวใจไปราวต้องปลิดหัวใจของตนออกไปจากนาง
ฟ้าง	คือ ฟ่าง ในที่นี้หมายความว่า ราวกับ
ฝึกฝืนใจเมือง	ฝืนพุนจิตใจของชาวเมืองให้พ้นจากความทุกข์
พักตร์สี่แปดโฮต	สี่หน้า แปดหู คือ พระพรหม
พันเนตร	พันตาหรือสหัส নয়น์ คือ พระอินทร์
พิศาลภพ	โลกอันกว้างขวาง ในที่นี้หมายความว่า แผ่นดินอื่นที่กว้างใหญ่
เกริน	กลอง
แมกเมฆ	เอาเมฆบัง แอบซ่อนไว้ในเมฆ
ยอบตัว	หมอบ
รพิพรรณ	แสงอาทิตย์
ลบล่มสวรรค์	ชนะเมืองสวรรค์
ละล้า	เกรงกลัว
สระทุกข์ราษฎร์รอนเลี่ยน	ชำระล้างทุกข์ชาวเมืองและตัดเลี่ยนหนาม
สวยมภู	พระผู้เป็นเอก คือ พระอิศวร
สายเค็กเหลี่ยนล่งหล้า	ปราบข้าศึกเตียนตลอดโลก
สิงหาสน์	(สิงห + อาสน์) ดังที่หนึ่งของราชสีห์ ในที่นี้หมายความว่า พระที่นั่ง พระมหากษัตริย์
หกฟ้า	สวรรค์ทั้งหกชั้น คือ จาตุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี และปรนิมมิตวสวัตดี เรียกว่า จกามาวจรสวรรค์
เหลี่ยนล่ง	เลี่ยนโล่ง
อุมา	พระอุมาผู้เป็นชายาพระอิศวร

ประวัติผู้แต่ง

นิราศนรินทร์ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดเกี่ยวกับที่มาของผู้แต่ง นอกจากกล่าวไว้โดยสังเขปตามคำความของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพว่า “นายนรินทร์ธิเบศร์ ชื่อเดิมชื่ออิน รัชการเป็นมหาดเล็กฝ่ายพระราชวังบวร ได้รับพระราชทานยศเป็นมหาดเล็กหุ้มแพร มีบรรดาศักดิ์เป็นนายนรินทร์ธิเบศร์ แต่งหนังสือเล่มนี้เมื่อคราวตามเสด็จสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาเสนานุรักษ์ เสด็จยกกองทัพหลวงไปปราบพม่าข้าศึกซึ่งยกลงมาตีเมืองกลางและเมืองชุมพร เมื่อต้นรัชกาลที่ ๒ ในปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๓๕๒ หนังสือเล่มนี้จึงเรียกตามชื่อผู้แต่งว่า นิราศนรินทร์”

อีกทั้งนิราศนรินทร์มีลักษณะการแต่งเป็นโคลงจึงมีการเรียกชื่อต่างกันไปได้อีกว่า โคลงนิราศนรินทร์หรือนิราศนรินทร์คำโคลง โดยในโคลงบทสุดท้ายของนิราศนรินทร์ เนื้อความได้ปรากฏชื่อผู้แต่งสอดคล้องกับข้อสันนิษฐาน ดังคำประพันธ์ที่ว่า

โคลงเรื่องนิราศนี้	นรินทร์อิน
รอนบาทบวรวังถวิล	ว่าไว้
บทใดปรากฏขัณฑ์	เชิญเปลี่ยน แปลงพ่อ
ปรุงเปรียบสาวคนไร่	เลือกล้มตมดู

สาระน่ารู้

ความรู้เกี่ยวกับเทพเจ้า

คติความเชื่อของคนไทยมีการนับถือเทพเจ้าสืบเนื่องกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยมีเหตุผลที่สำคัญ คือ เทพเจ้ามีฤทธาานุภาพสามารถดลบันดาลทุกข์สุขให้แก่มนุษย์ กวีผู้ประพันธ์นิราศนรินทร์ จึงได้กล่าวอ้างถึงเทพเจ้าสำคัญต่าง ๆ ซึ่งสมควรแก่การศึกษาประวัติความเป็นมา ดังนี้

๑. **พระพรหม** เทพเจ้าผู้สร้างจักรวาล มีพระวรกายสี่แดง มี ๔ พักตร์ มีพระสุรสวัสดิ์เป็นมเหสี มีพาหนะเป็นหงส์ นามว่า หังสวาหนะ มีสถานที่ประทับเรียกว่า พรหมพยุพา

๒. **พระอิศวรหรือพระศิวะ** เทพเจ้าผู้ทำลายจักรวาล มีพระวรกายสีขาว มี ๔ กร ทรงตรีศูล บ่วงบาศ์ สังข์ และคทา (ยอดทำด้วยกะโหลกศีรษะมนุษย์) มี ๓ เนตร เนตรที่ ๓ อยู่ที่พระนลาฏ (ซึ่งตามปกติดวงตาที่ ๓ จะหลับตา เพราะหากลืมตาขึ้นมาจะมีอานุภาพทำลายล้างเผ่าพันธุ์ทุกอย่างให้หมดไหม้) มีรูปพระจันทร์เสี้ยวเดียวเป็นปิ่นปักพระเกศา สวมประคำด้วยกะโหลกศีรษะมนุษย์ มีพาหนะสำคัญ คือ โคอุสุภราช ชื่อ นันทิหรืออนนติ มีพระอุม่าเป็นมเหสี ประทับอยู่วิมาน ณ เขาไกรลาส

๓. **พระนารายณ์หรือพระวิष्ณุ** เทพเจ้าผู้รักษาลोक ในฐานะผู้ดำรงไว้เป็นศูนย์รวมของความเมตตาและความดี มีพระวรกายสีดอกตะแบก มี ๔ กร ทรงมงกุฎชัย (ชฎาเดินหน) มีอาวุธ คือ สังข์ คทา จักร และธรรณี (ในวรรณคดีไทยพระนารายณ์มักถือตรีแทนธรรณี) ทรงพาหนะสำคัญเป็นครุฑ มีพระลักษมีเป็นมเหสี

พระนารายณ์เป็นเทพเจ้าผู้รักษาโลก ดังปรากฏในเรื่อง นารายณ์ลึงปาง อันเป็นเรื่องราว การอวตารของพระนารายณ์ที่ลงมาปราบยุคเข็ญในแผ่นดินถึงสี่ยุคสมัย ได้แก่ สมัยกฤตายุค สมัย ไตรตายุค สมัยทวารยุค และสมัยกัลยยุค

๔. พระสุริยวดี เป็นมเหสีของพระพรหม และถือเป็นเทวีผู้อุปถัมภ์การศึกษาและความรู้

๕. พระอุมา เป็นมเหสีของพระอิศวร และถือเป็นเทวีแห่งความเมตตา มีลักษณะเป็น ๒ ภาค คือ ภาคใจดี เรียกว่า พระอุมา พระเคารีหรือพระปารวตี และภาคดุร้าย เรียกว่า พระนางกาลิ หรือทศคา มีตำนานกล่าวไว้ว่า พระอิศวรสร้างพระอุมาขึ้นเอง โดยเอาพระหัตถ์ขวาลูบพระอุระ ของพระองค์ แล้วจึงบังเกิดเป็นองค์พระอุมาขึ้น และถือกันว่าเป็นศักดิ์ของพระอิศวร ฉะนั้นจึงมี สัญลักษณ์นี้อยู่ด้วยกันกับคิวลึงค์

๖. พระลักษมี เป็นมเหสีของพระนารายณ์ และถือว่าเป็นเทวีแห่งความมั่งคั่งและเทวีแห่ง ความงาม มีน้ำพระทัยเมตตาอยู่เป็นนิตย์ และเป็นแบบอย่างแห่งนางที่มีความงามทั้งรูปร่างและกิริยา มารยาท มีพระวรกายเป็นสีทอง มีวajahที่ยาวนเสน่ห์และไพเราะ อีกทั้งถือกันว่าเป็นผู้นำมาซึ่งความ เจริญทุกประการ จึงเรียกว่า ภควดี นับกันว่าเป็นผู้อุปถัมภ์บรรดาสตรีทุกชั้น ประทับนั่งหรือยืน บนดอกบัว และในมือถือดอกบัว

พระลักษมีมักจะเป็ญคู่สังวาสกับพระนารายณ์เสมอ เช่น เมื่อพระนารายณ์ได้อวตารลงมา เป็นพระราม พระลักษมีก็ตามไปเกิดเป็นนางสีดา ในปางกฤษณาวตารเป็นนางรูกมีณี ปางปรศุ- รามาวตารเป็นนางธรรณี และปางวามนาวตารเป็นนางกมลลา

แนวทางในการวิจารณ์วรรณคดีและวรรณกรรม

เนื้อเรื่อง

นิราศนรินทร์มีการดำเนินเรื่องที่เป็นไปอย่างมีระเบียบ โคลงแต่ละบทมีเนื้อความที่ชัดเจน สามารถทำความเข้าใจได้อย่างต่อเนื่องและเห็นถึงความเชื่อมโยงทางความคิดของกวีที่มีใจความ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตลอดทั้งเรื่อง อีกทั้งนิราศนรินทร์มีองค์ประกอบตามธรรมเนียมการแต่ง นิราศคำโคลง คือ ขึ้นต้นด้วยบทท่ายืดพระเกียรติพระมหากษัตริย์และโคลงชมความงดงาม ความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมืองและพระพุทธรศาสนา ตามด้วยบทนิราศที่ประกอบด้วยการ คร่ำครวญที่พลัดพรากจากนางอันเป็นที่รัก การบรรยายเส้นทาง การชมธรรมชาติ และบทลงท้าย ในการฝากฝีมือการประพันธ์เชื้อเชิญให้คนมาอ่าน

ศิลปะการประพันธ์

นิราศนรินทร์แต่งด้วยโคลงสี่สุภาพจำนวน ๑๔๓ บท และมีร่ายนำ ๑ บทเป็นบทประณาม- พจน์ นิราศนรินทร์มีโคลงที่ใช้วรรณยุกต์เอก โท ตรงตามลักษณะบังคับของฉันทลักษณ์ ซึ่งถือเป็น โคลงต้นแบบของการแต่งโคลงสี่สุภาพที่ถูกต้องสมบูรณ์แบบ เช่น โคลงบทที่ ๒๒

จากมามาแล้วล้ำ	ลำปาง
บางยี่เรือราพลา	พี่พร้อง
เรือแพงช่วยพานาง	เมียงม่าน มานา
บางปรับคำคล้อง	คล่าวน้ำตาลคลอ

สำหรับศิลปะการประพันธ์ที่ดีเด่นด้านอื่น ๆ ถือเป็นธรรมเนียมนิยมในการแต่งบทร้อยกรองที่มีความไพเราะในการใช้คำและสำนวน ดังนี้

๑. การเล่นสัมผัสพยางค์ภายในวรรค และเลือกสรรถ้อยคำวางสัมผัสพยางค์ระหว่างวรรคหน้ากับวรรคหลัง ทำให้ได้รับอรรถรสทางเสียงสัมผัสที่ไพเราะ ดังคำประพันธ์ที่ว่า

เอียงอกเทออกอ้าง	อวดองค์ อรเอย
เมรุขุบสมุทรดินลง	เลขแต่้ม
อากาศจกजारผจง	จารึก พอฤ
โคมแม่หยาดฟ้าแย้ม	อยู่ร้อนฤเห็น

อีกทั้งการสรรคำที่มีรูปคำงาม ไพเราะ มีความหมายดี ชัดเจน และให้ความรู้สึกที่ลึกซึ้ง เช่น ศรียุทธยเณทร์แย้มฟ้า แจกแสงจ้าเจิดจันท์ คำว่า “แย้มฟ้า” เป็นคำที่ทำให้เห็นภาพที่ชัดเจนว่า แสงโคมเด่นอยู่บนท้องฟ้า ส่วนคำว่า “แจกแสงจ้าเจิด” เป็นคำที่ให้ความรู้สึกที่มีมากยิ่งขึ้นกว่าการส่องแสง แต่ขณะเดียวกันก็ไม่กลับทำให้รู้สึกร้อนแรงเจิดจ้า

๒. การเล่นคำเพื่อให้เกิดเสียงที่เน้นย้ำความรู้สึก เช่น ใช้คำว่า “จาก” ที่หมายถึง ต้นจาก เปรียบเทียบกับคำว่า จาလာ หรือการใช้คำว่า “ระกำ” ที่หมายถึง ต้นระกำและความทุกข์ เปรียบเทียบกับคำว่า กรรม ดังคำประพันธ์ที่ว่า

เห็นจากจากแจกก้าน	แกมระกำ
ถนัดระกำกรรมจำ	จากช้า
บาปใดที่โหด	แทนเท่า ราแม่
จากแต่คาบนี้หน้า	พี่น้องคงถนอม

๓. การใช้โวหารอุปมาและอุปลักษณ์ เป็นการกล่าวโวหารเปรียบเทียบกับสิ่งซึ่งแยกคาย ที่ต้องใช้การตีความเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน เช่น กวีกล่าวเปรียบเทียบกับผู้ที่โอ้อวดว่าเป็นกวีแต่งกลอนได้หากกล่าวพูดอวด ย่อมเหมือนหิ่งห้อยที่มีแสงไว้สำหรับส่องกันเท่านั้น คือไม่ให้ความสว่างแก่ผู้ใด ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ใดใดโอษฐ์โอ้อ่าง	ตนดี
เอาปากเป็นกวี	ขล้อยคล้อย
หากหาญแต่ว่าที่	เฉลยกล่าว ไฉนนา
ดูจหนึ่งแสงหิ่งห้อย	ส่องกันตนเอง

๔. การใช้โวหารบุคคลวัต เป็นการสมมุติสิ่งที่ไม่มีชีวิตให้มีตัวตนเหมือนสิ่งที่มีชีวิต เช่น กวีขอให้เรือแพง (เรือสำหรับพายในมีมาน้ำ) ช่วยพานางมาหา และแอบมองออกมาจากม่านด้วยเถิด แต่ลำน้ำไม่ยอมรับปากตามที่ขอ ทำให้ต้องน้ำตาคลอ ดังคำประพันธ์ที่ว่า

จากมามาลิวัล้า	ลำปาง
บางยี่เรือราพลา	พี่พร้อง
เรือแพ่งช่วยพานาง	เมียงม่าน มานา
บางปรับคำคล้อง	คล้าวน้ำตาคลอ

๕. การใช้โวหารอติพจน์ เป็นการกล่าวความเกินจริง เพื่อให้มีน้ำหนักที่หนักแน่นยิ่งขึ้น เช่น กวีกล่าวอ้างถึงสิ่งที่ยิ่งใหญ่ คือ ขุนเขา สวรรค์ ๖ ชั้น พระอาทิตย์ และพระจันทร์จะสูญสลายไปจากโลก ก็ไม่ทำให้สั่นไหวหรือหมดอาลัยในตัวนางที่รักได้ เป็นการสร้างอารมณ์ความรู้สึกที่หนักแน่น และน่าเชื่อถือในความรักที่กวีมีให้กับนางที่รัก ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ตราบขุนคิริขึ้น	ขาดสลาย แลแม่
รักบ่หายตราบหาย	หกฟ้า
สุริยจันทร์ขาย	จากโลก ไปฤา
ไฟแล่นล้างสีหัล้า	หอนล้างอาลัย

ข้อคิด คติคำสอน และความจรรโลงใจ

๑. สิ่งสำคัญที่สุดในเรื่องความรัก คือ จิตใจ หากคู่รักมีจิตใจที่มั่นคงต่อกัน ก็ย่อมมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ทำให้คลายความวิตกกังวลใจว่าจะมีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่เปลี่ยนแปลงไป ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ฝากอุมาสมรแม่แล้	ลักษมี เล่านา
ทราบสวยมภูจักรี	เกลือกไกล้
เรียมคิดจบจนตรี	โลกล่วง แล้วแม่
โหมฝากใจแม่ได้	ยิ่งด้วยใครครอง

๒. ความซื่อสัตย์เป็นสิ่งที่คู่รักควรยึดถือเป็นแนวปฏิบัติต่อกัน ดังคำประพันธ์ที่ว่า

เรียมจากจักเน็นน้อง	จงเนา นะแม่
ศรีสวัสดิ์เทอญเยาว์	อย่าอ่อน
อำนาจสัตย์สองเรา	คืนร่วม กันแม่
การณรงค์ราชการร้อน	เร่งแล้วเรียมลง

๓. ความเชื่อในเรื่องบาปบุญที่ทำร่วมกันมาส่งผลตามมาสนองกัน เช่น การที่กวีกล่าวว่าเราเคยทำบุญร่วมกันมาจึงทำให้พบเจอกัน และบาปที่เราทั้งสองเคยทำก็ตามมาสนองให้พลัดพรากจากกัน อาจเพราะเคยพรากสัตว์จากคู่ของมัน ดังคำประพันธ์ที่ว่า

รอยบุญเราพร้อมพ้อง	พบกัน
บาปแบ่งสองทำหัน	เท่าสร้าง
เพรงพรากสัตว์จำผัน	พลัดคู่ เขาฤา
บุญร่วมบาปจำร้าง	นุชร้างเรียมไกล

การเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน

การพลัดพรากจากคนที่รักย่อมทำให้เกิดความรู้สึกเศร้าโศกเสียใจเป็นเรื่องธรรมดา หากความเสียใจที่เกิดขึ้นมีมากมายจนต้องโหยหา อาดูร ไม่อาจจะรับอารมณ์ความรู้สึกได้ก็ย่อมจะทำให้เกิดความทุกข์ระทมอย่างแสนสาหัส สาเหตุแห่งความทุกข์นี้มาจากความไม่ไว้วางใจ ความไม่เชื่อมั่น และความวิตกกังวลว่าการจากลาจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ผู้ที่มีความทุกข์จากการพลัดพราก จึงเป็นผู้ที่กลัวการเปลี่ยนแปลง นั้นเพราะยึดติดกับสิ่งที่รัก สิ่งที่คุณเคย และสิ่งที่เป็นเจ้าของ หากใช้สติในการพิจารณาไตร่ตรองอย่างถ่องแท้ก็จะรู้ว่าความเปลี่ยนแปลงเป็นสัจธรรมที่แน่นอนตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ จึงควรทำใจยอมรับกับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ และเสริมสร้างกำลังใจตนเองให้มีความหนักแน่น มั่นคง รวมทั้งเชื่อมั่นและเชื่อใจไม่หวั่นไหวกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นทุกขณะ

สรุป

นิราศนรินทร์ เป็นวรรณคดีประเภทคำโคลงที่มีเนื้อหาสำคัญในการคร่ำครวญถึงนางอันเป็นที่รักที่ได้จากมา และเป็นการบันทึกการเดินทางในการตามเสด็จสมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาเสนานุรักษ์ ไปปราบพม่าที่ยกมาตีเมืองกลางและเมืองชุมพร กวีถ่ายทอดความรู้ทางสภาพภูมิศาสตร์ การใช้คำศัพท์ ธรรมเนียม วัฒนธรรม ค่านิยม และความเชื่อของสังคมในสมัยนั้นอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง ด้วยการใช้อ้อยคำสำนวนภาษาที่ประณีตบรรจง ก่อให้เกิดความซาบซึ้งใจแก่ผู้อ่าน นิราศนรินทร์ จึงเป็นนิราศที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นวรรณคดีที่ดีเยี่ยมเรื่องหนึ่ง

กิจกรรมบูรณาการ

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. นักเรียนอ่านนิราศนรินทร์ฉบับสมบูรณ์และศึกษาความหมายของคำและประโยคที่ยากหรือไม่เข้าใจความหมายจากนิราศนรินทร์ทั้ง ๑๔๔ บท แล้วทำเป็นสมุดคำศัพท์อธิบายความหมาย
๒. แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มร่วมกันวิเคราะห์โวหารภาพพจน์ที่ปรากฏอยู่ในนิราศนรินทร์ทั้ง ๑๔๔ บท
๓. นักเรียนเลือกโคลงในนิราศนรินทร์บทที่นักเรียนประทับใจ ถอดคำประพันธ์และอ่านทำนองเสนาะหน้าชั้นเรียน

๔. นักเรียนศึกษาค้นคว้าเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับศึกพม่ามาตีเมืองถลางและเมืองชุมพร ซึ่งสัมพันธ์กับสมัยที่มีการแต่งนิราศนรินทร์

๕. นักเรียนศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับชื่อสถานที่ที่กล่าวไว้ในเรื่องนิราศนรินทร์ว่ามีอยู่จริงหรือไม่ อย่างไร

โครงงาน

นักเรียนเลือกทำโครงงานต่อไปนี้ ๑ หัวข้อ หรืออาจเลือกทำโครงงานอื่นตามความสนใจตามรูปแบบที่ผู้สอนกำหนด โดยให้เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่เรียน

๑. โครงงานรวบรวมชื่อสถานที่ในนิราศนรินทร์ ซึ่งเป็นเส้นทางการเดินทางทางเรือจากกรุงเทพฯ ถึงเพชรบุรี และการเดินทางทางบกไปยังเมืองตะนาว

๒. โครงงานศึกษานิราศนรินทร์คำโคลงเปรียบเทียบกับโวหารที่ดำเนินตามกำสรวลโคลงต้น

การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

๑. นักเรียนนำข้อคิดที่เกี่ยวกับความรักจากนิราศนรินทร์ไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้อย่างไร

๒. ความเศร้าโศกที่มีสาเหตุจากการลาจากคนที่รัก สามารถใช้วิธีการใดที่ทำให้ความเศร้าโศกเจือจางลงได้บ้าง

คำถามทบทวน

๑. นิราศนรินทร์ได้รับการยกย่องว่ามีความดีเด่นทางด้านใด
๒. สมัยที่แต่งนิราศนรินทร์มีความเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของไทยอย่างไร
๓. วรรณคดีสมัยอยุธยาเรื่องใดที่นำมาใช้เป็นต้นแบบในการแต่งนิราศนรินทร์
๔. เนื้อเรื่องของนิราศนรินทร์กล่าวถึงการเดินทางที่มีจุดเริ่มต้นและจุดหมายปลายทางที่ใด ยกตัวอย่างชื่อสถานที่ต่าง ๆ

๕. โคลงบทใดในนิราศนรินทร์ที่ปรากฏเป็นข้อสันนิษฐานแสดงถึงประวัติของกวี

๖. “บุญเพรงพระหากสวรรค์ ศาสน์รุ่ง เรืองแฮ” กวีต้องการบอกความหมายถึงสิ่งใด

๗. กวีแสดงความอาลัยในการจำใจจากนางที่รักไว้อย่างไรบ้าง

๘. กวีกล่าวอ้างถึงเทพเจ้าต่าง ๆ ไว้อย่างไรบ้าง

๙. นิราศนรินทร์ได้แสดงให้เห็นถึงภาพสะท้อนสังคมในสมัยนั้นอย่างไร

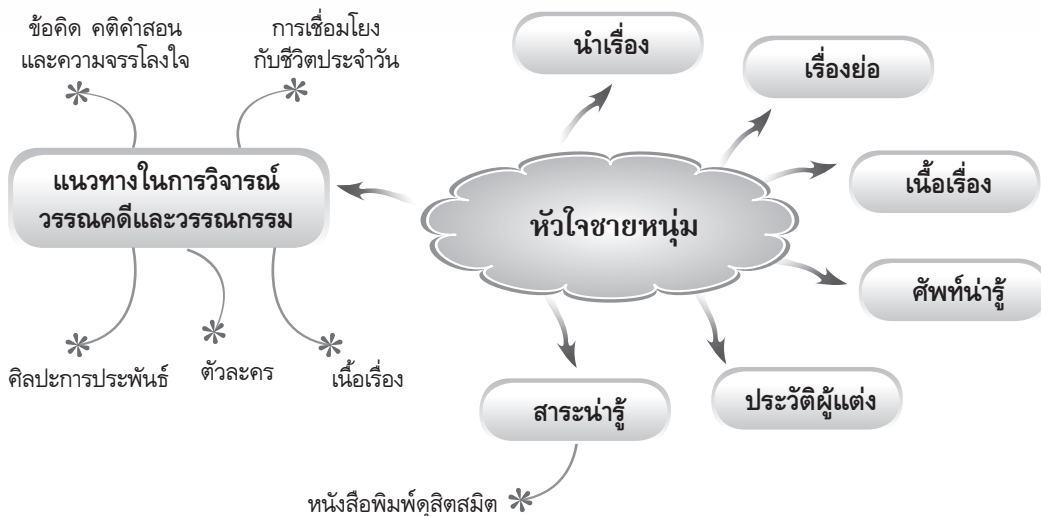
๑๐. กวีมีทัศนคติในแง่มุมมองที่มีลักษณะแตกต่างจากทัศนคติทั่วไปของสังคม

หัวใจชายหนุ่ม

ตัวชี้วัดช่วงชั้น

๑. อ่านออกเสียงบทร้อยแก้วและบทร้อยกรองได้อย่างถูกต้อง ไพเราะ และเหมาะสมกับเรื่องที่อ่าน ท ๑.๑ (ม. ๔-๖/๑)
๒. ตีความ แปลความ และขยายความเรื่องที่อ่าน ท ๑.๑ (ม. ๔-๖/๒)
๓. คาดคะเนเหตุการณ์จากเรื่องที่อ่านและประเมินค่าเพื่อนำความรู้ความคิดไปใช้ตัดสินใจแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต ท ๑.๑ (ม. ๔-๖/๔)
๔. วิเคราะห์ วิจารณ์ แสดงความคิดเห็นโต้แย้งเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน และเสนอความคิดใหม่อย่างมีเหตุผล ท ๑.๑ (ม. ๔-๖/๕)
๕. อ่านเรื่องต่าง ๆ แล้วเขียนกรอบแนวคิด ผังความคิด บันทึกย่อความ และรายงาน ท ๑.๑ (ม. ๔-๖/๓)
๖. วิเคราะห์และวิจารณ์วรรณคดีและวรรณกรรมตามหลักการวิจารณ์เบื้องต้น ท ๕.๑ (ม. ๔-๖/๑)
๗. วิเคราะห์ลักษณะเด่นของวรรณคดีเชื่อมโยงกับการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตของสังคมในอดีต ท ๕.๑ (ม. ๔-๖/๒)
๘. สังเคราะห์ข้อคิดจากวรรณคดีและวรรณกรรมเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ท ๕.๑ (ม. ๔-๖/๔)

ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้

ประโยชน์จากการเรียนรู้

๑. รู้ถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมต่างชาติที่ส่งผลต่อสังคมไทยในสมัยรัชกาลที่ ๖
๒. ได้ข้อคิดเกี่ยวกับเรื่องการเลือกคู่ครองและการใช้ชีวิตคู่

ชวนคิด ชวนตอบ

๑. นักเรียนคิดว่าหัวใจชายหนุ่มเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับอะไร
๒. เรื่องหัวใจชายหนุ่มมีลักษณะการแต่งหรือวิธีการนำเสนอที่แตกต่างจากวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ อย่างไร

นำเรื่อง

หัวใจชายหนุ่ม เป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้นามปากกาว่า “รามจิตติ” เป็นนวนิยายขนาดสั้นที่นำเสนอในรูปแบบการเขียนจดหมาย ลงตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์ดุสิตสมิตรายเดือนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ จำนวนทั้งสิ้น ๑๘ ฉบับ มีความเป็นมาตามที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เขียนพระราชทานคำนำไว้ว่า “จดหมายเหล่านี้ ข้าพเจ้าได้เลือกคัดแต่ฉบับที่มีเรื่องน่าอ่านสำหรับสาธารณชนมารวบรวมไว้ เพื่อผู้อ่านหนังสือพิมพ์ ‘ดุสิตสมิต’ จะได้อ่านทราบความเห็นและความเป็นไปของคนหนุ่มไทยผู้หนึ่ง ซึ่งมีโอกาสออกไปศึกษาวิชาการ ณ ประเทศยุโรป”

หัวใจชายหนุ่มสร้างสรรค์เนื้อเรื่องขึ้นอย่างสมจริง เสมือนการจำลองเหตุการณ์และบรรยากาศแห่งยุคสมัยนั้น โดยถ่ายทอดแนวคิดที่เกี่ยวกับการรับวัฒนธรรมตะวันตกมาใช้ในช่วงที่ประเทศกำลังเริ่มเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ไปเป็นแบบสมัยใหม่ ถ่ายทอดผ่านไวยากรณ์เฉียบคม สอดแทรกอารมณ์ขันที่ทำให้ผู้อ่านติดตามได้อย่างต่อเนื่อง

เรื่องย่อ

นายประพันธ์ ประยูรศิริ เป็นหนุ่มไทยที่เดินทางไปศึกษาต่อยังประเทศอังกฤษ เมื่อสำเร็จการศึกษาจึงเดินทางกลับประเทศโดยทางเรือ ขณะเดินทางประพันธ์ได้เขียนจดหมายถึงเพื่อนสนิทชื่อว่า ประเสริฐ สุวัฒน์ ซึ่งยังคงศึกษาอยู่ที่ประเทศอังกฤษ โดยเขียนเล่าความรู้สึกที่คิดถึงประเทศอังกฤษและคนรัก

การเดินทางกลับเมืองไทยในครั้งนี้ บิดาของประพันธ์ได้ใช้อำนาจวังเต็นผากฝังให้บุตรชายเข้ารับราชการ และบิดายังได้เตรียมหาคู่ครองที่เหมาะสม คือ แม่กิมเน้ย แต่ประพันธ์ไม่สนใจ แม่กิมเน้ยเพราะเห็นว่าหล่อ่นเซยและรังเกียจการแต่งงานแบบ “คลุมถุงชน” เมื่อประพันธ์ได้พบกับสาวงามผู้มีความทันสมัยที่ชื่อว่า อุไร ประพันธ์จึงได้ทำความรู้จักกับอุไร และคบหาเที่ยวเตร่กันอย่างสนิทสนม เพียงไม่นานก็มีความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้ง จนอุไรตั้งครรภ์ บิดาของประพันธ์จึงต้องจัดงานแต่งงานให้ด้วยความรู้สึกที่ไม่พอใจอย่างยิ่ง อุไรตั้งครรภ์ได้ไม่นานก็เกิดแท้งลูก หลังจากรักษาตัวจนร่างกายแข็งแรงดีแล้ว อุไรก็ออกเที่ยวเตร่และใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือย ประพันธ์กล่าวตักเตือนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของอุไรจนทั้งสองทะเลาะกันเสมอ อุไรจึงหนีกลับไปอยู่กับบิดาของเธอ ทำให้อุไรมีโอกาสนพบรักใหม่กับพระยาตระเวนนคร ประพันธ์และอุไรจึงได้หย่าขาดกันที่สุดในที่สุด

ประพันธ์มีชีวิตและหน้าที่การทำงานที่เจริญก้าวหน้า ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นหลวงบริบาลบรมศักดิ์ ฝ่ายอุไรเมื่อไปอยู่กับพระยาตระเวนนครก็ได้รับความจริงว่าเขามีเมียอยู่แล้วถึง ๗ คน จึงอยู่กินกันได้ไม่นานก็ต้องเลิกรากัน อุไรหวนกลับมาอ่อนหวานขอคืนดีกับประพันธ์ แต่ประพันธ์ก็ไม่ยอมใจอ่อนและแนะนำให้เธอกลับไปอยู่บ้านบิดา ต่อมาอุไรก็ได้แต่งงานใหม่กับหลวงพิเศษผลพานิช แม้เขาจะไม่หล่อเหลาแต่ก็เป็นพ่อค้าผู้มีฐานะดี สำหรับประพันธ์ได้พบรักครั้งใหม่กับหญิงสาวที่ชื่อว่า “ศรีสมาน” และรู้สึกพึงพอใจในตัวเธอมาก รวมทั้งบิดาทั้งสองฝ่ายก็รู้จักชอบพอกัน ประพันธ์จึงตั้งความหวังในอนาคตที่จะได้แต่งงานครองคู่กับศรีสมานอย่างมีความสุข

หัวใจชายหนุ่ม

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

จดหมายถึงนายประเสริฐ สุวัฒน์

ฉบับที่ ๑

เรือ “โอยามะมะรุ”

เดินในทะเลแดง

วันที่ ๒๓ กันยายน, พ.ศ. ๒๔๖-

ถึงพ่อประเสริฐเพื่อนรัก.

เพื่อนคนรักก็คงฉันอยู่แล้วละสิ ที่ฉันยังไม่ได้เขียนจดหมายมาถึงเพื่อนก่อนนี้. ที่จริงฉันอยากเขียนมานานแล้ว, แต่มันทำใจไม่ลงว่าจะเขียนว่าอะไร. จิ้งรี ๆ รอ ๆ มาจนถึงเวลานี้. นี่ไม่ใช่เพราะไม่คิดถึงเพื่อนหาได้, แต่ตรงกันข้ามฉันคิดถึงเหลือเกินจนไม่รู้จะเขียนไปอย่างไรถูก. ตั้งแต่จากกันมาแล้วฉันคิดถึงเพื่อนทุกวัน, จริง ๆ นะ ไม่แก้งพูดเลยและฉันออกนี้กรีธาเพื่อนพิลึกด้วย. นึกถึงตัวฉันเองที่มาตกอยู่ในที่อย่างไร, และพ่อประเสริฐตกอยู่ในที่อย่างไร จะไม่ให้ฉันริษยาอย่างไรได้ ? ส่วนฉันลืมาตกอยู่บนเรือซึ่งกำลังแล่นอยู่ในทะเลแดง, ร้อนแทบสิ้นสติ, และเดินห่างออกจากที่ถิ่นที่เคยได้รับความสุข แลดูไปข้างหน้าก็หวังได้แต่จะเห็นความคับแคบและอึดอัดใจอย่าเข้าใจผิดว่าฉันไม่รักกรุงสยามหรือชาติไทย. ชาติบ้านเมืองของฉันทำไมฉันจะไม่รู้จักรัก, แต่เป็นธรรมชาติคนเราต้องมีความรักหลายอย่าง, เช่นรักพ่อแม่หรือญาติพี่น้องก็ผิดกับการรักลูกรักเมียจริงไหม ? การรักเมืองไทยเปรียบเหมือนการรักพ่อแม่, แต่การรักเมืองอังกฤษเหมือนรักเมีย, แล้วก็เมื่อต้องจากเมืองอังกฤษมาเมืองไทย จะไม่ให้ฉันอาลัยได้หรือ ? คนเราที่ไม่เคยพ้นจากอกพ่อแม่ก็รู้สึกพอใจอยู่แล้วในการที่อยู่บ้านพ่อแม่, แต่พอได้เคยออกไปเห็นสิ่งงาม ๆ และพบคนอื่น ๆ นอกบ้านแล้ว คงต้องรู้สึกที่บ้านพ่อแม่เป็นที่คับแคบอึดอัดอยู่บ้าง, ทั้งการคุยกับคนแก่หรืออย่างพ่อแม่ก็คงไม่ออกกรสเท่าคุยกับหนุ่ม ๆ สาว ๆ, จริงไหม ?

ขอให้นึกดูเถิดเพื่อนเอ๋ย. ตอนนี้ไปฉันจะไม่มีเวลาได้ไปดูละครอย่างที่เราได้เคยไปด้วยกันบ่อย ๆ ในลอนดอน, จะไม่ได้ไปเที่ยวกินข้าวตามเรสโตรองต์ และดูผู้หญิงสวย ๆ และที่ร้ายที่สุดจะไม่ได้เดินรำ ! พ่อประเสริฐก็รู้อยู่แล้วว่าการเดินรำเกือบจะเป็นชีวิตของฉันทีเดียว เมื่อยังอยู่เมืองนอกด้วยกัน, เพื่อนเคยล้อว่าฉันไม่ได้เดินรำนาน ๆ ถึงปวดท้อง ! นี้อไปฉันจะมีต้องปวดท้องแยหรือ ? แต่พูดกันจริง ๆ นะ, อ้ายการเดินรำนั้นมันก็ไม่สำคัญนักดอก. มันสำคัญเรื่องที่จะไม่ได้กอดผู้หญิงนั้นแหละ. ถ้าไม่มีเดินรำกันบ้าง เราจะวิ่งไปกอดเขาดี ๆ ใครเขาจะยอม. อีกอย่างหนึ่งในเมืองไทยยังมีคนศรีเล้าอยู่มาก ที่ชอบเก็บลูกสาวไม่ให้พบเห็นผู้ชาย, เพราะฉะนั้นดูออกจะหาโอกาสได้ชื่นใจยากอยู่สักหน่อย. ฉันนึก ๆ ไปแทบอยากพาเอลิซ่าเข้าไปเสียด้วยแล้วเถียว, แต่นึกสงสารหล่อนจะต้องไปตกอยู่ในหมู่คน “อันศิริไลซ์,” จะทนทานไม่ไหว. ท่านบิดามารดาของฉันนะท่านทำให้อายุฉันจริงอยู่, แต่พื้นของท่านไม่ใช่ “ศิริไลซ์” จริงจังดอกนะเพื่อน.

ฉันได้หวังอยู่ในเวลาระหว่างเวลาเดินทางทะเล บางทีจะได้มีโอกาสพบปะสมาคมกับผู้หญิงอะไรบ้างสักคนสองคน. พอลงเรือฉันก็ตั้งใจมองหาผู้ที่หน้าตาทำทางจะพอแก้ขัดได้, และฉันก็กระหึ่มใจเมื่อได้เห็นผู้หญิงคน ๑ ซึ่งออกจะพอใช้. เขาชื่อ มิสล์มิลเลอร์, รูปร่างออกจะคล้าย ๆ ลิลี่, ซึ่งทำให้ฉันคิดถึงลิลี่ฟลิ๊ก, แต่มีความเสียใจที่จะต้องกล่าวว่า เขาค่อนข้างจะจ้องมองอยู่หน่อย, เพราะถึงแม้ฉันกับหล่อนนั่งกินข้าวอยู่โต๊ะเดียวกันก็จริง หล่อนไม่มีใครจะยอมพูดกับฉันเลย. หรือจะเป็นเพราะหล่อนกลัวตาพ่อของหล่อนก็ไม่ทราบ, เพราะตาพ่อนั้นหน้าตาแถมออกจะบ้ำระทมอยู่สักหน่อย. แต่เพื่อนก็รู้อยู่แล้วว่าฉันเป็นคนที่ยายามปานใด, เพราะฉะนั้นในไม่ช้ามิสล์มิลเลอร์ก็ตกลงต้องพูดกับฉัน. ฉันก็ออกยินดีว่าจะได้มีเพื่อนเดินทางที่อาจจะช่วยให้ใจค่อยหายเหี่ยวสักหน่อย, แต่ที่ไหนเล่า ในไม่ช้าก็ได้ความว่าหล่อนจะไปเพียงอียิปต์เท่านั้น ฉะนั้นพอถึงอียิปต์ หล่อนก็ขึ้นจากเรือ. ฉันหวังใจอยู่ว่าจะได้เห็นหล่อนแสดงความเสียใจเล็กน้อยในการที่ต้องจากกัน, แต่เปล่าเลย ! หล่อนมัวแต่โบกผ้าเช็ดหน้าให้ใครคน ๑ ที่มาคอยรับอยู่ที่ท่าเรือ, และซึ่งฉันเข้าใจว่าดูเหมือนจะเป็น “หวานใจ” ของหล่อน !

จนถึงเวลาต้องส่งจดหมายแล้ว, เพราะฉะนั้นต้องขอจบที่. ถ้าพ่อประเสริฐมีโอกาส ขอให้บอกลิ่วว่าฉันฝากความรักมาถึงหล่อนด้วย.

จากเพื่อนที่รัก.

ประพันธ์

ฉบับที่ ๔

ถนนหัวลำโพง

วันที่ ๑ ธันวาคม, พ.ศ. ๒๔๖-

ถึงพ่อประเสริฐเพื่อนรัก.

ฉันไม่ได้เขียนจดหมายถึงพ่อประเสริฐเดือนกว่าแล้ว, ซึ่งไม่ใช่เพราะไม่คิดถึง, แต่เพราะไม่มีใครจะมีเวลา ฉันได้จับปากกาขึ้นหลายหนแล้วด้วยความตั้งใจที่จะเขียน, แต่เผอิญมีธุระอื่นมาแทรกเสียเสมอ.

ตั้งแต่ฉันกลับเข้ามาถึง ฉันได้ถูกคุณพ่อพาไปหาใครต่อมีใครแทบไม่เว้นแต่ละวัน, และฉันต้องให้คนมาเสียมากจนนับหนไม่ถ้วน, จนฉันแทบจะลงรอยเป็นถ้าประนมอยู่เสมอแล้ว. และหลังก็เกือบโด้งเสียแล้ว เพราะค่านับคนไม่ได้หยุด. คุณพ่อท่านตั้งใจจริง ๆ ที่จะทำตามหน้าที่พ่อ, คือช่วยลูกให้ได้ดีตามแบบโบราณ. ท่านยังแลเห็นไม่ได้เลยว่าคนเราอาจจะได้ดีหรือมีชื่อเสียงได้โดยอาศัยความสามารถของตัวเอง นึก ๆ ไปที่จริงก็น่าขันที่เราได้อุตส่าห์ออกไปหาวิชาถึงเมืองนอก, แล้วกลับมาถึงบ้านก็ต้องมาเดินเข้าท้ายครัวเท่า ๆ กับคนที่ไม่ได้ไปเมืองนอกเสียเลยนั่นเอง.

ความปรารถนาอันยิ่งใหญ่ของคุณพ่อก็คืออยากให้ฉันได้เข้าไปรับราชการในพระราชสำนัก. แต่ผู้ที่ต้องการเข้าไปรับราชการในพระราชสำนักสมัยนี้มันมีมากมายจนเหลือตำแหน่ง เพราะฉะนั้นฉันก็เข้าไปไม่ได้ คุณพ่อพาฉันเข้าไปหาเจ้าคุณผู้สำเร็จราชการมหาดเล็ก, ท่านก็พูดจาปราศรัยอย่างดี, แต่ท่านแสดงความเสียใจว่าไม่มีตำแหน่งว่างจริง ๆ. ในขั้นต้นฉันออกจะไม่ใคร่เชื่อ, เพราะมันใจ

เสียว่าเขาไม่ต้องการคนห้วนอก, โดยเกรงจะไม่หมอบกราบคืบแกวอย่างเต็มที่, แต่ฉันสืบ ๆ ดุจึงได้ความว่าแท้จริงตำแหน่งเขาบรรจุไว้เต็มแล้วจริง ๆ จนไม่มีที่ว่าง, และยังมีคนคอยจะเข้าอีกมาก, และในพระราชสำนักเวลานี้มีนักเรียนยุโรปหลายคนอยู่ในตำแหน่งดี ๆ ด้วย, เมื่อเข้ารับราชการในพระราชสำนักไม่ได้เช่นนั้นแล้ว, ฉันก็เที่ยวระเห่ระหนทางงานทำอยู่หลายวัน, พบแต่ที่เต็ม ๆ เสียแทบทุกแห่ง ฉะนั้นฉันบัดนี้ฉันก็ยังไม่ได้รับราชการ. ฉันได้บอกคุณพ่อว่า ฉันจะลองประกอบอาชีพทางค้าขายดูบ้าง, แต่ท่านไม่ยอมที่จะให้ฉันทำเช่นนั้น. ท่านว่าค้าขายไม่มีหนทางที่จะเป็นใหญ่เป็นโตต่อไปได้, และถึงจะทำมาค้าขายได้อย่างไร ๆ ก็จะเป็นอะไรไม่ได้ นอกจากซุนนางกรมทำค้าขาย, ทั้งกว่าจะได้เป็นหลวงก็อีกหลายปี, แล้วอาจจะเป็นหลวงตั้งแต่อายุ ๓๐ เมื่ออายุ ๔๕ จึงได้เป็นพระ, แล้วก็ยังเป็นพระอยู่จนทุกวันนี้, และไม่แลเห็นทางที่จะได้เป็นพระยาด้วย

พอฉันกลับถึงบ้านได้สัก ๗ วัน คุณพ่อก็บอกว่าได้หาเมียไว้ให้คนหนึ่งแล้ว ! ฉันหมายว่าท่านพูดเล่นจึงหัวเราะ, แต่พูดกันไปพูดกันมาจึงรู้ว่าท่านพูดจริง ๆ ไม่ใช่พูดเล่น. ผู้หญิงนั้นชื่อแม่กิมเน้ย ลูกสาวอากรเพ็ง, ซึ่งพ่อประเสริฐก็คงจะรู้อยู่ว่าเป็นคนมั่งมีพอใช้อยู่. ทั้งคุณพ่อคุณแม่สรรเสริญเยินยอมากกว่าเป็นคนดีนัก, วิเศษต่าง ๆ รวากับนางฟ้าตกลงมาจากสวรรค์ ฉันบอกว่าฉันยังไม่ได้เห็นตัวผู้หญิงนั้นเลย จะให้รับรองว่าจะแต่งงานกับเขาอย่างไรได้, คุณพ่อกลับพูดอย่างหน้าตาเฉยว่า: “พ่อรับรองว่าเขาเป็นคนดี สมควรแก่ลูกด้วยประการทั้งปวง” ฉันตอบว่า ฉันเชื่อแล้วว่าเขาคือคนดีจริงตามที่คุณพ่อกล่าวแล้วทุกประการ, แต่ต้องขอให้คุณพ่อเข้าใจว่า ฉันเป็นคนที่ได้ไปเรียนมาจากยุโรปแล้ว, จะแต่งงานอย่างที่เราเรียกว่าคลุมถุงชนไม่ได้เลย. ท่านออกจะฉุนเฉียวใหญ่. เสียยิ่งคับบ้าน, จนคุณแม่ต้องไถ่เกลี้ยว่า ขอให้ฉันได้ดูตัวแม่กิมเน้ยเสียก่อน แล้วจึงค่อยตกลงไปสู่ขอกันจะดีกว่า, คุณพ่อจึงตกลงตาม. พอลูกออกมาพบนางคุณพ่อคุณแม่แล้ว ฉันจึงรีบจับตัวประกาศกดูว่ารู้จักแม่กิมเน้ยหรือเปล่า. เขาตอบว่ารู้จัก. ฉันถามว่าเป็นอย่างไร, ประภาภักติตอบแต่ว่า: “คุณพ่อกอดดูเอาเองก็แล้วกัน,” แล้วก็หัวเราะ. ฉันจะซักเท่าไรก็ไม่ยอมตอบตรง ๆ เลย, เป็นแต่หัวเราะอยู่เรื่อยเท่านั้น. ฉันหวังใจว่าหน้าตาเจ้าหล่อนจะไม่เป็นนางจิ้งจอกตัวอะไรตัว ๑ !

ฉันขอบอกโดยจริงว่า ตั้งแต่ฉันเข้ามาถึงกรุงเทพฯ แล้วยังไม่ได้พบผู้หญิงที่ต้องตาเลย, จนทำให้ฉันจะต้องเลยเป็น “เบชะเลอร์” เสียละคระมัง. แต่พวกเพื่อน ๆ เขาพากันหัวเราะและบอกว่าให้ดู ๆ ไปก่อนเถิดคงจะพบที่ดีเข้าบ้าง, สมัยนี้ผู้หญิง “ฟรี” ขึ้นกว่าแต่ก่อนมากและพบปะง่ายกว่าด้วย. ความจริงมีอยู่อย่าง ๑ คือ ในเวลานี้เห็นผู้หญิงไทยไว้ผมยาวมากกว่าเมื่อก่อนเราไปเมืองนอกเป็นอันมาก; คนไว้ผมสั้นเกือบจะมีเหลือแต่คนแก่กับไพร่ ๆ เท่านั้นแล้ว. ข้อนี้เป็นข้อที่ควรยินดีอยู่, เพราะการไว้ผมยาวทำให้ผู้หญิงสวยขึ้นมากเป็นแน่นอน. นี่ก็จะมีอีกชั้น ๑ ที่จะเดินขึ้นต่อไป, คือการนุ่งผ้าให้ผิดกับผู้ชาย. ในเวลานี้ก็มีผู้หญิงนุ่งขึ้นอยู่กับบ้านบ้างแล้ว, แต่ยังไม่กล้าออกไปไหนมาไหน. เพราะยังไม่มีใครเป็นหัวหน้านำ “แพแซน” นุ่งขึ้นขึ้น. ถ้าผู้หญิงไทยเรานุ่งขึ้นคงงามเป็นแน่ ...

ในกรุงเทพฯ นี้มีข้อเสียสำคัญที่หาที่เพียวยากจริง ๆ. เพราะขาดเรสตอรองต์และโรงละครดี ๆ อย่างลอนดอน. พวกไฮเตลฝรั่งทางบางรักมีอยู่ก็จริง, แต่มันก็ไม่ถึงใจเลย, และไปสักครั้งสองครั้งก็เบื่อ, เพราะนอกจากจะไปกินอาหารหรือเครื่องดื่มแล้วก็ไม่มีอะไรที่ชวนใจให้สนุกเลย.

พวกผู้หญิงไทย ๆ เขาไม่มีใครจะไปตามไฮเต็ลเหล่านั้น, ไฮเต็ลเจ็กก็ทำให้เกิดมีขึ้นหลายแห่ง, แต่มันยิ่งซ้ำร้ายไปกว่าไฮเต็ลฝรั่ง, เพราะกับข้าวของกินก็เต็มกลืน, และไม่มีใครจะพบคนไทยด้วย, มีแต่เจ็กแน่น ๆ ไปทั้งนั้น. ละครก็มีอยู่โรงเดียว, แต่ดูสองหนก็เบื่อ, เพราะเรื่องที่เล่นมัน “อัน” เหลือประมาณ, ภาพยนตร์แหละค่อยยังชั่วหน่อย, ทั้งมีโอกาสได้พบเห็นคนไทย ๆ มากด้วย, เมื่อคืนวานคืนนี้เองฉันได้เห็นผู้หญิงที่ทำทางออกจะเข้าที่คน ๑ ที่โรงพัฒนาการ, แต่เห็นไม่มีใครถนัดเพราะนั่งอยู่ห่างกัน. ฉันจะต้องพยายามสืบสาวดูสักหน่อยว่าหล่อนเป็นใคร, ถ้าได้ความจะบอกข่าวมาให้เพื่อนทราบด้วย.

แต่เพื่อนรัก.

ประพันธ์

ฉบับที่ ๔

ถนนหัวลำโพง

วันที่ ๑๕ ธันวาคม, พ.ศ. ๒๔๖-

ถึงพ่อประเสริฐเพื่อนรัก.

ฉันมีข่าวที่จำจะต้องรีบบอกมาให้ทราบ, คือฉันได้ตกลงเข้ารับราชการแล้ว. คุณหลวงพิพัฒน์ไปจัดการอย่างไรไม่ทราบ, แต่ในที่สุด ฉันเป็นอันได้เข้ารับราชการในกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์. งานที่ต้องทำไม่มีอะไรแปลกพอที่จะต้องเล่ามาให้เพื่อนฟังโดยพิสดาร, เพราะฉะนั้นขอยุติไว้เถิด.

คุณพ่อได้พาฉันไปดูตัวแม่กิมเนยแล้ว. หน้าตาเจ้าหล่อนเหมือนนางซุนฮูยิน, ตายาว, หลังตาชั้นเดียว, แต่ผิวขาวดี, และรู้จักแต่งผมดีพอใช้. การแต่งตัวของหล่อนก็ใช้เสื้อผ้าดี ๆ. ถูก “แฟชั่น”, แต่แต่งเครื่องเพชรมากเหลือเกิน; มีอะไรต่อมีอะไรห้อย, แหวน, และติดพระพุทธรูปไว้ทั้งตัวจนดูราวกับต้นไม้คริสต์มาส. พูดจาพาทักพอใช้ได้, แต่ไม่มีใครได้พูดกับฉันมากนัก, เพราะยังกระดากอยู่.

รายชื่อฉันเล่ามาในจดหมายฉบับก่อนว่าได้เห็นที่โรงพัฒนาการนั้น, ฉันได้พยายามสืบสาวจนรู้แล้วว่าใคร. ฉันได้หมั้นไปโรงภาพยนตร์นั้นบ่อย ๆ จนเห็นหล่อนอีกคืน ๑, แล้วชี้ให้เพื่อนคน ๑ ดู จึงได้ความจากเขาว่าหล่อนชื่อนางสาวอุไร พรหมโสภณ, ลูกสาวพระพินิจพัฒนาการ. ฉันจะพยายามรู้จักกับหล่อนให้จงได้ในไม่ช้า, ได้ข่าวว่าหล่อนเป็นผู้หญิงอย่างสมัยใหม่แท้, ไม่หัดทุกลัวผู้ชาย, และเชื่อว่าหล่อนได้หัดเดินรำแล้วด้วย. ถ้าจริงเช่นนั้นคงจะได้มีโอกาสคุ้นเคยกันสักวัน ๑ เป็นแน่นอน. อย่างซาก็ในงานฤดูหนาว, ซึ่งในปีนี้ได้ข่าวว่าจะมีโรงเต้นรำด้วย. เป็นเคราะห์ดีของฉันที่ประไพก็รู้จักหล่อนด้วย. ฉะนั้นคงจะนำให้ฉันรู้จักหล่อนได้. ถ้าได้รู้จักผู้หญิงอย่างเช่นแม่อุไรนี้แล้วจะทำให้ฉันค่อยวางคิดถึงเมืองอังกฤษได้ และจะทำให้ชีวิตเป็นของน่าดำรงอยู่อีกด้วย. แต่ถึงแม้เมื่อได้รู้จักกับหล่อนแล้ว หล่อนจะพอใจในตัวฉันหรือไม่ก็ยังไม่รู้ไม่ได้, เพราะหล่อนเป็นผู้ที่มีชายตอมมานานแล้ว.

ขอจบเพียงเท่านี้. อีกไม่ช้าจะเขียนมาอีก.

แต่เพื่อนรัก.

ประพันธ์

ฉบับที่ ๖

ถนนหัวลำโพง

วันที่ ๑๑ มกราคม, พ.ศ. ๒๕๖-

ถึงพ่อประเสริฐเพื่อนรัก.

ฉันไม่ได้เขียนจดหมายถึงเพื่อนตั้งเดือน ๑, ซึ่งฉันไม่มีอะไรจะแก้ตัวกับเพื่อนผู้สนิทอย่างเช่นพ่อประเสริฐ, จึงขอสารภาพเสียตามตรงว่าฉันมัวเพลิดเพลินเสียเท่านั้น แต่ถ้าพ่อประเสริฐเป็นฉันบ้างก็คงต้องเพลินเช่นเดียวกับฉันเหมือนกัน. เวลานี้ผอญมีเวลาว่าง เพราะฉะนั้นขอเขียนจดหมายนี้มาเพื่อแก้ตัวและขออภัยด้วย.

ฉันต้องขอบอกว่าประไพเป็นน้องสาวที่ดีมาก เมื่อคืนวันที่ ๒ เดือนนี้ ประไพได้จัดการเชิญแม่อุไรให้ไปดูการแต่งไฟทางลำน้ำ, เพราะฉะนั้นเราจึงมีโอกาสนั่งไปด้วยกันนานในรถยนต์ในที่มืด ! แน่ทีเดียวฉันไม่ได้ปล่อยให้โอกาสเช่นนั้นเปลืองเปล่า, และภายในเวลา ๒ ชั่วโมงที่ไปดูไฟนั้นนับว่าฉันกับแม่อุไรได้รู้จักกันดีเกือบเท่ากับคนที่ได้คุ้นเคยกันมาแล้วตลอดชีวิต.

ต่อนั้นมา, ในระหว่างงานฤดูหนาว, ก็ได้พบปะกันมาก, โดยประไพได้เอื้อเฟื้อมากจริง ๆ จนฉันบอกแก่ประไพตรง ๆ ว่า ถ้าเราเป็นฝรั่งฉันจะจุบหล่อนให้ถึงใจทีเดียว เพื่อแสดงความชอบใจในการที่ช่วยอุดหนุนให้สมประสงค์. นึก ๆ ก็น่าประหลาดอยู่ที่ในเมืองเราที่พี่น้องจุบกันไม่ได้เหมือนอย่างฝรั่งเขา; แต่นึกไปอีกก็ก็เห็นว่าห้ามไว้ดีกว่า, เพราะประเพณีของเรากับของเขาผิดกันอยู่. ของฝรั่งเขาพี่น้องแต่งงานกันไม่ได้, แต่ของเราเป็นผัวเมียกันได้เท่ากับไม่ได้เป็นญาติกัน !

ในระหว่างงานฤดูหนาวฉันอยู่ข้างจะสนุกมาก, และหวังใจว่าแม่อุไรก็ได้รับความพอใจไม่น้อยเหมือนกัน. แต่คงมีคนไม่พอใจอยู่บ้างเหมือนกัน, คือพวกพ่อหนุ่ม ๆ ที่ได้เคยตอมแม่อุไรอยู่แต่ก่อน. ในงานนั้นแหละฉันได้เห็นอย่างแน่นอนว่าหล่อน “ปอปปูลาร์” ปานใด; หล่อนราวกับดวงไฟที่มีตัวแมลงบินตอมว่อนอยู่. แต่ฉันขอตัวฉันว่า แม่อุไรชอบฉันมากกว่าใคร ๆ ในหมู่นั้น. หล่อนได้ยอมให้ฉันพาเที่ยวทุกคืน, และเดินรำด้วยกัน, กิน “สับเบียร์” ด้วยกันทุกคืน คนอื่น ๆ พวกกันริษยาฉันเป็นแถวไปหมด, ซึ่งเป็นธรรมดาไม้อัจฉริยะอะไร, เพราะถ้าเป็นใจฉันบ้างก็ต้องริษยาเหมือนกัน.

ดูเหมือนฉันยังไม่ได้เคยเล่ามาให้เพื่อนฟังเลยว่า แม่อุไรนั้นหน้าตารูปร่างเป็นอย่างไร ที่จริงนึกจะเล่าให้ฟังก็เล่าไม่ถูก, เพราะถึงจะชมด้วยถ้อยคำอย่างไรก็ไม่เพียงพอที่จะทำให้เพื่อนรู้ได้ว่าหล่อนเป็นคนสวยงาม, น่ารัก, น่าพึงใจปานใด. ฉันไม่ใช่จินตกวี, เพราะฉะนั้นขอบอกโดยย่อแต่ว่าหล่อนเป็นผู้หญิงที่งามที่สุดที่ฉันได้เคยพบในกรุงสยาม, และไม่ใช่งามแต่รูป ทั้งกิริยาก็งามชวนใจ, พูดก็ดีและเสียงเพราะราวกับเพลงดนตรี, และที่ดีที่สุดคือหล่อนไม่ทำตัวเป็นหยอจู้แจงอย่างผู้หญิงไทย ๆ โดยมาก. พูดกันสั้น ๆ, หล่อนคล้ายผู้หญิงฝรั่งมากกว่าผู้หญิงไทย, และนับว่ามี “เอดูเคชั่น” ดีพอใช้; เขียนหนังสือไทยเก่ง. อ่านและพูดภาษาอังกฤษได้บ้าง, เดินรำเป็น, และแต่งตัวดี, รู้จักใช้เครื่องเพชรแต่พอควร ไม่รุงรังเป็นต้นไม้คริสต์มาส.

กล่าวถึงต้นไม้คริสต์มาสทำให้นึกถึง “ซุนฮูยิน” ที่พ่ออยากได้เป็นลูกสะใภ้รัก. ในงานฤดูหนาวแต่งตัวไปเสียเพียบเพื่อ “โซ” คน. ไปนั่งอยู่ที่ร้านเจ้าคุณภักดีพี่เขย, ดูพราวไปทั้งตัวราวกับหุ่นที่เขาติดของสำหรับขาย คืนวันแรกเมื่อเห็นฉันเดินผ่านไป อุตส่าห์ร้องเชิญฉันให้แวะเข้าไป, แต่ฉันขอตัวว่ามีธุระซึ่งเป็นความจริง, เพราะฉันนัดกับแม่อยู่ไร่ว่าจะไปรับเขาที่ราชภัฏตาคร. ภายหลังฉันเดินผ่านร้านเจ้าคุณภักดีไปกับแม่อยู่ไร, “ซุนฮูยิน” ออกจิวค้อนเสียสามสี่วง, แล้วเลยไม่พูดกับฉันอีกเลย. ฉันคิดถึงพ่อประเสริฐพิลึก,

แต่เพื่อนที่รัก.

ประพันธ์

ฉบับที่ ๙

หัวหิน

วันที่ ๒๑ พฤษภาคม, พ.ศ. ๒๕๖-

ถึงพ่อประเสริฐเพื่อนรัก.

ฉันเขียนจดหมายฉบับนี้มาบอกให้ทราบว่า ฉันได้แต่งงานกับแม่อยู่ไรแล้ว ตั้งแต่วันที่ ๑๙ เดือนนี้. การแต่งงานของฉันหาได้เป็นไปโดยปรารถนาทุกประการไม่, แต่ข้อสำคัญก็คือว่าได้แต่งงานกันแล้ว, เป็นผัวเมียกันแล้วตามกฎหมาย, ซึ่งทำให้ฉันรู้สึกค่อยโล่งใจไปมาก, เพราะตามที่เป็นอยู่แต่ก่อน รู้สึกว่ามันไม่งดงามเลย.

เมื่อฉันกลับจากหัวหินแล้ว บอกคุณพ่อว่าฉันมีความรักแม่อยู่ไร ขอให้ท่านไปขอ, ท่านอะอะเอาฉันใหญ่. ท่านว่าท่านไม่อยากจะผู้หญิงเช่นแม่อยู่ไรมาเป็นลูกสะใภ้ของท่าน, โดยท่านรังเกียจว่าได้เคยรู้จักมักคุ้นกับผู้ชายมาหลายคนแล้ว, และกล่าวว่าใคร ๆ เขาก็รู้จักทั้งนั้นว่าที่บ้านนั้นเขาใช้คำเรียกกันว่า “โรงเรียนฝึกหัดเจ้าชู้.” ฉันโกรธจนท่านแลเห็นสีหน้าถนัด, คุณพ่อจึงพูดเป็นเชิงไกล่เกลี่ยว่า ขอให้รอต่อไปอีกสักปี ๑ เกิด, และถ้าเมื่อเวลาผ่านไปได้ปี ๑ แล้วฉันยังคงชอบใจอยู่ ท่านก็ไม่ขัดใจ. ฉันตอบท่านว่าค่อยไม่ได้, ท่านก็พูดแต่ผิดเพี้ยนรำไป, จนในที่สุดฉันต้องบอกแก่ท่านว่า “ถ้าจะชินให้ค่อยต่อไปอีกถึงปีหนึ่งละก็คุณพ่อคงจะได้หลานเสียก่อนนั้นแล้ว !” ท่านได้ฟังฉันตอบเช่นนั้น ออกจะตะลึงไปครู่ ๑. แล้วจึงกล่าวว่า “เมื่อเจ้าได้ไปชิงสุกก่อนห่ามเสียเช่นนั้นแล้ว พ่อก็สิ้นพูด.” แล้วเลยตกลงรีบไปจัดการขอแม่อยู่ไร และพระพินิจก็ยกให้โดยทันทีเที่ยวทำทางจะได้รู้แล้วเหมือนกันว่ามีความจำเป็นอยู่.

เมื่อการสู่ขอเป็นอันตกลงกันแล้ว คุณพ่อได้ไปหาเจ้าคุณผู้สำเร็จราชการมหาดเล็ก เพื่อขอให้ท่านช่วยเป็นธุระจัดการให้ได้รับเกียรติยศ โดยขอพระราชทานให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแต่งพระราชทาน แต่เจ้าคุณผู้สำเร็จราชการท่านตอบว่า ในระหว่างนี้มีพระราชธุระมาก, ต้องรอไปก่อนจึงจะกราบบังคมทูลได้ ข้างฝ่ายเราก็เพ้อฝันไม่ได้, จึงตกลงเป็นอันต้องจัดการแต่งงานเองที่บ้าน, ซึ่งทั้งสองฝ่ายรู้สึกกันว่าออกจะไม่พอใจ, แต่อย่างไร ๆ ก็ดีกว่ารอช้าไป.

เมื่อแต่งงานแล้วได้ตกลงมา “ฮันนี่มูน” ที่หัวหิน แม่อยู่ไรว่าเราได้เริ่มรักกันจริงจังที่หัวหิน, จึงอยากมาอีก แต่เวลานี้ไม่ใช่ฤดูที่คนมากัน, ฉะนั้นก็ออกจะเจียบ ๆ อยู่ แม่อยู่ไรบอกว่าไม่เป็น

อะไร, เพราะการที่ไม่มีคนมาก ๆ ก็ยิ่งจะเป็นโอกาสดีสำหรับเราทั้งสองจะได้อยู่ด้วยกันเป็นสุขสำราญ. ไม่ต้องรำคาญเพราะคนกวน. แต่ฉันชอบบอกตามตรงว่าฉันออกจะนึกสงสัยอยู่, เพราะตามความจริงแม่อยู่ไหนเป็นคนชอบสมาคม, เพราะฉะนั้นเมื่อต้องมาอยู่ในที่ซึ่งไม่ได้พบปะกับใครนอกจากฉัน อาจทำให้หล่อหน้ารู้สึกเบื่อกันไปไม่ช้าก็ไม่ได้. ในเวลานี้ลมก็เริ่มพัดออกจากฝั่งเสียแล้วด้วย.

ขอจบเพียงเท่านี้ที่ก่อน. ถ้ามีข่าวจะเขียนมาอีก.

ประพันธ์

ฉบับที่ ๑๑

บ้านเลขที่ ๐๐ ถนนสีพระยา

วันที่ ๒๑ มิถุนายน, พ.ศ. ๒๔๖-

ถึงพ่อประเสริฐเพื่อนรัก.

ฉันได้กลับมากรุงเทพฯ ได้ ๓ อาทิตย์แล้ว, และฉันเขียนจดหมายฉบับนี้มาจากบ้านใหม่ของฉัน.

“บ้าน !” คำนี้ที่จริงควรจะเป็นคำไพบูลย์ที่สุดสำหรับมนุษย์, เพราะเมื่อกล่าวคำนี้ขึ้นแล้วควรจะชวนให้นึกถึงที่อันเต็มไปด้วยความสุขสำราญ; สุขกายเพราะมีที่พักอาศัยอันพึงใจและเต็มไปด้วยสมบัติอันพึงใจของเราเอง, และสุขใจเพราะได้เห็นหน้าเมียผู้ร่วมใจร่วมชีวิต แต่อันิจา, ฉันนี่เป็นคนอภัพไม่ได้รับความสบายกายสบายใจด้วยคำว่า “บ้าน” นี้เลย ถ้าแม่พ่อประเสริฐไม่ใช่เพื่อนที่รักที่สุด, และฉันไม่นึกเชื่อใจว่าพ่อประเสริฐจะเห็นใจฉันแล้ว, ฉันคงจะไม่เขียนจดหมายฉบับนี้มาเลย, เพราะฉันคงจะต้องรู้สึกอายนานในการที่จะต้องประจานตนเองให้ฟัง, แต่เอาเถิด, เมื่อพ่อประเสริฐเป็นผู้ที่ฉันเชื่อว่าเป็นมิตรแท้ของฉัน, ฉันจึงขอเล่าข้อความให้ฟังโดยสัตย์จริง, ด้วยความหวังว่าเมื่อได้อ่านตลอดแล้วจะไม่ตีโทษฉันมากนัก.

เมื่อวันที่ ๒๙ เดือนก่อนนี้ ฉันกับแม่อยู่ไร้ได้กลับจากเพชรบุรี, และการที่กลับนั้นไม่เร็วเกินไปเลย, เพราะถ้าขึ้นอยู่ที่เพชรบุรีต่อไปอีกสักสองหรือสามวันก็คงต้องขายหน้าเขาเป็นแน่, และชาวเพชรบุรีคงได้เห็นฉันกับเมียวิวาทกันกลางเมือง ! พ่อประเสริฐก็รู้อยู่แล้วว่าฉันเป็นคนพยายามอดกลั้นโทโสมากที่สุด, เพราะฉันเคยรู้สึกดีอยู่จนแล้วว่า การมีโทโสไม่เป็นประโยชน์แก่ตัว, และถึงจะไม่มีผลร้ายอย่างอื่นก็ทำให้หน้าตาของเราบังบดไม่เป็นที่เจริญตาแก่ผู้อื่นเลยเป็นแน่นอน. ฉะนั้นถึงแม้ใครจะทำให้ฉันมีเหตุควรโกรธฉันก็มักเหนียวใจรอไว้จนไปถึงที่ลับ ๆ ตาคณมาก จึงจะยอมตัวให้โกรธ. แต่แม่อยู่ไร้, เมียรักของฉันเขาดูเหมือนจะถือคติตรงกันข้าม, คือเห็นว่าถ้าโกรธแล้วได้ต่อหน้าคนเป็นเกียรติยศดี, อาจจะทำให้คนนับถือว่าเขาเป็นผู้หญิงแห่งสมัยใหม่ไม่ต้องยำเกรงผู้เสียเลย. ฉะนั้นฉันพูดจากับเขาที่ไร้เขาจึงต้องขู่พ่อ ๆ ราวกับแมวที่ดุเสมอ ๆ จนฉันไม่ใคร่กล้าพูดกับเขาต่อหน้าคน. ฉันเข้าใจเสียว่าการที่แม่อยู่ไร้พื้นเสียอยู่เสมอ ๆ เช่นนั้นคงจะเป็นเพราะเบื่อการอยู่หัวเมือง, ฉันจึงชวนกลับกรุงเทพฯ.

การกลับมารกรุงเทพฯ กลับทำให้เป็นเหตุรำคาญใจมากขึ้นตั้งแต่ต้นทีเดียว. เมื่อกลับมาถึงสถานีนางกอนน้อยไม่มีใครไปรับเลยจนคนเดียว. ซึ่งทำให้แม่อยู่ไรโกรธและบ่นไม่รู้จักจบ, และหล่อนพูดราวกับว่า เป็นความผิดของฉันทในการที่ไม่มีใครไปรับ ฉันทจึงแจ้งว่าส่วนญาติข้างหล่อนนั้นฉันทไม่มีอำนาจอะไรที่จะบังคับเขาให้ไปรับได้. และส่วนญาติของฉันทนั้น คุณพ่อท่านไม่สู้สบายอยู่, และพ่อประภาภิไปอยู่เสียที่โรงเรียนมหาดเล็ก จึงไปรับไม่ได้, แม่อยู่ไรก็ยังไม่ว่าใจหนักขึ้นและพูดจาแตกตันท่าง ๆ จนฉันทต้องขอว่าเอาไว้นั้นจากเรื่องจ้งแล้วจึงค่อยทะเลาะกัน, เพราะการทะเลาะกันต่อหน้าคนแจวเรือจ้างดูไม่เป็นการงดงามเลย. เมื่อข้ามมาถึงฝั่งตะวันออกแล้วฉันทชวนว่า ให้ไปบ้านคุณพ่อด้วยกันก่อน, เพราะฉันทไม่แน่ใจว่าบ้านใหม่ของเราที่ถนนสี่พระยาจะได้จัดเรียบร้อยแล้วหรือยัง, โดยเหตุที่ได้กำหนดไว้เดิมว่าจะมาอยู่ต่อปลายเดือนนี้; แต่แม่อยู่ไรตอบตื้อ ๆ ว่า ถ้าจะพาไปบ้านคุณพ่อละก็พาไปสำเพ็งดีกว่า,... แต่ฉันทเห็นว่าจะโต้เถียงกันไปก็อายอายคนขับรถยนต์, ฉันทจึงตกลงพามาที่บ้านถนนสี่พระยา.

พอมาถึงก็แลเห็นทันทีว่าบ้านนี้ยังไม่พร้อมเลย. ถนนเพิ่งจะโรยกรวดใหม่ ๆ และสวนก็ยังไม่ได้ลงมือทำเลย; ภายในเรือนสี่กั๊กแทบจะไม่แห้ง, และเครื่องเรือนก็ยังไม่จัดเป็นระเบียบเรียบร้อย. แม่อยู่ไรเดินกระต๊อบต๊อบ ๆ ขึ้นไปถึงห้องรับแขก นั่งลงทำหน้ามู๋มู๋ไม่พูดไม่ว่าอะไรเป็นครู่ใหญ่ ๆ. ฉันทเห็นท่าทางไม่ดีจึงพูดอย่างใจดีว่า; “เราต้องลงมือจัดบ้านของเราทีเดียว, ท่าทางก็เห็นจะสนุกดีนะหล่อน !” หล่อนตอบเสียงกระซางว่า “ดิฉันไม่ใช่ปาวจะได้แบกหามเครื่องเรือนให้คุณ !” ฉันทก็พูดไปอย่างยิ้ม ๆ ว่า “ฉันทไม่ได้เห็นหล่อนเป็นปาวเลย. ฉันทชวนหล่อนให้ช่วยกันจัดบ้านอย่างผัวหนุ่มเมียสาวที่ได้กันใหม่ ๆ การจัดบ้านเป็นของสนุกเพลิดเพลินอย่างหนึ่งทีเดียวนะหล่อน...” หล่อนตอบกระซางมาอีกว่า “ดิฉันเสียใจที่ความเห็นไม่ตรงกับคุณ. ดิฉันเป็นลูกผู้ดีไม่เคยต้องยกต้องขนของอะไรเอง !” ฉันทอกรู้สึกเลือดขึ้นหน้า, จึงดไม่ตอบว่ากระไร, เป็นแต่ลุกไปดูห้องอื่น ๆ ในเรือน, และเรียกคนใช้ให้ช่วยจัดวางเครื่องแต่งให้พออยู่ได้. ครั้นถึงเวลากินข้าวเย็นก็เกิดความอึก เพราะอาหารไม่ถูกปากแม่อยู่ไร, หล่อนก็ลุกจากโต๊ะเสีกลงกลางคันเฉย ๆ และเรียกรถยนต์ขึ้นไปบ้านพ่อ. ฉันทไม่ได้ไปกับหล่อน, เพราะไม่อยากไปกีดขวางในการที่พ่อแม่กับลูกเขาจะพบปะพูดจากัน. ฉันทนั่งอ่านหนังสือคอยอยู่จนตึก, เลยหลับไปกับเก้าอี้. นี่เป็นคืนแรกที่เรารู้ได้ไปอยู่บ้านของเรา !

ในวันต่อ ๆ มาก็ดำมีเหตุขัดใจกันเรื่อย ๆ ซึ่งจะเล่ามาให้ฟังโดยละเอียดก็เปลืองหน้ากระดาษเปล่า ๆ, จึงขอเล่ามาแต่โดยย่อว่า ฉันททำอะไรผิดไปหมดทุกอย่าง. ฉันทไปทำงานที่กระทรวงก็เป็นความผิดหาว่าทั้งหล่อนไว้คนเดียวในกลางป่า. ฉันทไปหาพ่อแม่หรือเพื่อนฝูงบ้างก็มีความผิด, และเพื่อนฝูงมาเยี่ยมที่บ้าน ฉันทต้อนรับเขาก็มีความผิด. มีงานการที่ไหนฉันทพาหล่อนไป หล่อนก็บ่นว่าพาไปให้เหน็ดเหนื่อยและอดนอน, แต่ครั้นไม่พาไปก็ว่าทวงกันจะไม่ให้หล่อนไปพบปะผู้คน. เช่นนี้การกลับบ้านจึงเลยกกลายเป็นของที่ฉันทรู้สึกเกือบเท่ากับไปโรงเรียนเมื่อเด็ก ๆ และตกลงฉันทมีเวลาได้สบายแต่เมื่ออยู่นอกบ้านของตัวท่านั้น. ขอจบที่ละเหี่ยใจนัก !

จากเพื่อนผู้อาวุฒ.

ประพันธ์

ฉบับที่ ๑๒

บ้านเลขที่ ๐๐ ถนนสีพระยา

วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน, พ.ศ. ๒๕๖-

ถึงพ่อประเสริฐเพื่อนรัก.

ฉันได้กล่าวเปรย ๆ มาบ้างแล้วในจดหมายฉบับก่อน ๆ นี้ว่า ฉันมองไปในอนาคตแลเห็นแต่เมฆหมอก, และในจดหมายฉบับสุดท้ายของพ่อประเสริฐ เพื่อนได้กล่าวเตือนฉันมาว่า อย่าให้ลืมสุภาชิตองกฤษที่กล่าวว่า “เมฆทุกก้อนมีซับในเป็นเงิน,” ซึ่งฉันเข้าใจว่าพ่อประเสริฐคงตั้งใจว่าหวังใจว่าในไม่ช้าฉันกับแม่อยู่จะปรองดองกันได้, ถูกไหม ? ถ้าเพื่อนรักและหวังเช่นนี้ละก็ต้องเสียใจละเพื่อน, เพราะความเป็นจริงมิได้เป็นเช่นนั้นเลย. นับจำเดิมแต่เวลาที่แม่อยู่ได้แต่งงานแล้ว (เมื่อกลางเดือนกรกฎาคม), พ่อหล่อนหายเจ็บกิริยาอาการของหล่อนก็ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นลำดับ, และในไม่ช้าหล่อนก็ได้ทำให้ฉันแลเห็นได้โดยชัดเจนทีเดียวว่าหล่อนสิ้นรักฉันเสียแล้ว. แน่ทีเดียวเมื่อฉันรู้สึกเช่นนั้นฉันมีความเสียใจมาก, แต่เพราะยังมิได้มีเหตุอะไรมาทำให้ฉันรู้สึกว่าจะอยู่ไปด้วยกันไม่ได้แท้ ๆ, ฉันจึงสั่งให้หนอยู่กับหล่อนไปทั้ง ๆ ที่รู้แล้วโดยแน่ใจว่า แม่อยู่เฝ้ากับไม่ใช่เมียฉันแล้ว. ทั้งนี้ก็เพราะ ฉันเป็นคนที่ไม่กล้าคนโน้นหาเสียจริง ๆ. จึงตั้งใจว่าเป็นกรรมของฉันแล้วก็จะก้มหน้า ทนกรรมไปจนถึงที่สุด, นึกเสียว่าเท่ากับอุทิศตัวเป็นพรหมจรรย์เสียชาติหนึ่งทีเดียว.

แต่อยู่มาไม่ช้าก็ได้เกิดมีเหตุการณ์ขึ้นเป็นลำดับ ดังฉันจะขอเล่าให้ฟังโดยย่อพอเป็นสังเขป. จำเดิมแต่เมื่อแม่อยู่เฝ้าลูกและหายเจ็บแล้ว หล่อนชอบเที่ยวเสมอ ๆ และชอบไปคนเดียว, ไม่ไปกับฉัน. และฉันจะถามบ้างว่าไปแห่งใดก็โกรธฉันเฉียวทุกคราว จนฉันต้องงดถามเพื่อรักษาสันติภาพภายในบ้าน. แต่ในไม่ช้า ฉันก็จำเป็นต้องพูดเตือนเรื่องเที่ยวของหล่อน. เพราะห้างและร้านต่าง ๆ เริ่มส่งใบทวงเงินมามาก, ในเดือนหนึ่งแม่อยู่เฝ้าทำอะไรนี้ไว้ตั้งพันบาท, แต่เงินเดือนของฉันก็เพียง ๒๐๐ บาทเท่านั้น. ฉันจึงต้องเตือน แต่การเตือนกลับเป็นผลตรงกันข้าม, เพราะในเดือนต่อมา หล่อนไปทำหนี้ไว้อีกตั้งพันห้าร้อยบาท ! ฉันต่อว่าเข้า หล่อนก็กลับตอบว่า “เมื่อก่อนคุณจะมาแต่งงานกับดิฉันทำไมคุณไม่สืบสวนให้ได้รับความเสียก่อนว่าดิฉันต้องใช้จ่ายอย่างไร. ดิฉันจะยอมเปลี่ยนแปลงความสำราญเช่นที่เคยมาแต่ก่อนเพื่อความพอใจของคุณไม่ได้.” ในที่สุดตกลงฉันต้องไปขอเงินจากคุณพ่อมาใช้หนี้ของแม่อยู่.

คุณพ่อท่านโกรธมาก. บ่นอะไรต่อมิอะไรมากมาย แต่ในที่สุดก็ให้เงินนั้นตามที่ขอ, ฉันก็นึกว่าคงจะเป็นอันสิ้นเรื่องรำคาญไปพักหนึ่ง. ที่ไหนเล่า, ต่อนั้นมาไม่อีกกี่วันเห็นแจ้งความลงในหนังสือพิมพ์, ความว่า ฉันไม่ขอรับผิดชอบในหนี้สินของภรรยาอีกต่อไป, และจะยอมให้ให้แต่ที่ฉันได้ลงชื่อรับรองไว้ด้วยเท่านั้น. แม่อยู่เห็นแจ้งความนี้เข้าฉิวใหญ่, และในชั้นต้นฉันก็มิรู้ที่จะเถียงเขาอย่างไร นอกจากว่าฉันไม่ได้เป็นผู้ส่งแจ้งความนั้นไปลง ฉันสบถสาบานให้เท่าใดหล่อนก็ไม่เชื่อ ฉันจึงรับปากว่าจะไปสืบให้ได้รับความว่าใครส่งแจ้งความนั้นไปลง; แต่แม่อยู่ก็ไม่ยอมฟังคำพูดฉันเสียเลยจนคำเดียว, ยืนยืนอยู่คำเดียวแต่ว่าฉันเกลียดประจานหล่อนกลางเมือง, และในบ่ายวันนั้นเองหล่อนขึ้นรถไฟไปอยู่บ้านพ่อของหล่อน, เช้าวันรุ่งขึ้นแม่อยู่ก็ไปลงแจ้งความบ้างว่า หล่อนไม่ขอรับผิดชอบ

ในเรื่องหนี้สินของฉัน, และว่าฉันไม่มีอำนาจเกี่ยวข้องในทรัพย์สินสมบัติของหล่อนอีกต่อไป. ฉันอุทิศสละไปสืบทอดใจได้ว่า แฉงความที่ลงในนามของฉันนั้น หลวงบรรยายนรคดี, ทนายความ, ได้ส่งไปลงโดยคำสั่งของคุณพ่อของฉัน, ฉันก็ไปหาบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ ขอให้จัดการลงแฉงความนั้นต่อไป, แล้วฉันก็ตามไปหาแม่อุไรที่บ้านพระพิณัฐ. แต่ได้รับคำตอบจากคนใช้ว่า แม่อุไรไม่สบาย, ลงมาพบกับฉันไม่ได้.

ในคืนวันเดียวกันนั้นเอง คุณหลวงเทพปัญหามาหาฉันที่บ้าน. และเมื่อพูดจากันถึงเรื่องต่าง ๆ พอสมควรแล้ว, คุณหลวงเทพฯ จึงกล่าวขึ้นว่า บ่ายวันนั้นได้พบแม่อุไรขึ้นรถยนต์เที่ยวอยู่กับพระยาตระเวนนคร. ฉันได้ฟังเช่นนั้นก็ใจหายวาบ, เพราะทราบชื่อเสียงของเจ้าคุณผู้นี้อยู่แล้วว่าเป็นอย่างไร, แต่ฉันก็ตีหน้าเฉยเพื่อไม่ให้หลวงเทพฯ รู้ว่าข่าวที่เก่านั้นทำให้ฉันสะดุ้งใจปานใด. พอหลวงเทพฯ ไปพ้นเรือน ฉันก็รีบเขียนจดหมายฉบับหนึ่งถึงแม่อุไร, เตือนสติในการที่คบสนิสนมกับคนมีชื่อเสียง เช่นพระยาตระเวนนคร, และในที่สุดอ่อนวอนขอให้หล่อนกลับมาบ้าน, รุ่งขึ้นฉันได้รับซอง ๑ ซอง, ซึ่งเมื่อฉีกผนึกก็มีกระดาษฉีกเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยร่วงออกมา ฉันเทออกแล้วจึงจำได้ว่าเป็นจดหมายที่ฉันมีไปถึงแม่อุไรนั่นเอง ขอให้นึกเถิดว่าฉันรู้สึกสะดุ้งปานใด. ยิ่งกว่านั้น, ในบ่ายวันเดียวกันนั้นเอง แม่อุไรได้ขึ้นรถยนต์กับพระยาตระเวนนครขับผ่านหน้าบ้านฉันไป, และเมื่อผ่านบ้านนี้แกลังซบซ้ำ ๆ เพื่อให้ฉันเห็นถนัด ๆ ด้วย !

ต่อแต่นั้นมาก็มีหนักขึ้นทุกที, จนในไม่ช้าก็ลือกันทั่วพระนครว่า พระยาตระเวนกับแม่อุไรสนิสนมกันมาก จนเกือบเท่ากับเป็นผัวเมียกันโดยเปิดเผย. การที่เข่าพากันพูดเช่นนั้นก็ออกจะน่าพูดอยู่บ้าง, เพราะผู้หญิงใดที่คบค้ากับพระยาตระเวนแล้วรอดตัวมาได้โดยไม่ต่างพร้อยนั้นหาไม่ได้ทีเดียว. ฉันได้มีจดหมายไปถึงแม่อุไรหลายฉบับ, ชวนให้กลับบ้าน. แต่ถูกฉีกเป็นชิ้น ๆ ส่งคืนมาทุกฉบับ. ครั้นเมื่อปลายเดือนก่อนนี้ หลวงเทพปัญหามาบอกฉันว่า แม่อุไรได้ไปค้างบ้านพระยาตระเวนแล้ว, ฉันก็ปรึกษาหารือกับหลวงเทพฯ และในที่สุดหลวงเทพฯ รับธุระไปพูดจากับแม่อุไร, ขอหย่าขาดจากกัน. ในชั้นต้นหล่อนจะไม่ยอม, แต่หลวงเทพฯ ชี้แจงว่า ถ้าไม่ยอมหย่าฝ่ายฉันก็ไม่มีทางอื่นนอกจากฟ้องชายชู้. หล่อนไปปรึกษาหารือกับพระยาตระเวนแล้ว จึงบอกหลวงเทพฯ ว่าเป็นอันยอมหย่า. หลวงเทพฯ ก็ช่วยเป็นธุระทำหนังสือสัญญาหย่าขาดจากสามีภรรยาฉัน, และได้ลงชื่อกันแล้วเมื่อวานนี้.

ฉะนั้นบัดนี้ฉันก็กลับเป็นโสดอีกแล้ว. และคงจะไม่รีบร้อนหาคู่โดยด่วนเช่นครั้งก่อนอีกละ ขอให้พ่อประเสริฐจำเรื่องของฉันใส่ใจไว้เถิด.

จากเพื่อนผู้ใส่ใจ.
ประพันธ์

ฉบับที่ ๑๓

บ้านเลขที่ ๐๐ ถนนสีพระยา

วันที่ ๒๒ ธันวาคม, พ.ศ. ๒๕๖-

ถึงพ่อประเสริฐเพื่อนรัก.

ฉันไม่ได้เขียนจดหมายมาถึงพ่อประเสริฐตั้งเดือนหนึ่งแล้ว, ซึ่งฉันสารภาพว่าเป็นความผิด, ต้องขอโทษด้วยเถิด, แต่ถึงหากว่าจะเขียนมาถึงคงไม่ได้มีข่าวอันน่าฟังบอกมาให้ทราบ, ฉันจึงเห็นว่างดเสียดีกว่า.

มาบัดนี้มีข่าวที่น่าบอกให้พ่อประเสริฐทราบอยู่บ้าง, จึงเขียนจดหมายฉบับนี้มา; แต่ก่อนที่จะบอกข่าวนั้นฉันขอเล่าเรื่องส่วนตัวของฉันสักเล็กน้อย. ตั้งแต่ฉันได้กลับเป็นคนโสดอีกแล้ว ฉันรู้สึกว่ามีความสุขกายสุขใจมากขึ้น. จริงอยู่การที่ฉันหย่ากับแม่อุไรนั้น ได้ถูกคนบางคนนิทาติโทษ, แต่ฉันถือคติว่าการแต่งงานเป็นกิจส่วนตัวของฉันโดยเฉพาะ, ไม่มีผู้ใดจะมารับรู้รับทุกข์แทนฉันได้. มีคนบางคนออกความเห็นแก่ฉันว่าไม่ควรจะหย่าให้ชายหน้าเขา, เมื่อไม่พอใจเมียที่แต่งงานแล้วก็ควรหาเมียอีกคนหนึ่งเพื่อให้อยู่กินด้วยกันหาความสุขเสียก็แล้วกัน, แต่ฉันเถียงว่าถ้าทำเช่นนั้นก็เท่ากับลงโลก, กลับได้รับคำตอบว่าคนอื่น ๆ เขาทำกันถมไป; ครั้นเมื่อฉันขอให้เขานึกดูว่าแม่อุไรนั้นพอใจคบกับพระยาตระเวนมากกว่าอยู่กับฉันนะ, เขาก็ยังยืนยันว่า มีเช่นนั้นถมไปเขาก็มิได้หย่าร้างกัน, เพราะเกรงจะขายหน้า, เช่นนี้, ฉันก็ต้องรับสารภาพว่าฉันรู้สึกพ้นวิสัยที่จะแลเห็นตามเขาได้. ส่วนตัวฉันเห็นว่า การที่ฉันจะคงเป็นผัวหญิงที่ไม่ได้อยู่ในบ้านฉันแล้ว และไปอยู่ในบ้านชายอื่นนั้นเป็นการหน้าด้านพ้นวิสัยที่จะทำไปได้. ฉันมีความยินดีที่ประไพมีความเห็นตรงกับฉัน, และตั้งแต่ฉันหย่ากับแม่อุไรแล้ว ประไพได้มาบ้านฉันบ่อย ๆ, และท่านชายก็มาด้วย, นับว่าน้องสาวกับน้องเขยของฉันเมตตาต่อฉันมาก. นอกจากนี้มีพวกเพื่อน ๆ ที่เห็นใจได้มาเยี่ยมเยียน, นับว่าช่วยกันทำให้ฉันคลายความเหงาใจไปได้มาก.

คราวนี้จะขอจับเล่าข่าวต่อไป. แม่อุไรหย่าขาดจากฉันแล้วก็ไปอยู่ที่บ้านพระยาตระเวนโดยเปิดเผย, และพากันไปไหน ๆ อย่างเปิดเผยทีเดียว. ใคร ๆ ที่รู้จักทั้งพระยาตระเวนทั้งแม่อุไรต่างถามกันว่าจะยืดยาวไปได้สักปานใด เพราะเป็นข้อที่ทราบกันอยู่ดีว่าพระยาตระเวนเป็นนักเลงชนิดที่ชอบแต่พยายาม, คือ ถ้าเห็นผู้หญิงสวย ๆ และมีคนตอมเป็นต้องพยายามให้ได้ผู้หญิงนั้นจนได้, แต่เมื่อใดได้แล้วก็จะมักจะชักเบื่อ, หรืออย่างดึกก็ยืดยาวไปได้จนกว่าจะเห็นผู้หญิงที่ต้องตาอีกคน ๑. แม่อุไรนั้นเขาก็ได้พยายามเป็นอันมากที่จะสนิทสนมตั้งแต่ก่อนได้กับฉัน, และเมื่อมาได้กับฉันแล้วเขาก็ยิ่งกระทำความพยายามแรงกล้ายิ่งขึ้นจนเป็นผลสำเร็จ. แต่ท่านเจ้าคุณผู้นี้เป็นคนที่อยู่ตัวคนเดียวไม่ได้, เพราะฉะนั้นในระหว่างเวลาที่กำลังบำเพ็ญทางเข้าหาแม่อุไรนั้น เขาจึงได้หานางบำเรอแก้ขัดไว้เป็นลำดับ, จนในเมื่อถึงเวลาแม่อุไรได้ไปอยู่กับเขานั้น พระยาตระเวนมีนางบำเรอประจำบ้านอยู่แล้วถึงเจ็ดนาง ! เก่งไหม ? แน่ทีเดียวเขาปิดข้อนี้, แต่เรื่องชนิดนี้ปิดให้สนิทยากที่สุด, เพราะมันเป็นเรื่องสำหรับผู้หญิงชอบรู้ชอบเล่าสู่กันฟัง; คนหนึ่งเล่าให้เพื่อนรัก, สั่งว่าอย่าพูดไปนะ, แล้วเพื่อนคนนั้นก็ไปเล่าให้เพื่อนรักของตัวอีกคนหนึ่ง, และต่อ ๆ กันไปเช่นนี้เป็นแถวไป, และ

ความลับออกจากปากผู้หญิงคนเดียวอาจที่รู้ถึง ๒๐ คน ภายในอาทิตย์เดียว, ฉะนั้นเมื่อมีผู้หญิงที่มี “อินเตอเรสต์” อย่างเดียวกันอยู่ ๗ คน ก็ขอให้นึกดูเถิดว่าความลับนั้นจะแพร่หลายได้มากและรวดเร็วปานใด ? ส่วนตัวฉันได้ทราบเรื่องนางทั้ง ๗ ของพระยาตระเวนนี้จากประไพ, และประไพทราบมาจากแม่สื่อแสงลูกสาวของพระยาตระเวนเอง ถ้าเมื่อฉันได้รู้เช่นนี้แล้ว, อย่างไร ๆ แม่สื่อไรก็ต้องได้รู้แล้วเหมือนกันในเรื่องนางทั้ง ๗ นั้น, แต่บางทีหล่อนจะหวังว่าจะได้เป็นนางสุริยาของพระยาตระเวนกระมัง ? พ่อประเสริฐจำได้ไหม, เพลงขอกานที่เคยได้ยินร้อง ๆ อยู่ว่า “เจ็ดนางเธอไม่รักไมใคร เธอมาหลงไหลแต่แม่สุริยา ?” แต่พ่อได้เข้าไปอยู่ในบ้านพระยาตระเวนได้สักหน่อย แม่สื่อไรก็รู้สึกวาทนางทั้ง ๗ ไม่ไหว; ในเวลาที่พระยาตระเวนอยู่บ้านก็พอทำเนา, แต่พ่อเจ้าคุณไปพบบ้าน แม่ทั้ง ๗ ก็แสดงฤทธิ์ต่าง ๆ, พ่อเจ้าคุณก็ไม่ใคร่เป็นผลสมปรารถนา ในที่สุดแม่สื่อไรเลยเปิดกลับไปอยู่บ้านพ่อ. ฝ่ายเจ้าคุณก็ตามไปง้อ, เพราะกำลังรักอยู่, แต่แม่สื่อไรยื่นคำขาดว่า ถ้าจะให้ไปอยู่ด้วยต้องไล่นางทั้ง ๗ ไปเสียก่อน, หรือมิฉะนั้น ก็ต้องหาบ้านให้แม่สื่อไรอยู่ต่างหากอีกบ้าน ๑, เขาตกลงหาบ้านให้แม่สื่อไรอีกบ้าน ๑ ที่ถนนราชประสงค์. เขาได้เงินเดือน ๗๐๐ บาท, มีบ้าน ๒ บ้าน, เมีย ๘ คน, ม้า ๔ ตัว, และเล่นกีฬาต่าง ๆ เสมอ ๆ, และเลี้ยงเพื่อนฝูงบ่อย ๆ ด้วย. เก่งไหม ?

คราวนี้มีข่าวดีส่วนตัวฉันซึ่งต้องเล่าให้พ่อประเสริฐฟัง. ฉันได้บอกมาให้ทราบในจดหมายฉบับ ๑ แล้ว ว่าฉันได้เข้ารับราชการในพระราชสำนักตั้งแต่มิถุนายน ศกนี้, และได้อยู่ในกรมบัญชาการมหาดเล็ก. ครั้นเมื่อต้นเดือนธันวาคมนี้ฉันได้ย้ายตำแหน่งมาเป็นผู้ช่วยเจ้ากรมโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์, นับว่าเป็นของถูกใจของฉันทีเดียว, เพราะฉันแลเห็นหนทางที่อาจจะได้การตรงตามทางที่ฉันได้เล่าเรียน และชอบอยู่แล้ว. ฉันหวังใจว่าจะได้ไปเป็นผู้เล็กเชอร์พิเศษที่โรงเรียนมหาดเล็กหลวงด้วย.

ส่วนทางเลื้อป้า ฉันก็ได้เข้าไปประจำอยู่กรมม้าหลวงสมปรารถนาหลายเดือนมาแล้ว, และการที่ฉันได้เคยเข้าไปฝึกหัดอยู่ในกองฝึกหัดนายทหารที่อ็อกซ์ฟอร์ด นั้นเป็นผลดีแก่ฉันมากทีเดียว. ตั้งแต่ฉันได้เข้าไปประจำในกรมม้าหลวงแล้ว ฉันไม่ได้ขาดฝึกหัดเลย, และฉันได้ตั้งใจฝึกหัดและฟังคำสั่งสอนจริง ๆ. มาถึงเวลานี้เขากำลังบรรจุตำแหน่งผู้บังคับบัญชา, เตรียมสำหรับไปซ้อมรบในปลายปีนี้, ฉันได้เป็นผู้รั้งผู้บังคับหมวดผู้ ๑, และได้เลื่อนยศเป็นนายหมู่เอก, เพราะฉะนั้นขอให้พ่อประเสริฐ แสดงความยินดีกับฉันด้วย. ฉันคิดถึงพ่อประเสริฐจริง ๆ, อยากให้กลับเข้ามาอยู่ด้วยกันในกรุงเทพฯ, ถ้าเข้ามาฉันจะต้องจูงเอาพ่อประเสริฐเข้าไปในกรมม้าหลวงด้วยอย่างแน่นอน, และเชื่อว่าพ่อประเสริฐก็จะชอบด้วย. ขอจบที่; ว่าง ๆ จะบอกข่าวคราวมาอีก.

จากเพื่อนผู้กำลังตื่นตัว.

ประพันธ์

ฉบับที่ ๑๕

ที่พักรมเลื้อปาม้าหลวง ร.อ.

พระราชวังสนามจันทร์

วันที่ ๒๓ มกราคม, พ.ศ. ๒๔๖-

ถึงพ่อประเสริฐเพื่อนรัก.

ฉันมีเวลาว่างอยู่วันนี้จึงเขียนจดหมายฉบับนี้มาเพื่อบอกข่าวอะไร ๆ ให้ฟังบ้างตามอย่างที่เคยมา.

งานเฉลิมพระชนมพรรษาปีนี้อยู่ข้างจะสนุกมาก, และไม่ใช่แต่ฉันที่เห็นเช่นนั้น; คนอื่นก็เห็นด้วยเช่นเดียวกัน. เจ้าคุณตระเวนนครก็สนุกมากเหมือนกันตามประสาของเขา. เมื่อวันที่ ๑ มีการเดินรำของกระทรวงต่างประเทศ พระยาตระเวนพาลูกสาวของเขาไป, แต่ไม่ได้พาแม่ไปด้วย, เพราะยังไม่ได้เป็นผัวเมียกัน “โดยทางราชการ”; พระยาตระเวนแนะนำว่าถ้าแม่ไปรออยู่ในการเดินรำนั้นด้วยก็ให้ไปกับพ่อ, แต่แม่อะไรจนเลยไม่ไป. ข้อนั้นก็ทำให้พระยาตระเวนสนุกมากขึ้น, เพราะได้ไปวางท่าเป็นชายโสดได้อย่างถนัดดีตามเขาชอบ. ในคืนนั้นมีผู้สังเกตเห็นว่าเขาออกจะชอบผู้หญิงสาวคนหนึ่งมาก, เพราะเห็นเดินรำด้วยกันหลายหน, และเมื่อกินของว่างก็ไปนั่งกินอยู่ด้วยกัน. หญิงคนนั้นชื่อสร้อย, เป็นลูกหลวงอะไรฉันก็ฟังไม่ถนัด, รู้แต่ว่าเป็นเพื่อนร่วมโรงเรียนกับแม่ส่องแสงลูกสาวพระยาตระเวน, ฉะนั้นจึงรู้จักกันได้โดยสะดวกทีเดียว. ในคืนนั้นเมื่อกลับจากเดินรำเขาเลยพากันไปกินข้าวต้มราชนครินทร์ด้วยกัน.

ในระหว่างงานฤดูหนาวพระยาตระเวนก็ไปเดินควงอยู่กับแม่สร้อยโดยมาก; ส่วนแม่สร้อยนั้นไม่ได้ไปด้วยกัน, โดยอ้างเหตุอย่างเดียวกับที่อ้างในการที่ไม่ไปในการเดินรำด้วยกันนั่นเอง. ฉันต้องยอมว่าเขาช่างหาเหตุขัดข้องเก่งจริง ๆ. เมื่อเป็นเช่นนี้ก็เห็นธรรมดาอยู่เองที่แม่สร้อยจะต้องรู้สึกแค้นไม่น้อย, และถ้าเป็นผู้ชาย ป่านนี้ก็คงไว้หนวดเคราเต็มหน้าแล้ว. นึก ๆ ก็ออกจะน่าสงสารแม่สร้อย, ที่ต้องรู้สึกตัวเร็วเช่นนี้, และคนอย่างแม่สร้อยคงจะต้องรู้สึกขำใจมากที่สุด, เพราะเขาถือตัวว่าเป็นหญิงงามและยั่วยวนมากที่สุดในเมืองไทย, และเชื่อตัวของเขาว่าจะผูกใจอันรวนเรของพระยาตระเวนไว้ได้ชั่วกาลนาน; เมื่อมาต้องแพ้เด็กนักเรียนอายุยังไม่เต็ม ๑๕ ปีเช่นนี้คงต้องเสียใจมากเป็นแน่. ฉันคอยฟังอยู่ว่าจะแถลงฤทธิ์อย่างไรบ้าง, แต่ก็เงียบอยู่ไม่กระโตกกระตากอะไร, และยังคงอยู่ที่บ้านถนนราชประสงค์นั้นเรื่อยมา. ฉันนึกประหลาดใจที่แม่สร้อยยอมนั่งอยู่ได้เช่นนี้, และยังไม่เปลืองออกว่าทำไมจึงยังนั่งอยู่ได้. หรือจะเป็นเพราะรู้สึกขึ้นมาว่าถ้าจะเลิกกับพระยาตระเวนก็จะได้ความลำบาก, คือจะหาที่อยู่ไม่ได้นอกจากที่จะต้องกลับไปอ้อพ้ออีก, ซึ่งจะทำให้ลำบากนักเพราะเจ้าหล่อนได้พอดีไว้เสียมากแล้วว่าไม่จำเป็นต้องพึ่งพ่ออีกต่อไป; ฉะนั้นจึงจำใจยอมนั่งทนอยู่, เพราะอย่างไร ๆ ก็ยังมีบ้านอยู่เป็นอิสระ, และเงินทองก็ยังมีใช้, รวมความก็เป็นอันว่าหล่อนคงเห็นชอบตามสุภาษิตอังกฤษว่า: “ชนม์ปึงครั่งก้อนยังดีกว่าไม่มีเลย” นึก ๆ ไปก็น่าอนาถใจที่ผู้หญิงหยาบเช่นแม่สร้อยจะต้องมาตกอยู่ในที่ลำบากเช่นที่กล่าวมานี้.

ที่จริงนึก ๆ ไปก็น่าประหลาดใจที่ผู้หญิงทำไมพอใจไปยอมเป็นเมียคนอย่างพระยาตระเวน. ถ้าเป็นใจฉัน ฉันคงอยากได้ผู้หญิงที่ไม่มีเมียอยู่อีกคน ๑ หรือหลาย ๆ คนแล้วเป็นแน่; แต่ความจริง

มันมีอยู่ว่า ผู้ชายใดยังมีชื่อเสียงเป็นนักแสดงผู้หญิงก็มักจะยิ่งหาเมียง่าย ซึ่งฉันไม่เห็นเลยว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น. มีผู้พูดกันอยู่หลายคนว่าถึงเวลาแล้วที่ไทยเราควรจะใช้ธรรมเนียมมีเมียคนเดียว, แต่ก็ดูไม่มีใครเต็มใจที่จะเป็นผู้เริ่มถือธรรมเนียมนั้นโดยเคร่งครัดเลย. แม้ผู้ที่ได้ไปเรียนยุโรปกลับมาก็มีเมียมาก ๆ เหมือนกัน, เพราะฉะนั้นจะหวังความเปลี่ยนแปลงจากคนพวกที่เรียกว่า “หัวนอก” อย่างไรได้. ใครมีเมียคนเดียวออกจะถูกหาว่าเป็นคนโง่ด้วยซ้ำ. การมีเมียหลาย ๆ คนไม่ทำให้ต้องรับความเสื่อมเสียอย่างไรเลย,... ฉะนั้นจะมีที่หวังอยู่ที่แต่ที่ตัวผู้หญิงเองเท่านั้น; ถ้าเมื่อไหร่ผู้หญิงไทยที่ดี ๆ พร้อมใจกันตั้งกติกาไม่ยอมเป็นเมียคนที่เลี้ยงผู้หญิงไว้อย่างเลี้ยงไก่เป็นฝูง ๆ เท่านั้นแหละ, ผู้ชายพวกนี้มากในกามจึงจะต้องกลับความคิด และเปลี่ยนความประพฤติ. เออฉันได้ยืนเฝ้าตรวจแล้ว, ต้องขอจบเท่านี้ที่ก่อน.

จากเพื่อนผู้คิดถึง,

หลวงบริบาลบรมศักดิ์

ฉบับที่ ๑๗

บ้านเลขที่ ๐๐ ถนนสี่พระยา

วันที่ ๓ มีนาคม, พ.ศ. ๒๔๖-

ถึงพ่อประเสริฐเพื่อนรัก.

ตลอดเวลาเดือนก่อนนี้ฉันได้เขียนจดหมายมาถึงเพื่อนได้แต่ฉบับเล็ก ๆ และเล่าแต่เรื่องซอมบี้, ซึ่งน่ากลัวจะได้ทำให้เพื่อนเบื่อมากกระมัง ? ถ้าเช่นนั้น ก็ขอโทษเถิด, แต่ในเดือนกุมภาพันธ์ฉันหาเรื่องอะไรเล่ามาให้ฟังไม่ได้จริง ๆ, เพราะเป็นเวลาที่ไม่ได้อยู่ค่าย ที่บ้านโป่ง และออกเดินกองพักแรมในสนาม, ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่ฉันจะหาเรื่องอะไรเล่ามาให้ฟังไม่ได้นอกจากเรื่องกิจการของฉันในหน้าที่เสือป่า, ที่กระทำอยู่เป็นการประจำ. ฉันมีความยินดีที่ฉันได้เลื่อนยศเป็นนายหมู่ใหญ่ขึ้นแล้ว, นับว่าได้ขึ้นเร็วเกินกว่าที่ตัวฉันเองคาดหมาย.

พอฉันกลับมาถึงบ้านนี้ได้ไม่กี่วันก็ได้รับแขกอย่างผิดความคาดหมาย, คือแม่อยู่ ! แปลกไหม ? คำวันนั้นฉันนั่งอ่านหนังสืออยู่ คนใช้มาบอกว่าแม่อยู่มาหา, ในขั้นต้นฉันไม่เชื่อ; ฉันถามมันไปว่า; “อะไรไหน ?” คนใช้มันทำหน้าที่เลิกลักแล้วตอบว่า; “คุณอุไรนะสิขอรับ” ฉันทราบแล้วว่าคือเมียเก่าของฉันนั่นเอง, แล้วฉันก็ลุกออกไปหาที่ห้องรับแขก. หล่อนแต่งตัวเรียบง่าย, เสื้อแพรสีชมพูบาง ๆ, นุ่งผ้าขึ้นใหม่ชมพู, ประดับเครื่องเพชรพลอยน้อย ๆ พองาม, แต่ผัดหน้ามากไปสักหน่อย. พอหล่อนเห็นฉันเข้าไปในห้องรับแขกหล่อนก็ลุกขึ้นยืน, ท่าทางออกจะไม่สู้สบายนักแต่ฝืนยิ้ม. ฉันคำนับอย่างหน้าเฉย ๆ, เชิญให้หล่อนนั่ง, และนั่งลงในที่ไม่ว่างเกินไป, แล้วถามว่าหล่อนมีความประสงค์อะไร. หล่อนเอ่ยขึ้นว่า: “พูดยากนัก-!” แล้วก็นิ่งอึ้ง; ฉันก็นั่งนิ่งรอฟังอยู่เฉย ๆ. ลักครู่หนึ่งหล่อนพูดต่อไปว่า: “คุณไม่ช่วยดิฉันบ้างเลยนี่คะ” ฉันตอบว่าฉันเสียใจ, ไม่ทราบว่าจะช่วยหล่อนได้อย่างไร. หล่อนนิ่งอยู่อีกครู่ใหญ่ ๆ แล้วจึงพูด: “ดิฉันผิดไปแล้ว, ผิดมากแต่ต้นจนปลาย; ดิฉันได้ทำให้คุณหลวงต้องรับความเดือดร้อนว่าคาญมาแล้วมากมาย, และคุณหลวงควรที่จะเกลียดดิฉัน

จริง ๆ, แต่ถึงคุณหลวงจะเกลียดดิฉันสักปานใดก็คงไม่มากเท่าดิฉันซึ่งตัวเองเป็นแน่” พูดดังนี้แล้ว หล่อนก็ควักผ้าเช็ดหน้าออกมาซับน้ำตา.

ฉันก็นั่งนิ่งอยู่, จะให้ฉันตอบว่าอะไรได้.

หล่อนซับน้ำตาพลาง; ข้าเลี้ยงดูฉันพลาง; ครั้นเห็นฉันนั่งเฉยอยู่ หล่อนจึงพูดต่อไปอีกว่า; “คุณหลวงจะลงโทษอย่างไรดิฉันจะยอมรับทุกอย่าง, ขอแต่ให้มีความกรุณาต่อดิฉันผู้เป็นสัตว์ผู้ยากเท่านั้น”

ฉันจึงตอบว่า: “ฉันแลไม่เห็นว่าคุณจะมีอำนาจลงโทษหล่อนอย่างไร, และยังไม่เข้าใจด้วยว่า ที่หล่อนขอความกรุณานั้นหมายความว่าอย่างไร.”

แม่อยู่ไร้อยู่ครู่ใหญ่ ๆ แล้วจึงพูดว่า; “ดิฉันไม่เห็นที่พึ่งแห่งใดอีกแล้ว นอกจากคุณหลวง, และถ้าคุณหลวงเมตตาชุบเลี้ยงดิฉันอีกครั้งหนึ่งแล้ว ดิฉันสาบานว่าจะปฏิบัติรับใช้คุณหลวงอย่างซื่อสัตย์ที่สุด, ไม่ยอมมีนายอื่นนอกจากคุณหลวงเป็นอันขาด”

ฉันจะตอบอย่างไรก็เห็นว่าไม่เหมาะ, จึงถามไปว่าหล่อนมีความคับแค้นอย่างไร, เป็นอันได้ความว่า พระยาตระเวนเขาต้องการบ้านที่ถนนราชประสงค์นั้นสำหรับให้แม่สร้อยเมียรักของเขาอยู่, เขาจึงขอให้แม่อยู่ย้ายไปอยู่ที่อื่น. ครั้นว่า แม่อยู่จะกลับไปอาศัยบ้านพ่อของตัวก็ยังไม่กล้าเสียระทม, เหตุที่พูดไว้แล้วว่าจะไม่พึ่งพาอาศัยพ่ออีกต่อไป. นอกจากการที่ไม่มีบ้านอยู่, มิหนำซ้ำเงินก็จะไม่มีใช้สอย, เพราะเงินที่พระยาตระเวนเคยให้อยู่นั้นก็ลดจำนวนลงทุกที, จนในที่สุดเขาไม่ได้ส่งไปให้สองเดือนแล้ว. ฉันได้ทราบเรื่องราวตลอดแล้วเช่นนั้นฉันก็บอกแม่อยู่ไ้โดยตรงว่า ฉันก็เสียใจที่หล่อนต้องรับความลำบากเช่นนั้น, แต่ขอให้หล่อนนึกดูว่า หล่อนได้ขุดคุ้ยตามใจตนเองแล้ว เมื่อนอนในอุ้นนั้นไม่สบายจะโทษใครได้. ส่วนการที่หล่อนกับฉันจะกลับคืนกันใหม่นั้น, ฉันไม่แลเห็นหนทางที่จะเป็นไปได้, และผลที่จะได้ก็จะมีแต่ความร้อใจไร้สุขด้วยกันทั้งคู่เท่านั้น, ขออย่าให้คิดต่อไปดีกว่า, และในที่สุดฉันแนะนำว่าให้หล่อนกลับไปง้อพ่อของหล่อน และกลับไปอยู่กับพ่อดีกว่า.

เมื่อเห็นว่าอยู่ต่อไปไม่เป็นประโยชน์แล้ว แม่อยู่ก็ลากลับไป, และฉันได้ข่าวมาว่าตกลงไปง้อพ่อ, ประองตองกันแล้ว, ก็เป็นการดีสำหรับตัวหล่อน.

ตามที่ได้ประพฤติมาแล้ว หวังใจว่าพ่อประเสริฐจะเห็นด้วยว่าฉันได้ทำถูกแล้ว, เพราะไม่มีทางจะทำอย่างอื่นได้.

จากเพื่อนที่รัก.

หลวงบริบาลบรมศักดิ์

ฉบับที่ ๑๘

บ้านเลขที่ ๐๐ ถนนสี่พระยา

วันที่ ๑๓ มีนาคม, พ.ศ. ๒๔๖-

ถึงพ่อประเสริฐเพื่อนรัก.

ฉันต้องรีบบอกข่าวดีมาให้ทราบ. แม่อยู่ไ้ได้ตกลงแต่งงานแล้วกับหลวงพิเศษผลพานิช, พ่อค้ามั่งมี, ซึ่งนับว่าเป็นโชคดีสำหรับหล่อน. เพราะอาจจะหวังได้ว่าจะได้มีความสุขต่อไปในชีวิต. จริงอยู่หลวงพิเศษนั้นรูปร่างไม่ใช่เทวดากอดรูป, แต่หวังใจว่าคงจะเข้าลักษณะขุนช้าง, คือ “ถึงรูปชั่วใจช่วงเหมือนดวงเดือน.” แต่ถึงจะใจไม่ช่วงเขาก็มีเงินพอที่จะซื้อความสุขให้แม่อยู่ไ้ได้.

การที่แม่อยู่ได้ผิวใหม่เป็นเนื้อเป็นตัวเสียแล้วเช่นนี้ ทำให้ฉันเองรู้สึกสิ้นความตะขิดตะขวงห่วงใย. และรู้สึกว่าจะคิดหาตัวใหม่ได้โดยไม่ต้องมีข้อควรระวังเกี่ยวจริงอันเลย. พ่อประเสริฐเป็นเพื่อนรักกันอย่างสนิทสนมที่สุด, เพราะฉะนั้นขอบอกตรง ๆ ว่าฉันได้รักผู้หญิงอยู่รายหนึ่งแล้ว, ซึ่งฉันหวังใจว่าจะได้เป็นคู่ชีวิตกันต่อไปโดยยังยืนจริงจัง. หล่อนชื่อนางสาวศรีสมาน, เป็นลูกสาวพระยาพิสิฐเสวก. ฉันกับหล่อนได้คุ้นเคยพูดจากันเป็นที่ต้องใจกันแล้ว, และเจ้าคุณพิสิฐกับคุณพ่อของฉันก็ชอบกันมาก. ฉะนั้นพ่อพ่อประเสริฐกลับเข้ามาถึงกรุงเทพฯ ก็เตรียมตัวไว้เป็นเพื่อนบ่าวทีเดียวเถิด !

จากเพื่อนผู้กำลังปลื้มใจ.

หลวงบริบาลบรมศักดิ์

ศัพท์น่ารู้

กรมท่าซ้าย	ส่วนราชการในสมัยก่อน สังกัดกรมพระคลัง มีหน้าที่เกี่ยวกับการต่างประเทศและปกครองเมืองท่า กรมท่าซ้ายมีหน้าที่เกี่ยวกับชาวจีน
ขนมปังครึ่งก้อน ยังดีกว่าไม่มีเลย	มาจากสำนวนภาษาอังกฤษที่ว่า Half a loaf is better than none หมายความว่า แม้จะไม่ได้สิ่งใดมาอย่างครบถ้วน แต่ก็ยังได้บ้างดีกว่าไม่ได้อะไรเลย
ครี	เก่า ไม่ทันสมัย
คลุมถุงชน	การแต่งงานที่พ่อแม่เป็นผู้จัดการเลือกคู่ครองให้ โดยที่เจ้าตัวไม่เคยรู้จักหรือรักใคร่กันมาก่อน
ฉิว	รู้สึกไม่พอใจทันที
โซ	มาจากคำว่า show หมายความว่า อวด
ชิงสุกก่อนห่าม	ทำในสิ่งที่ไม่เหมาะสมแก่วัย หรือยังไม่สมควรแก่เวลา
ขุนฮุยฮิน	เป็นตัวละครในเรื่องสามก๊ก ซึ่งเป็นน้องสาวของขุนกวน ขุนกวนยกให้เป็นภรรยาคนที่ ๓ ของเล่าปี่ ในที่นี้หมายความว่า แม่กิมเนยซึ่งมีเชื้อสายจีน
ดีโปรเม็ต	มาจากคำว่า diplomat หมายความว่า นักการทูต มีความหมายโดยนัยว่า ผู้ที่มีวาทศิลป์ในการพูด พูดอย่างถนอมน้ำใจคน
เดินเข้าท้ายครัว	โดยทั่วไปหมายถึง เข้าทางภรรยา แต่ในที่นี้หมายความว่า ให้ความคุ้นเคยกันเป็นส่วนตัวช่วยเหลือให้ทำงานทำ
เทวดาถอดรูป	มีรูปร่างหน้าตาหล่อเหลาราวกับเทวดา
แบชะเล่อร์	มาจากคำว่า bachelor หมายความว่า ชายโสด

ปอปปูล่าร์	มาจากคำว่า popular หมายความว่า ได้รับความนิยม
ปะการณัม	ปัจจุบันเขียน ปกรณัม หมายถึง เรื่อง หนังสือ
พินเสีย	โกธร
พิสดาร	ละเอียดลออ กว้างขวาง
ฟรี	มาจากคำว่า free หมายความว่า อิสระ เสรี
แฟชั่น	มาจากคำว่า fashion หมายความว่า สมัยนิยม
เมฆทุกก้อนมีซับในเป็นเงิน	มาจากสำนวนภาษาอังกฤษที่ว่า Every cloud has a silver lining หมายความว่า จะมีอุปสรรคหรือปัญหาก็ยังมีสิ่งดี ๆ ที่เป็นความสุขหรือความสำเร็จแทรกอยู่บ้าง
เรสโตรนต์	มาจากคำว่า restaurant หมายความว่า ภัตตาคาร
ลงรอยเป็นถ้ำประนม	เป็นการยกมือสวัสดีหลายครั้งจนมือแทบจะยกอยู่ในท่านั้น
เล็กเชอร์	มาจากคำว่า lecture หมายความว่า บรรยาย
ศิวิไลซ์	มาจากคำว่า civilised, civilized หมายความว่า เจริญ มีอารยธรรม
สับเปียร์	มาจากคำว่า supper หมายความว่า อาหารมื้อค่ำ (เป็นอาหารเบา ๆ รับประทานก่อนนอนได้)
เสื่อป่า	ผู้ทำหน้าที่ช่วยพลรบ ซึ่งฝึกหัดการสอดแนมเพื่ออุดหนุนกองทหาร
หมาในรางหญ้าแห้งในอีสป	เป็นนิทานอีสป นำมาใช้เป็นสำนวน มีความหมายว่า ไม่ต้องการสิ่งนั้นแล้ว แต่ยังหวังไว้ไม่ยอมให้สิ่งนั้นแก่ผู้อื่นที่ต้องการ
หล่อนไม่ทำตัวเป็นหอยจู้บแจง	เปรียบเทียบกับผู้หญิงที่ไม่ชอบสมาคม มักเก็บตัวอยู่แต่ในบ้าน เช่นเดียวกับหอยจู้บแจง ซึ่งเป็นหอยทะเล เปลือกขรุขระเวียนเป็นวง รูปร่างยาว ปลายแหลม สีเทาอมดำ จะอำผาเปิดในน้ำนิ่ง แต่เมื่อมีสิ่งใดมากระทบก็จะปิดฝาสนิท เพื่อหลบซ่อนตัวทันที
ห้วนอก	คนที่มีความคิด ความนิยมแบบฝรั่ง
ออกซ์ฟอร์ด	ชื่อเมืองหนึ่งในประเทศอังกฤษ เป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดซึ่งมีชื่อเสียงมาก
อันศิวิไลซ์	มาจากคำว่า uncivilised, uncivilized หมายความว่า ไม่มีอารยธรรม ไม่เจริญ
อินเตอเรสต์	มาจากคำว่า interest หมายความว่า ความสนใจ
เอดูเคชั่น	มาจากคำว่า education หมายความว่า การศึกษา
อุทิศตัวเป็นพรหมจรรย์	ประพฤติตนละเว้นจากการมีเพศสัมพันธ์ เหมือนเป็นนักบวช
ฮันนีมูน	มาจากคำว่า honeymoon หมายความว่า การไปเที่ยวพักผ่อนของคู่รักที่แต่งงานใหม่

ประวัติผู้แต่ง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ (สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี) ทรงพระราชสมภพเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๒๓ ได้รับพระราชทานนามว่า สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ใน พ.ศ. ๒๔๓๗ สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ ซึ่งเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมารดำรงตำแหน่งรัชทายาทเสด็จสวรรคต พระองค์จึงได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมารแทน

เมื่อพระชนมพรรษาได้ ๑๔ พรรษา ได้เสด็จไปศึกษาวิชาการ ณ หวิปยุโรป ทรงเข้าศึกษาวิชาพลเรือนในมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด แล้วเสด็จไปทรงศึกษาต่อด้านวิชาทหารบกที่โรงเรียนแซนด์เฮิสต์ ทรงใช้เวลาศึกษาวิชาการ ๙ ปี จบการศึกษาระดับสูงสุด แล้วจึงเสด็จนิวัตสู่พระนครใน พ.ศ. ๒๔๖๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติต่อจากสมเด็จพระชนกนาถเมื่อพระชนมพรรษาได้ ๓๐ พรรษา วันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ พระองค์ทรงบริหารพระราชกิจให้มีความเจริญก้าวหน้า และมีพระปรีชาสามารถในทางอักษรศาสตร์จนเป็นที่ประจักษ์จนได้รับการน้อมเกล้าฯ ถวายพระสมัญญาว่า “พระมหาธีรราชเจ้า” พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ตั้งแต่ครั้งดำรงตำแหน่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร ทรงใช้ทั้งพระนามจริงและพระนามแฝง เช่น **อัครพาหุ** ใช้สำหรับเรื่องเกี่ยวกับการเมืองและปลุกใจ **ศรีอยุธยา** สำหรับบทละครพูด **รามจิตติ** สำหรับบันเทิงคดีและสารคดีต่าง ๆ ที่ทรงแปลจากต่างประเทศ **พันแหม่ม** สำหรับเรื่องเกี่ยวกับทหารเรือและกฎหมาย **นายแก้ว นายขวัญ น้อยลา และสุครีพ** สำหรับเรื่องเบ็ดเตล็ดหรือนิทานต่าง ๆ ส่งผลให้พระราชนิพนธ์ของพระองค์แพร่หลายไปทั่วไม่เพียงแต่ในวงสังคมชั้นสูงเท่านั้น แม้แต่บุคคลสามัญก็มีโอกาสได้อ่านงานของพระองค์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘ รวมพระชนมพรรษา ๔๕ พรรษา

สารนารู้

หนังสือพิมพ์ดุสิตสมิต

หนังสือพิมพ์ดุสิตสมิตเป็นหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ ออกจำหน่ายทุกวันเสาร์ มีพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวลงตีพิมพ์เป็นแกนหลัก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้จัดทำและเป็นบรรณาธิการ โดยมีนายจำเริญ (ปาณี ไกรฤกษ์) เป็นผู้ช่วยบรรณาธิการ นอกจากนั้นยังมี ม.จ.ดุลภากร วรวรณ ม.ล.ปิ่น มาลากุล พระมหาเทพกษัตรสมุห (เนื่อง สาคริก) ร่วมมือกันบริหารงาน หนังสือพิมพ์ฉบับนี้ขายเล่มละ ๑ บาท รายได้ทั้งหมดจากการจำหน่ายหนังสือพิมพ์เล่มนี้นำไปบำรุงราชนาวิไทย

หนังสือพิมพ์ดุสิตสมิตมีคำอธิบายหลังปกหนังสือ เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ในการจัดทำหนังสือไว้ว่า

“หนังสือพิมพ์ดุสิตสมิต	บ่มีคิดคดีทรม
ตั้งจิตจะนำความ	สุชะให้ฤดีสบาย
ถึงลื้อก็ลื้อเพียง	กะละเยี่ยงวิธีสหาย
บ่มีจะมุ่งร้าย	บ่มีมุ่งประจานใคร
ใครออกจะพลาดท่า	ก็จะลื้อเลียนให้
ใครตีวิเศษไซ้	ก็จะชมประสมดี
ชมเราก็แท่งคิว	ผิจะฉีกก็ซอรรี่
แม่แม่มีคืบตี	ก็จะเชิญ ณ คลองสาน ฯ”

แนวทางในการวิจารณ์วรรณคดีและวรรณกรรม

เนื้อเรื่อง

หัวใจชายหนุ่มเป็นนวนิยายขนาดสั้นที่มีกลวิธีการนำเสนอในรูปแบบของจดหมาย มีการดำเนินเรื่องที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ไม่ซับซ้อน โดยมีข้อน่าสนใจที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงใช้วิธีการเขียน “คำนำ” ไว้เป็นส่วนหนึ่งของเรื่องว่า “การที่จดหมายเหล่านี้ตกมาถึงมือข้าพเจ้าอย่างไร ข้าพเจ้าจำเป็นต้องขอภัยในการที่จะไม่แสดงให้ท่านทราบ เพราะอาจที่จะทำความเดือดร้อนรำคาญแก่คนหลายคน อีกประการหนึ่งเมื่อท่านได้อ่านจดหมายเหล่านี้แล้ว ท่านคงแลเห็นความจำเป็นที่ข้าพเจ้าจะต้องจัดการแปลงนามในจดหมายนั้น ๆ ด้วย” เหตุนี้เองที่ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกว่าเรื่อง หัวใจชายหนุ่ม เป็นเรื่องจริงที่ผู้แต่งได้นำจดหมายของประพันธ์มาเปิดเผย ดึงดูดใจให้ผู้อ่านเกิดความสนใจและเกิดความกระตือรือร้นที่จะอ่านจดหมายแต่ละฉบับ อีกทั้งการใช้สำนวนโวหารเชื่อมโยงได้อย่างสัมพันธ์กับการสอดแทรกแนวคิดและค่านิยมของสังคมไทยในสมัยนั้น ซึ่งมีเนื้อหาที่ร่วมสมัยกับปัจจุบัน

ตัวละคร

หัวใจชายหนุ่มมีตัวละครสำคัญดังนี้

๑. **ประพันธ์** เป็นหนุ่มนักเรียนนอกผู้นิยมวัฒนธรรมตะวันตก โดยมีความคิดว่าการกลับมาใช้ชีวิตในบ้านเกิดเป็นสิ่งที่น่าอึดอัดใจ เนื่องจากเมืองไทยเป็นบ้านเมืองที่ “อันควิไลซ์” บรรพบุรุษและวัฒนธรรมไทยมีความล้าสมัย หรือ “ครี” นั้นเอง

ประพันธ์ต่อต้านวิธีการคลุมถุงชน จึงปฏิเสธการแต่งงานกับผู้หญิงที่บิดาเลือกให้ ประกอบกับเมื่อได้พบเห็นผู้หญิงแล้วก็ตำหนิเธอว่าไม่ทันสมัยตามรสนิยมของตน ดังความที่ว่า “การแต่งตัวของหล่อนก็ใช้เสื้อผ้าดี ๆ ถูก “แฟชั่น”, แต่แต่งเครื่องเพชรมากเกินไป; มีอะไรต่อมิอะไรห้อย,

แขวน, และติดพระพุทธรูปไปทั้งตัวจนดูราวกับต้นไม้คริสต์มาส.” ประพันธ์เลือกที่จะแต่งงานกับ อุไรผู้หญิงที่ทันสมัยแบบอย่างตะวันตกตามรสนิยมร่วมกับอารมณ์ที่เปี่ยมล้นด้วยความรักซึ่งอยู่เหนือเหตุผลของการเรียนรู้ลักษณะนิสัยที่แท้จริงของกันและกัน เมื่อต้องมาใช้ชีวิตคู่อยู่ร่วมกันจึงไม่สามารถปรับตัวเข้าหากันได้ เพราะจิตใต้สำนึกของประพันธ์ก็ยังคงรู้สึกว่าการกระทำที่ควรเป็นกุลสตรีที่อยู่ดูแลบ้าน ดูแลสามี ชีวิตคู่ของประพันธ์จึงต้องสิ้นสุดลง แต่เหตุการณ์นี้เองที่ได้สอนให้ประพันธ์รู้จักปรับเปลี่ยนทัศนคติไม่ให้ขัดแย้งกับชนบดดั้งเดิมของสังคมไทย

ประพันธ์นับว่าเป็นตัวละครที่มีความก้าวหน้าทางด้านความคิดที่สามารถนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับสภาพสังคมที่อาศัยอยู่

๒. อุไร ผู้หญิงที่มีพฤติกรรมที่ดำเนินแบบอย่างชนบธรรมเนียมตะวันตก มีบุคลิกเป็นคนมั่นใจในตนเองสูง กล่าวคือ ถ้าพูดแบบตะวันตก ดังคำกล่าวของนายประพันธ์ที่ว่า “พูดกันสั้น ๆ, หล่อนคล้ายผู้หญิงฝรั่งมากกว่าผู้หญิงไทย, และนับว่ามี “เอดูเคชั่น” ดีพอใช้; เขียนหนังสือไทยเก่ง. อ่านและพูดภาษาอังกฤษได้บ้าง, เดินร่าเป็น, และแต่งตัวดี, รู้จักใช้เครื่องเพชรแต่พอควร ไม่รุ่มรังเป็นต้นไม้คริสต์มาส.” ความสามารถในการเข้าถึงสังคมที่โดดเด่นทำให้เธอไรผิดแผกจากผู้หญิงไทย และเป็นที่น่าดึงดูดใจของผู้ชายที่นิยมความเป็นตะวันตก

อุไรใช้ค่านิยมความมี “เสรีภาพ” ไปในทางที่ผิดและขัดแย้งกับชนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมไทย โดยปล่อยเนื้อปล่อยตัวจนซิงสุกก่อนหาม และมีกิริยามารยาทที่ไม่ใช่แบบแผนที่สูงภาพเรียบร้อยอย่างสังคมไทย ที่ร้ายแรงยิ่งกว่าคือ อุไรประพฤติตัวผิดศีลธรรม ยอมทอดกายให้ผู้ชายที่ไม่ใช่สามี สุดท้ายชีวิตก็ต้องประสบกับความล้มเหลว

๓. พระยาตระเวนนคร เป็นตัวละครที่สะท้อนภาพลักษณะนิสัยผู้ชายไทยประเภทหนึ่งที่ชอบเที่ยวเตร่ ชอบความสำราญเริงรมย์ และมีนิสัยเจ้าชู้ นิยมมีภรรยาหลายคนในเวลาเดียวกัน โดยไม่รู้สึกรู้ว่าพฤติกรรมดังกล่าวเป็นเรื่องเสื่อมเสียหรือผิดศีลธรรม แต่กลับภาคภูมิใจและถือเป็นค่านิยมที่ปฏิบัติตามกันมา กระทั่งในเรื่องเรื่องผู้แต่งก็ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า “มีผู้พูดกันอยู่หลายคนว่าถึงเวลาแล้วที่ไทยเราควรจะใช้ธรรมเนียมมีเมียคนเดียว, แต่ก็ดูไม่มีใครเต็มใจที่จะเป็นผู้เริ่มถือธรรมเนียมนั้นโดยเคร่งครัดเลย. แม้ผู้ที่ได้ไปเรียนยุโรปกลับมาก็มีเมียมาก ๆ เหมือนกัน,”

แม้พระยาตระเวนนครจะแสดงความรับผิดชอบในการเลี้ยงดูภรรยาของตนทุกคน แต่ก็ไม่ได้ช่วยให้เป็นสามีที่สมบูรณ์ขึ้น เพราะขาดการดูแลเอาใจใส่ ให้ความรักความอบอุ่นแก่ครอบครัว อีกทั้งไม่เคยคิดว่าพฤติกรรมด้านนี้ของตนเป็นสิ่งที่ผิดจึงไม่สามารถค้นพบความสุขที่แท้จริงของชีวิตได้

ศิลปะการประพันธ์

หัวใจชายหนุ่มมีลักษณะการใช้คำและสำนวนดังนี้

๑. การเลือกใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ ที่สะท้อนสภาพสังคมของยุคสมัยการรับและเผยแพร่วัฒนธรรมตะวันตกของนักเรียนไทยที่เดินทางกลับจากการศึกษาต่อต่างประเทศ เช่น

– “แต่นึกสงสารหล่อนจะต้องไปตกอยู่ในหมู่คน “อันศิวิไลซ์,” จะทนทานไม่ไหว. ท่านบิดามารดาของฉันท่านทำโก๊พอใช้จริงอยู่, แต่พื้นของท่านไม่ใช่ “ศิวิไลซ์” จริงจังดอกนะเพื่อน.” อันศิวิไลซ์ (uncivilised, uncivilized) หมายความว่า ป่าเถื่อน ไม่เจริญ และ ศิวิไลซ์ (civilised, civilized) หมายความว่า เจริญ มีอารยธรรม

– “เมื่อแต่งงานแล้วได้ตกลงมา “ฮันนีมูน” ที่หัวหิน” ฮันนีมูน (honeymoon) หรือ แปลเป็นไทยว่า การดื่มน้ำผึ้งพระจันทร์ หมายความว่า การไปเที่ยวพักผ่อนของคู่รักที่แต่งงานใหม่

๒. การเลือกใช้คำสแลง เป็นคำศัพท์ที่ใช้สื่อสารเป็นที่เข้าใจกันเฉพาะกลุ่มคนที่นิยมความเป็นตะวันตก เช่น

- “ท่านบิดามารดาของฉันท่านทำโก๊พอใช้จริงอยู่” โก๊ หมายถึง ความหรูหรา
- เมืองฝรั่งเก๋ ๆ หมายถึง เมืองสิงคโปร์

๓. การใช้ภาษาโบราณเฉพาะสมัย เช่น การเขียนประโยคที่มีคำบอกจำนวนเดียว ในเรื่องหัวใจชายหนุ่ม มีลักษณะการเขียนเป็นตัวเลขแตกต่างจากการเขียนเป็นตัวหนังสือเหมือนปัจจุบัน เช่น ผู้หญิงคน ๑ ทะลึ่งไปครู่ ๑ นางจิ้งตุ้งแซะอะไรตัว ๑ ความจริงมีอยู่อย่าง ๑

นอกจากนี้ คำที่ใช้ในเรื่องหัวใจชายหนุ่มบางคำในปัจจุบันเขียนและออกเสียงแตกต่างออกไป แต่ก็หลงเหลือเค้าของคำเดิมอยู่ เช่น ไม่สู้สำคัญนักดอก (หรือก) เสียด้วยแล้วเทียว (เขียว) จิ้ง (จิง) เขียนจดหมายฉบับนี้มา

๔. การใช้สำนวนโวหารที่มาจากสำนวนภาษาอังกฤษ เช่น

– “ฉันได้กล่าวเปรย ๆ มาบ้างแล้วในจดหมายฉบับก่อน ๆ นี้ว่า ฉันมองไปในอนาคตแลเห็นแต่เมฆหมอก, และในจดหมายฉบับสุดท้ายของพ่อประเสริฐ เพื่อนได้กล่าวเตือนฉันมาว่าอย่าให้ลืมสุภาษิตอังกฤษที่กล่าวว่า “เมฆทุกก้อนมีซับในเป็นเงิน,” ซึ่งฉันเข้าใจว่าพ่อประเสริฐคงตั้งใจว่า หวังใจว่าในไม่ช้าฉันกับแม่อยู่ไรจะปรองดองกันได้, ถูกไหม ?” สำนวน เมฆทุกก้อนมีซับในเป็นเงิน (Every cloud has a silver lining) มีความหมายว่า จะมีอุปสรรคหรือปัญหาที่ยังมีสิ่งดี ๆ ที่เป็นความสุขหรือความสำเร็จแทรกอยู่บ้าง ซึ่งประเสริฐกล่าวขึ้นเพื่อให้กำลังใจแก่ประพันธ์ในการประคับประคองชีวิตคู่

– “...รวมความก็เป็นอันว่าหล่อนคงเห็นชอบตามสุภาษิตอังกฤษว่า: “ขนมปังครึ่งก้อนยังดีกว่าไม่มีเลย” นึก ๆ ไปก็น่าอนาถใจที่ผู้หญิงหุเช่นแม่อยู่ไรต้องมาตกอยู่ในที่ลำบากเช่นที่กล่าวมานี้.” สำนวน ขนมปังครึ่งก้อนยังดีกว่าไม่มีเลย (Half a loaf is better than none) มีความหมายว่า ยังดีกว่าไม่มีเลย คือ แม้จะไม่ได้สิ่งใดมาอย่างครบถ้วน แต่ก็ยังได้บ้างดีกว่าไม่ได้อะไรเลย

๕. การใช้สำนวนไทย ให้สัมพันธ์สอดคล้องกับเหตุการณ์ในเรื่อง เช่น

- “ฉันเป็นคนที่ยื่นมาจากยุโรปแล้ว, จะแต่งงานอย่างที่เราเรียกว่าคลุมถุงชนไม่ได้เลย”
- “เมื่อเจ้าได้ไปชิงสุกก่อนห่ามเสียเช่นนั้นแล้ว พ่อก็สิ้นพุด”

๖. การใช้โวหารเปรียบเทียบ ด้วยถ้อยคำที่ทำให้เกิดภาพที่ชัดเจนขึ้นซึ่งกล่าวในจดหมายทุกฉบับของนวนิยายเรื่องนี้ มีความหลากหลายที่แตกต่างไปตามลีลาและชั้นเชิงของการประพันธ์ เช่น

- เปรียบพฤติกรรมหรือบุคลิกลักษณะตัวละครในเรื่องหัวใจชายหนุ่มเหมือนตัวละครที่อยู่ในวรรณคดีและวรรณกรรม เช่น เปรียบแม่กิมเหม็นเป็นนางซุนฮูหยิน ภรรยาคนที่ ๓ ของเล่าปี่ในเรื่องสามก๊ก เปรียบแม่อุไรเป็นนางสุริยงา พระมเหสีของพระไชยเชษฐ
- เปรียบเทียบยกตัวอย่างให้เห็นภาพ เช่น “ในงานนั้นแหละฉันได้เห็นอย่างแน่นอนว่าหล่อน “ปอปปูล่าร์” ปานใด; หล่อนราวกับดวงไฟที่มีตัวแมลงบินตอมว่อนอยู่.”
- เปรียบเทียบตามทัศนะที่มีความหมายเป็นนัย เช่น “การรักเมืองไทยเปรียบเหมือนรักพ่อแม่, แต่การรักเมืองอังกฤษเหมือนการรักเมีย”

ข้อคิด คติคำสอน และความจรรโลงใจ

๑. การรับวัฒนธรรมตะวันตกมาใช้ในสังคมไทย ควรเลือกแต่สิ่งที่ดีและรู้จักปรับใช้ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม เพื่อให้สังคมเจริญก้าวหน้าอย่างแท้จริง
๒. ก่อนการตัดสินใจแต่งงานควรทำความรู้จักและเรียนรู้จิตใจของกันและกันให้เข้าใจและมั่นใจกันอย่างแท้จริง
๓. การใช้เสรีภาพในทางที่ผิดของสตรี โดยการปล่อยเนื้อปล่อยตัว ย่อมทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียงของตนเองและครอบครัว
๔. ความผิดพลาดในการดำเนินชีวิตเป็นประสบการณ์ที่สามารถนำมาสอนและปรับเปลี่ยนทัศนคติในการดำเนินชีวิตให้ดีขึ้น
๕. การประกอบอาชีพด้วยการใช้ความสามารถของตนเองย่อมนำความภาคภูมิใจมาสู่ตนเอง

การเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน

กระแสสังคมของการรับวัฒนธรรมต่างชาติมีมานาน ตราบเท่าทุกวันนี้ก็ยังปรากฏให้เห็นเด่นชัดในสังคมไทย และมักก่อให้เกิดปัญหาที่ตามมาเสมอ สาเหตุสำคัญคือการมีทัศนคติที่ฉาบฉวยต่อสังคมและวัฒนธรรมไทย ดูแคลนว่าล้าสมัยไม่เป็นไปตามแบบสากล จึงมักเห็นดีเห็นงามวัฒนธรรมต่างชาติว่าเป็นมาตรฐานที่ควรนำมาเป็นแบบอย่างโดยมิได้เรียนรู้ถึงแก่นที่แท้จริงของวัฒนธรรมต่างชาติ ผู้ที่นิยมความเป็นต่างชาติมักเลียนแบบพฤติกรรมและความคิดโดยไม่คำนึงถึงวิธีการปรับใช้หรือประสานระหว่างความเป็นไทยและต่างชาติ คนไทยจึงควรตระหนักและมีทัศนคติพิจารณาไตร่ตรอง เพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์และสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของไทย

สรุป

หัวใจชายหนุ่มเป็นเรื่องราวของนายประพันธ์หนุ่มนักเรียนนอกที่มีความนิยมและยกย่องวัฒนธรรมฝรั่ง ชื่นชมผู้หญิงที่ทันสมัยจนได้แต่งงานกับอะไรผู้หญิงที่ตรงกับรสนิยม แต่ขาดคุณสมบัติของกุลสตรีและความเป็นศรีภรรยาที่ดี ทำให้ชีวิตคู่ประสบความล้มเหลว แต่ด้วยผลของเหตุการณ์นี้ทำให้ประพันธ์สามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติที่เข้าถึงและเข้าใจการใช้ชีวิตให้สัมพันธ์กับวัฒนธรรมไทยอันเป็นพื้นฐานดั้งเดิมของชีวิต

กิจกรรมบูรณาการ

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. นักเรียนวิเคราะห์สำนวนภาษาที่กล่าวเปรียบเทียบไว้ในเรื่อง หัวใจชายหนุ่ม โดยอธิบายความหมายและยกตัวอย่างที่ชัดเจน
๒. นักเรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะ “หัวนอก” ของคนรุ่นใหม่ในสมัยก่อนว่ามีสิ่งใดที่เหมือนหรือแตกต่างกันกับคนรุ่นใหม่ในสมัยปัจจุบันอย่างไร
๓. นักเรียนศึกษาค้นคว้าประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในเรื่อง หัวใจชายหนุ่ม เช่น กรมทำช้าย กรมพานิชย์และสถิติพยากรณ์ กองเสือป่า
๔. นักเรียนเขียนเรื่องสั้นหรือสารคดีด้วยกลวิธีการนำเสนอในรูปแบบของจดหมาย ทำเป็นรายงานและแลกเปลี่ยนกันอ่านกับเพื่อนในชั้นเรียน
๕. แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มร่วมกันเขียนบทละครพูดจากเรื่อง หัวใจชายหนุ่ม แล้วคัดเลือกตัวละครแสดงบทบาทสมมุติถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกอย่างสมจริง

โครงงาน

นักเรียนเลือกทำโครงงานต่อไปนี้ ๑ หัวข้อ หรืออาจเลือกทำโครงงานอื่นตามความสนใจตามรูปแบบที่ผู้สอนกำหนด โดยให้เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่เรียน

๑. โครงงานรวบรวมคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ สำนวน และคำสแลงในเรื่อง หัวใจชายหนุ่ม อธิบายความหมาย
๒. โครงงานศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมร่วมสมัยที่มีเนื้อหาสะท้อนภาพสังคมไทยในการับอิทธิพลวัฒนธรรมต่างชาติ

การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

๑. นักเรียนนำข้อคิดจากเรื่อง หัวใจชายหนุ่ม ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันอย่างไรบ้าง
๒. นักเรียนสามารถนำแนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมในวัฒนธรรมต่างชาติมาปรับใช้กับตนเองได้อย่างไรเหมาะสม และรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมไทยได้อย่างไร

คำถามทบทวน

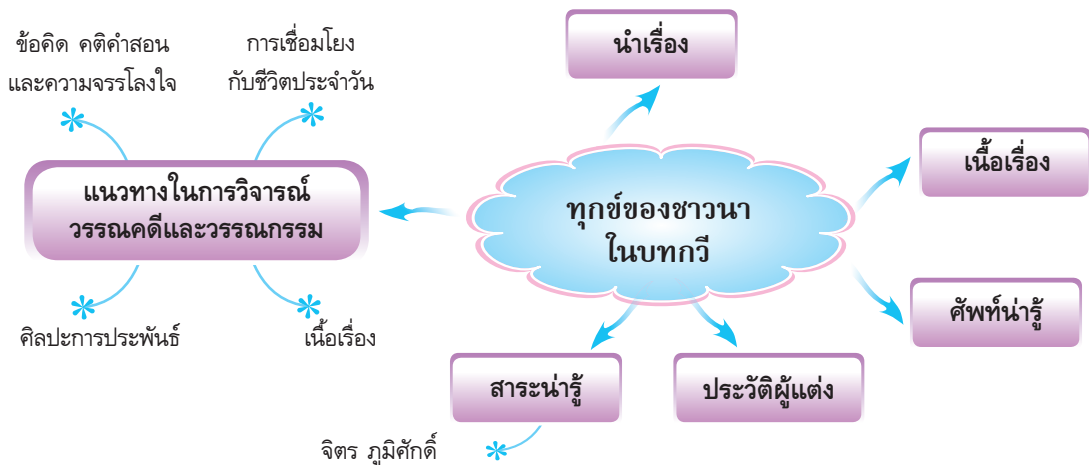
๑. หัวใจชายหนุ่มมีความหมายว่าอย่างไร
๒. หัวใจชายหนุ่มให้ข้อคิดที่เป็นประโยชน์ในเรื่องอะไรบ้าง
๓. ผู้ทรงพระราชนิพนธ์มีจุดประสงค์ใดในการแต่งเรื่อง หัวใจชายหนุ่ม
๔. “ชีวิตรักของประพันธ์ผู้เป็นหนุ่มหัวนอกต้องอับปางลง” เป็นเพราะสาเหตุใด
๕. สิ่งใดสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นหัวนอกของคนรุ่นใหม่ในเรื่อง หัวใจชายหนุ่ม
๖. จุดประสงค์ที่แท้จริงของการ “คลุมถุงชน” คืออะไร
๗. เหตุใดประพันธ์จึงปฏิเสธที่จะแต่งงานกับแม่กิมเนย แต่กลับเลือกที่จะแต่งงานกับแม่อุไรแทน
๘. เหตุการณ์ใดที่ทำให้ประพันธ์มีทัศนคติในการมองชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมครั้งที่เพิ่งกลับมาจากต่างประเทศ
๙. การรับวัฒนธรรมตะวันตกของคนไทยส่งผลให้เกิดปัญหาของสังคมไทยในสมัยนั้นอย่างไร
๑๐. การใช้สำนวนภาษาในเรื่อง หัวใจชายหนุ่ม มีลักษณะเป็นอย่างไร

ทุกข์ของชาวนาในบทกวี

ตัวชี้วัดช่วงชั้น

๑. อ่านออกเสียงบทร้อยแก้วและบทร้อยกรองได้อย่างถูกต้อง ไพเราะ และเหมาะสมกับเรื่องที่อ่าน ท ๑.๑ (ม. ๔-๖/๑)
๒. วิเคราะห์และวิจารณ์เรื่องที่อ่านในทุก ๆ ด้านอย่างมีเหตุผล ท ๑.๑ (ม. ๔-๖/๓)
๓. คาดคะเนเหตุการณ์จากเรื่องที่อ่านและประเมินค่าเพื่อนำความรู้ความคิดไปใช้ตัดสินใจแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต ท ๑.๑ (ม. ๔-๖/๔)
๔. ตอบคำถามจากการอ่านงานเขียนประเภทต่าง ๆ ภายในเวลาที่กำหนด ท ๑.๑ (ม. ๔-๖/๖)
๕. สังเคราะห์ความรู้จากการอ่านสื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ มาพัฒนาการเรียน และพัฒนาความรู้ทางอาชีพ ท ๑.๑ (ม. ๔-๖/๘)
๖. วิเคราะห์และวิจารณ์วรรณคดีและวรรณกรรมตามหลักการวิจารณ์เบื้องต้น ท ๕.๑ (ม. ๔-๖/๑)
๗. สังเคราะห์ข้อคิดจากวรรณคดีและวรรณกรรมเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ท ๕.๑ (ม. ๔-๖/๔)
๘. รวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านและอธิบายภูมิปัญญาทางภาษา ท ๕.๑ (ม. ๔-๖/๕)
๙. ท่องจำและบอกคุณค่าบทอาขยานตามที่กำหนด และบทร้อยกรองที่มีคุณค่าตามความสนใจ และนำไปใช้อ้างอิง ท ๕.๑ (ม. ๔-๖/๖)

ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้

ประโยชน์จากการเรียนรู้

๑. เห็นคุณค่าของชาวนาผู้ปลูกข้าวและข้าวที่รับประทานเป็นอาหารหลัก
๒. นำข้อคิดจากเนื้อเรื่องไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

ชวนคิด ชวนตอบ

๑. เมื่อกล่าวถึง ชาวนา นักเรียนนึกถึงอะไรบ้าง
๒. ชาวนามีความสำคัญอย่างไร
๓. นักเรียนจะปฏิบัติตนอย่างไรเพื่อแสดงให้เห็นถึงการสำนึกในบุญคุณของชาวนา

นำเรื่อง

ทุกข์ของชาวนาในบทกวี เป็นพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งรวมอยู่ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *มณีพลอยร้อยแสง* โดยสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชานุญาตให้ลิขสิทธิ์วรรณคดีที่ ๔๑ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓ ในวโรกาสที่ทรงเจริญพระชนมายุครบ ๓ รอบ

มณีพลอยร้อยแสง เป็นหนังสือรวมบทพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประกอบด้วยเรื่องต่าง ๆ ซึ่งแบ่งเป็น ๑๑ หมวดหมู่ ได้แก่ กลั่นแสงกลอนกานท์, เสียงพินเสียงเลื่อน, เสียงเอื้อนเสียงขับ, เรียงร้อยถ้อยดนตรี, ชวนคิดพิจิตรภาษา, นานาโวหาร, คำชวนไพเราะ, สมบัติภูมิปัญญา, ธาราความคิด, นิติตบรรณา, สารจากใจ และมาลัยปักษี

ทุกข์ของชาวนาในบทกวี ที่นักเรียนจะได้ศึกษาต่อไปนี้ รวมอยู่ในหมวด ชวนคิดพิจิตรภาษา ซึ่งในหมวดนี้ยังมีบทความและบทกวีปรายรวมอยู่อีก ๓ เรื่อง ได้แก่ บทกวีปรายเรื่อง ภาษาไทยกับคนไทย บทความเรื่อง การใช้สรรพนาม และบทความเรื่อง วิจารณ์คำอธิบายเรื่องนามกิตกในไวยากรณ์บาลี

ทุกข์ของชาวนาในบทกวี

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี

เมื่อครั้งเป็นนิสิต ข้าพเจ้าได้เคยอ่านผลงานของจิตร ภูมิศักดิ์ อยู่บ้าง แต่ก็ไม่ได้ศึกษาอย่างละเอียด หรือวิเคราะห์อะไร เพียงแต่ได้ยินคำเล่าลือว่าเขาเป็นคนที่ค้นคว้าวิชาการได้กว้างขวางและลึกซึ้งถึงถั่ว ในสมัยที่เราเรียนหนังสือกัน ได้มีผู้นำบทกวีของจิตรมาใส่ทำนองร้องกัน ฟังติดหูมาจนถึงวันนี้

เปิดข้าวทูกครวคำ
เหงื่อที่สุก
ข้าวนี้จะมีรส
เบื้องหลังทุกข์ทน
จากแรงมาเป็นรวง
จากรวงเป็นเม็ดพราว
เหงื่อหยดลึกก็หยาด
ปูดโปนก็เส้นเอ็น
น้ำเหงื่อที่เรือแดง
สายเลือดทุกทั้งสิ้น

จงสู้จำเป็นอาจ
จึงก่อเกิดมาเป็นคน
ให้ชนชั้นทุกชั้นชน
และชนชั้นจนเขียวขาว
ระยะทางนั้นเหยียดยาว
ล้วนทุกข์ยากลำเค็ญเข็ญ
ทุกหยดหยาดล้วนยากเย็น
จึงแปรรวงมาเป็นกิน
และน้ำแรงอันหลังริน
ที่สุขดก่าซาบฟัน

ดูจากสรรพนามที่ใช้ว่า “กู” ในบทกวีนี้ แสดงว่าผู้ที่พูดคือชาวนา ชวนให้คิดว่าจริง ๆ นั้น ชาวนามจะมีโอกาสใหม่ที่จะ “ล่าเลิก” กับใคร ๆ ว่า ถ้าไม่มีคนที่คอยเหนื่อยยากตรากตรำอย่าง พวกเขา คนอื่น ๆ จะเอาอะไรกิน อย่างว่าแต่การล่าเลิกทวงบุญคุณเลย ความช่วยเหลือที่สังคมมี ต่อคนกลุ่มนี้ในด้านของปัจจัยในการผลิต การพยุหหรือประกันราคา และการรักษาความยุติธรรม ทั้งปวงก็ยังไม่จะเป็นไปไม่ได้ ทำให้ในหลาย ๆ ประเทศที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจ ชาวนาต่างก็ ละทิ้งอาชีพเกษตรกรรมไปอยู่ในภาคอุตสาหกรรมหรือ**ภาคบริการ** ซึ่งทำให้ตนมีรายได้สูงกว่าหรือ ได้เงินเร็วกว่า แน่หนอนกว่า มีสวัสดิการดีกว่าและไม่ต้องเสี่ยงมากเท่าการเป็นชาวนา บางคนที่ยัง คงอยู่ในภาคเกษตรกรรมก็มักจะนิยมเปลี่ยนพืชที่ปลูกจากธัญพืช ซึ่งมักจะได้อาหารราคาต่ำ เพราะรัฐบาล ก็มีความจำเป็นที่จะต้องควบคุมราคามาเป็นพืชเศรษฐกิจประเภทอื่นที่ราคาสูงกว่า แต่ก็ยังมีชาวนา อีกเป็นจำนวนมากที่ไม่มีทางที่จะขยับขยายตัวให้อยู่ในสถานะที่ดีขึ้นได้ อาจแย่งเสียด้วยซ้ำ แล้ว ก็ไม่มีสิทธิที่จะอุทธรณ์ฎีกากับใคร ถึงจะมีคนแบบจิตรที่พยายามใช้จินตนาการสะท้อนความในใจ ออกมาสะกิดใจคนอื่นบ้าง แต่ปัญหาก็ยังไม่หมดไป

หลายปีมาแล้วข้าพเจ้าอ่านพบบทกวีจีนบทหนึ่ง ผู้แต่งชื่อหลี่เซิน ชาวเมืองอู๋ซี มีชีวิตอยู่ใน ระหว่างปี ค.ศ. ๗๗๒ ถึง ๘๔๖ สมัยราชวงศ์ถัง ท่านหลี่เซินได้บรรยายความในใจไว้เป็นบทกวี ภาษาจีน ข้าพเจ้าจะพยายามแปลด้วยภาษาที่ขรุขระไม่เป็นวรรณศิลป์เหมือนบทกวีของ จิตร ภูมิศักดิ์

หวานข้าวในฤดูใบไม้ผลิ ข้าวเมล็ดหนึ่ง
จะกลายเป็นหมื่นเมล็ดในฤดูใบไม้ร่วง
รอบข้างไม่มีนาที่ไหนทิ้งว่าง
แต่ชาวนาก็ยังอดตาย
ตอนอาทิตย์เที่ยงวัน ชาวนายังพรวนดิน
เหวี่ยงหยดบนดินภายใต้ต้นข้าว
ใครจะรู้บ้างว่าในจานใบนั้น
ข้าวแต่ละเม็ดคือความยากแค้นแสนสาหัส

กวีผู้นี้รับราชการมีตำแหน่งเป็นข้าราชการส่วนท้องถิ่นอยู่ในชนบท ฉะนั้นเป็นไปได้ที่เขาจะ ได้เห็นความเป็นอยู่ของราษฎรชาวไร่ชาวนาในยุคหนึ่ง และเกิดความสะเทือนใจ จึงได้บรรยายความ รู้สึกออกเป็นบทกวีที่เขาให้ชื่อว่า “ประเพณีดั้งเดิม” บทกวีของหลี่เซินเรียบ ๆ ง่าย ๆ แต่ก็แสดง ความขัดแย้งชัดเจน แม้ว่าในฤดูกาลนั้นภูมิอากาศจะอำนวยให้พืชพันธุ์ธัญญาหารบริบูรณ์ดี แต่ ผลผลิตไม่ได้ตกเป็นประโยชน์ของผู้ผลิตเท่าที่ควร

เทคนิคในการเขียนของหลี่เซินกับของจิตรต่างกัน คือ หลี่เซินบรรยายภาพที่เห็นเหมือน จิตรกรวาดภาพให้คนชม ส่วนจิตรใช้วิธีเสมือนกับนำชาวนามาบรรยายเรื่องของตนให้ผู้อ่านฟังด้วย ตนเอง

เวลานี้สภาพบ้านเมืองก็เปลี่ยนไป ตั้งแต่สมัยหลี่เซินเมื่อพันปีกว่า สมัย จิตร ภูมิศักดิ์ เมื่อ ๓๐ กว่าปีที่แล้ว สมัยที่ข้าพเจ้าได้เห็นเองก็ไม่มีอะไรแตกต่างกันนัก ฉะนั้นก่อนที่จะทุกคนจะหันไปกินอาหารเม็ดเหมือนนักบินอวกาศ เรื่องความทุกข์ของชาวนาก็คงยังจะเป็นแรงสร้างความสะเทือนใจให้แก่กวียุคคอมพิวเตอร์สืบต่อไป

สิงหาคม ๒๕๓๓

ศัพท์น่ารู้

ชมชื่น	รู้สึกเข้าใจ แต่ผินไว้ไม่แสดงออก
เชื่อง	ยาก ยากจน
เปิบ	กิน
โปน	นูน พอง
สู่	สรรพนามบุรุษที่ ๒ (เป็นคำโบราณ)
อาจิน	ประจำ เป็นปกติ

ประวัติผู้แต่ง

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระนามเดิมว่า สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนราชสุดา กิติวัฒนาดุลโสภาคย์ เป็นพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรกับสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง มีพระราชสมภพเมื่อวันเสาร์ที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๘ ณ พระที่นั่งอัมพร

สถาน พระราชวังดุสิต ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พ.ศ. ๒๕๒๐ ทรงได้รับสถาปนาขึ้นเป็น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเข้ารับการศึกษา ณ โรงเรียนจิตรลดา ในบริเวณพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ทั้งระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ทรงสำเร็จการศึกษาศาสตรบัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในขณะที่ทรงศึกษานั้นทรงได้รับทุนการศึกษาของมหาวิทยาลัย ทรงสำเร็จการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาบาลีและสันสกฤตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาตะวันออกจากมหาวิทยาลัยศิลปากร และทรงสำเร็จการศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

นอกจากจะทรงศึกษาตามระบบในสถานศึกษาแล้ว พระองค์ยังได้เสด็จพระราชดำเนินเยือน สถานที่ต่าง ๆ เพื่อแสวงหาความรู้ที่หลากหลายเพิ่มเติมอย่างสม่ำเสมอ และยังทรงถ่ายทอดเรื่องราวสาระความรู้ต่าง ๆ ออกมาเป็นพระราชนิพนธ์หลายเรื่อง เช่น ลัดฟ้าล่าวาหาอาจารย์ ชมช่อมลดี ไทยเที่ยวพม่า มุ่งไกลในรอยทราย ย่ำแดนมังกร ทศนะจากอินเดีย ทัวร์น้องโจ แก้วจอมแก่น เมฆเหินน้ำไหล ผีเสื้อ โดยทรงใช้พระนามแฝงหลายพระนาม เช่น แว่นแก้ว ก้อนหิน-ก้อนกรวด หนูน้อยบันดาล นอกจากนี้ ยังสนพระราชหฤทัยในศิลปวัฒนธรรมไทย ทุกแขนง ไม่ว่าจะเป็นทัศนศิลป์ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ดนตรีและนาฏศิลป์ และยังทรงเชี่ยวชาญทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ วรรณคดีไทย และภาษาไทยอีกด้วย

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชภาระหน้าที่สำคัญหลายประการ เช่น ทรงดำรงตำแหน่งอุปนายกสภาภาษาไทย ประธานมูลนิธิสายใจไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ประธานมูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ที่ปรึกษาโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*

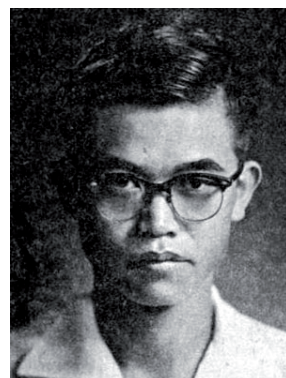
สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงประกอบพระราชกรณียกิจอันเป็นประโยชน์แก่พสกนิกรชาวไทยนานัปการ ซึ่งประจักษ์แก่ชาวไทย และชาวต่างชาติจนได้รับรางวัลจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ เช่น รางวัลพระเกียรติทองคำ รางวัล “ความสำเร็จแห่งอาเซียน” รางวัลแมกไซไซ รางวัลด้านโภชนาการ รางวัลนักวิจัยดีเด่นแห่งชาติ ประจำปี ๒๕๔๕ รางวัล “Arcangelo Cultural Prize”

*พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในที่นี้หมายถึง พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

สาระน่ารู้

จิตร ภูมิศักดิ์

จิตร ภูมิศักดิ์ เกิดเมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ที่จังหวัดปราจีนบุรี เป็นบุตรของนายศิริ ภูมิศักดิ์ นายตรวจสรรพสามิตกับนางแสงเงิน (ฉายาวงศ์) จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขณะที่ยังเรียนอยู่ที่นี่จิตรมีตำแหน่งเป็นสราณียกรของมหาวิทยาลัย มีหน้าที่จัดทำหนังสือของมหาวิทยาลัย ฉบับ ๒๓ ตุลาคม และได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบเนื้อหาไปจากเดิม โดยมุ่งชี้ให้เห็นถึงสภาพที่แท้จริงของประชาชนและค่านิยมในสังคมที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งผู้คนนับถือกันมานาน เช่น การกล่าวถึงพระสงฆ์บางรูปที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม หากินโดยใช้ผ้าเหลืองบังหน้า กล่าวถึงการโกงกินของรัฐบาลไทย รวมถึงการกล่าวถึงพฤติกรรมอันน่ารังเกียจของผู้หญิงบางประเภทที่มักมากในกามและไม่มีความเป็นแม่ ด้วยเนื้อหาที่ผิดแปลกนี้ทางมหาวิทยาลัยจึงสั่งพักการเรียนจิตร ภูมิศักดิ์ เป็นเวลา ๑ ปี และเมื่อกลับเข้ามาเรียนต่อก็ได้ทำกิจกรรมหลายอย่างร่วมกับเพื่อนนิสิต ได้แก่

๑. การปลุกฝังนิสิตนักศึกษาให้เกิดความรักชาติรักประชาชน
๒. การพยายามจัดตั้งสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ร่วมกับนิสิตนักศึกษาจากสถาบันต่าง ๆ
๓. การพยายามสร้างความสามัคคีระหว่างจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๔. การออกหนังสือพิมพ์ในมหาวิทยาลัยที่จัดทำโดยนิสิตชื่อว่า เสียงนิสิต มีคำขวัญว่า ศึกษาเพื่อรับใช้ประชาคม
๕. การร่วมคัดค้านการเลือกตั้งที่สกปรกในปี ๒๕๐๐
๖. การร่วมแต่งเพลง มาร์ชเยาวชนไทย เพลง ธรรมศาสตร์-จุฬาฯ ชิงชัย เพลง มาร์ชกรรมกร

หลังจากจบการศึกษาได้เข้าทำงานเป็นอาจารย์ที่วิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ และขณะเดียวกันก็เป็นอาจารย์พิเศษวิชาภาษาอังกฤษที่คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร พร้อมทั้งเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโท ณ สถาบันค้นคว้าเรื่องเด็กของยูเนสโก ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร แนวคิดของจิตร ภูมิศักดิ์ ทำให้หนังสือรณรงค์ใหม่ของมหาวิทยาลัยศิลปากร ปี ๒๕๐๐ ออกมาแหวกแนว คือ การปฏิวัติแนวคิดเรื่องศิลปะอย่างชุดรากถอนโคน โดยชี้ให้เห็นว่า ศิลปะต้องเกื้อเพื่อชีวิต มิใช่ ศิลปะเพื่อศิลปะ อย่างเลื่อนลอย งานเขียนเรื่อง ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน ของจิตร ภูมิศักดิ์ ใช้นามปากกา ที่ปรกร

ต่อมาวันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ จิตรถูกจับกุมในข้อหา มีการกระทำความผิดอันเป็นคอมมิวนิสต์ และสมคบกันกระทำความผิดต่อความมั่นคงของรัฐทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร อันเป็นผลมาจากการยึดอำนาจและการใช้นโยบายปราบปรามของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ระหว่างที่อยู่ในคุกนั้น จิตรได้ทุ่มเวลาในการเขียนหนังสือมากมาย ผลงานเด่น ๆ ที่เกิดขึ้นในคุก เช่น ผลงานแปลนวนิยายเรื่อง แม่ ของแมกซิม กอร์กี้, โคทาน นวนิยายอินเดีย แปลจากเรื่องของเปรมจันทร์ (แปลไม่จบ) และผลงานทางวิชาการที่ยิ่งใหญ่แห่งศตวรรษ คือ ความเป็นมาของคำสยาม, ไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ จิตรถูกปล่อยตัวในวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๓

เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๘ จิตร ภูมิศักดิ์ ได้เดินทางออกสู่ชนบทในภาคอีสาน เพื่อเข้าร่วมต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พ.ค.ท.) ในนาม สหายปรีชา และถูกล้อมยิงเสียชีวิตที่ชายป่าบ้านหนองกุง ตำบลคำบ่อ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๙

บทกวีของจิตร ภูมิศักดิ์ ที่สำคัญ เช่น ล้ออย่างไร ? นักปรัชญาบอกข้าที่, แสงดาวแห่งศรัทธา, เสียงเพรียกจากมาตุภูมิ, กลิ่นรวงทอง

นามปากกาของจิตร ภูมิศักดิ์ มีมากมาย เช่น จิตร ภูมิศักดิ์, นาคราช, ศูลภูวดล, ศรีนาคร, ทิปกกร, สมสมัย ศรีศุทรวรณ, ศิลป์ พัทธกษณ, สมชาย ปรีชาเจริญ, สุธรรม บุญรุ่ง, ชวัญนรา, สิทธิ ศรีสยาม, กวีการเมือง/กวี ศรีสยาม, บ๊อคแมน, มูฟวี่แมน, ศิริศิลป์ อุดมพรรณ

แนวทางในการวิจารณ์วรรณคดีและวรรณกรรม

เนื้อเรื่อง

ทุกซ์ของชาวนาในบทกวี เป็นพระราชนิพนธ์ที่แสดงแนวพระราชดำริเกี่ยวกับบทกวีไทย ของ จิตร ภูมิศักดิ์ และบทกวีจีนของหลี่เซิน เนื้อหากล่าวถึงชีวิตและความทุกข์ยากของชาวนา เนื้อความได้แบ่งออกเป็น ๒ ตอน ตอนแรกแสดงถึงความเข้าพระราชหฤทัยปัญหาต่าง ๆ ของชาวนา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพระเมตตาธรรมของผู้ทรงพระราชนิพนธ์ที่มีต่อชาวนา ส่วนตอนที่ ๒ ทรงแปลบทกวีจีนของหลี่เซินเป็นภาษาไทย เพื่อแสดงให้เห็นภาพชีวิตของชาวนาจีนกับชาวนาไทยว่าไม่ได้แตกต่างกันเท่าใดนัก โดยทรงมุ่งชี้ให้เห็นกลวิธีการนำเสนอของกวีทั้งสองที่แตกต่างกัน

ศิลปะการประพันธ์

ทุกซ์ของชาวนาในบทกวี จัดเป็นเรียงความที่ดีเรื่องหนึ่ง เนื่องจากมีการแสดงแนวคิดที่ชัดเจนแจ่มแจ้ง ลำดับความเข้าใจง่าย ใช้ถ้อยคำกะทัดรัด สละสลวยชวนอ่าน และมีองค์ประกอบที่สมบูรณ์ คือ คำนำ เนื้อเรื่อง และสรุป

คำนำ กล่าวถึงบทกวีของจิตร ภูมิศักดิ์ ซึ่งเป็นบทนำเข้าสู่เรื่องที่ตรงประเด็นและชวนให้ติดตาม

เนื้อเรื่อง วิจารณ์กลวิธีการนำเสนอทั้งบทกวีร่วมสมัยของจิตร ภูมิศักดิ์ และบทกวีโบราณของหลิเชิน โดยการเปรียบเทียบการนำเสนอ มีการยกข้อเท็จจริงและแสดงทัศนะประกอบ

สรุป สรุปความด้วยข้อความสั้น ๆ แต่แยบคาย ลึกซึ้ง เพื่อตอกย้ำให้เห็นถึงความทุกข์ยากและความยากจนซ้ำซากของชาวนา

ข้อคิด คติคำสอน และความจรรโลงใจ

ทุกข์ของชาวนาในบทกวี ให้ข้อคิดที่ควรพิจารณาใคร่ครวญอย่างยิ่ง โดยมีแนวคิดสำคัญที่ความทุกข์ยากของชาวนา และสภาพชีวิตของชาวนาที่ถูกเอารัดเอาเปรียบทุกข์ยุคทุกสมัย ดังที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงเปรียบเทียบบทกวีของจิตร ภูมิศักดิ์ กับบทกวีของหลิเชิน เพื่อให้เห็นว่ามิได้มีเพียงแต่ชาวนาไทยเท่านั้นที่ยากลำบาก ชาวนาในประเทศอื่นอีกหลายประเทศก็ประสบชะตากรรมในทำนองเดียวกัน และเป็นเช่นนั้นมานาน ซึ่งทรงสรุปไว้เป็นข้อคิดสำหรับผู้อ่านในตอนท้ายเรื่องว่า สมัยที่ข้าพเจ้าได้เห็นเองก็ไม่มีอะไรแตกต่างกันนัก ฉะนั้นก่อนที่จะทุกคนจะหันไปกินอาหารเม็ดเหมือนนักบินอวกาศ เรื่องความทุกข์ของชาวนาก็คงยังจะเป็นแรงสร้างความสะเทือนใจให้แก่กวียุคคอมพิวเตอร์สืบต่อไป

ข้อคิด คติคำสอน และความจรรโลงใจ

เด็กไทยส่วนใหญ่มักถูกผู้ใหญ่สอนว่าควรรับประทานข้าวให้หมดจาน เพราะกว่าจะได้ข้าวมาแต่ละเม็ดนั้น ต้องแลกมาด้วยหยาดเหงื่อแรงงานของชาวนา ซึ่งสอดคล้องกับบทกวีของจิตร ภูมิศักดิ์ ที่เสมือนสะท้อนความรู้สึกของชาวนาผู้เหนื่อยยาก เราจึงควรตระหนักถึงคุณค่าของข้าวทุกเม็ดที่รับประทาน และภาคภูมิใจที่มีข้าวเป็นอาหารหลักประจำชาติ ไม่บริโภคอาหารตะวันตกตามกระแสความนิยม และสิ่งสำคัญคือควรระลึกถึงความสำคัญและบุญคุณของชาวนา และยกย่องอาชีพเกษตรกร

สรุป

ทุกข์ของชาวนาในบทกวี เป็นพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีที่มุ่งให้คนในสังคมได้เล็งเห็นคุณค่าของชาวนาที่ปลูกข้าวเลี้ยงคนทั้งชาติ เพราะชาวนานั้นมีแต่ความยากจนขาดการดูแลช่วยเหลือและเป็นอย่างนี้มาเนิ่นนานตราบนานปัจจุบัน

กิจกรรมบูรณาการ

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. ศึกษารวบรวมปัญหาของชาวนาไทยในปัจจุบัน แล้วมารายงานหน้าชั้นเรียน
๒. แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับการส่งเสริมหรือพัฒนาการเกษตร เช่น โครงการพระราชดำริเพื่อการเกษตร งานวิจัยด้านการเกษตร แล้วจัดทำเป็นรายงาน
๓. เลือกแต่งกายพยานี ๑๑ หรือโคลงสี่สุภาพ ให้มีเนื้อความที่กล่าวถึงชีวิตหรือความทุกข์ยากของผู้ประกอบอาชีพอื่น ๆ ตามความสนใจของนักเรียนเอง
๔. ศึกษาค้นคว้าผลงานประเภทกวีนิพนธ์ของจิตร ภูมิศักดิ์ แล้วเลือกผลงานที่ประทับใจมาวิเคราะห์ แล้วนำมาสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้กับเพื่อนในชั้นเรียน

โครงงาน

นักเรียนเลือกทำโครงงานต่อไปนี้ ๑ หัวข้อ หรืออาจเลือกทำโครงงานอื่นตามความสนใจ โดยให้เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่เรียน

๑. โครงงานรวบรวมบทร้อยกรองที่มีเนื้อหากล่าวถึงภาพสะท้อนชีวิตชาวนาหรือเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับข้าว
๒. โครงงานศึกษาเกี่ยวกับการทำนาหรือวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนาไทย

การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

นักเรียนคิดว่าจะนำความรู้และข้อคิดจากเรื่อง ทุกข์ของชาวนาในบทกวี ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไรบ้าง

คำถามทบทวน

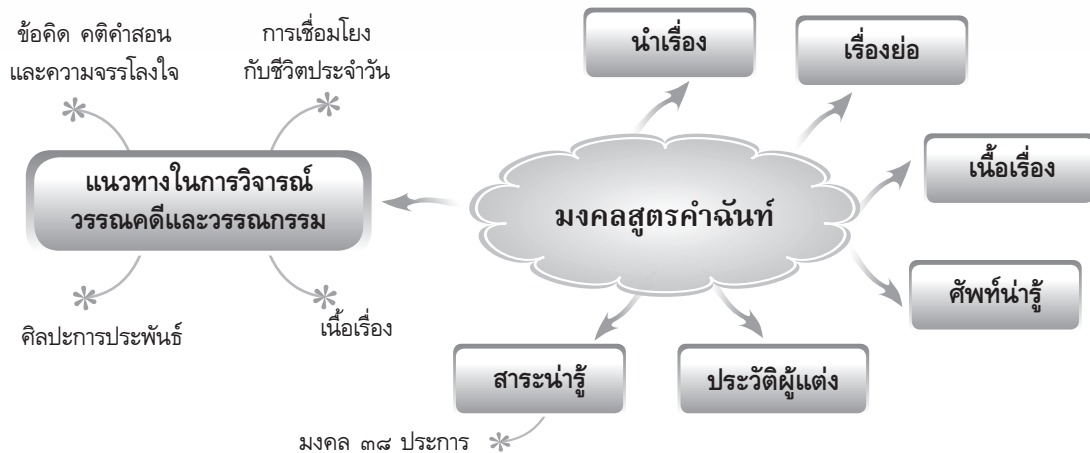
๑. บทความเรื่อง ทุกข์ของชาวนาในบทกวี กล่าวถึงความสำคัญของชาวนาว่าอย่างไร
๒. บทร้อยกรองเรื่อง เปิบข้าว มีแนวคิดที่สำคัญอย่างไร
๓. บทกวีของจิตร ภูมิศักดิ์ กับ หลี่เซิน เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร
๔. บทกวีของจิตร ภูมิศักดิ์ และ หลี่เซิน ใช้วิธีการเสนอเรื่องประทับใจผู้อ่านได้ดีเด่นเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร
๕. สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงวิจารณ์บทร้อยกรอง เปิบข้าว ไว้ว่าอย่างไร
๖. การแก้ปัญหาความยากจนของชาวนาที่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน ควรใช้วิธีใด

มงคลสูตรคำฉันท์

ตัวชี้วัดช่วงชั้น

๑. ตีความ แปลความ และขยายความเรื่องที่อ่าน ท ๑.๑ (ม. ๔-๖/๒)
๒. วิเคราะห์และวิจารณ์เรื่องที่อ่านในทุก ๆ ด้านอย่างมีเหตุผล ท ๑.๑ (ม. ๔-๖/๓)
๓. คัดคะเนเหตุการณ์จากเรื่องที่อ่านและประเมินค่าเพื่อนำความรู้ความคิดไปใช้ตัดสินใจแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต ท ๑.๑ (ม. ๔-๖/๔)
๔. วิเคราะห์ วิจารณ์ แสดงความคิดเห็นโต้แย้งเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน และเสนอความคิดใหม่อย่างมีเหตุผล ท ๑.๑ (ม. ๔-๖/๕)
๕. วิเคราะห์และวิจารณ์วรรณคดีและวรรณกรรมตามหลักการวิจารณ์เบื้องต้น ท ๕.๑ (ม. ๔-๖/๑)
๖. วิเคราะห์และประเมินคุณค่าด้านวรรณศิลป์ของวรรณคดีและวรรณกรรมในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ท ๕.๑ (ม. ๔-๖/๓)
๗. สังเคราะห์ข้อคิดจากวรรณคดีและวรรณกรรมเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ท ๕.๑ (ม. ๔-๖/๔)
๘. ท่องจำและบอกคุณค่าบทอาขยานตามที่กำหนด และบทร้อยกรองที่มีคุณค่าตามความสนใจ และนำไปใช้อ้างอิง ท ๕.๑ (ม. ๔-๖/๖)

ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้

ประโยชน์จากการเรียนรู้

๑. รู้จักคำประพันธ์ประเภทกาพย์ฉันท ๑๖ และอินทวิเชียรฉันท ๑๑
๒. ได้ข้อคิดคติธรรมเกี่ยวกับข้อพึงปฏิบัติ เพื่อให้ชีวิตเจริญรุ่งเรือง
๓. นำข้อคิด หลักธรรมจากเนื้อเรื่องไปปรับ ใช้ในชีวิตประจำวัน

ชวนคิด ชวนตอบ

๑. มงคลคืออะไร และมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตอย่างไร
๒. เหตุแห่งความเจริญของชีวิตประกอบด้วยเรื่องใดบ้าง
๓. ถ้าชีวิตไม่มีมงคล สังคมจะเป็นอย่างไร

นำเรื่อง

มงคลตามที่เรารู้จักและได้ยินอยู่เสมอ ๆ นั้นมักเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้อกับความสุข ความเจริญ ความเบิกบานใจ ไม่ว่าจะเป็นงานมงคลสมรส สิริมงคล วัตถุมงคล ฯลฯ สำหรับความหมายที่นักปราชญ์ราชบัณฑิตได้ให้คำจำกัดความไว้ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ คือ เหตุที่นำมาซึ่งความเจริญ หรือสิ่งซึ่งถือว่าเป็นสิริและความเจริญมาสู่และป้องกันไม่ให้สิ่งที่เลวร้ายมากล้ำกราย ส่วนมงคลตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง ธรรมที่นำมาซึ่งความสุขความเจริญมีทั้งสิ้น ๓๘ ประการ

มงคลสูตรคำฉันท์ เป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๖ โดยทรงนำหลักธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงแสดงเรื่องมงคลสูตรซึ่งปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย หมวดขุททกปาฐะ อันเป็นพระคาถาภาษาบาลีมาเรียบเรียงถอดความเป็นบทประพันธ์ร้อยกรองประเภทคำฉันท์ที่มีความไพเราะงดงามทั้งด้านเสียงและความหมาย

เรื่องย่อ

พระอานนทเถระได้กล่าวถึงที่มาของมงคลสูตรไว้เมื่อคราวสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๑ ว่า ท่านได้สดับตรับฟังมาต่อพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า ณ เขตวันวิหาร กรุงสาวัตถี มงคลสูตรนี้เกิดขึ้นด้วยอำนาจคำถาม กล่าวคือพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเล่าให้พระอานนท์ฟังว่าเมื่อปฐมยามแห่งราตรีได้มีเทวดาองค์หนึ่งเข้ามากราบทูลถามพระพุทธรองค์เรื่องมงคล เพราะได้เกิดเหตุโกลาหลขึ้นทั้งในหมู่เทวดาและมนุษย์ที่มีลัทธิเรื่องมงคลแตกต่างกันจนเกิดความขัดแย้งโต้เถียงกัน แบ่งเป็นฝักฝ่ายตกลงกันไม่ได้ ความสับสนวุ่นวายเรื่องลัทธิมงคลนี้ยืดเยื้ออยู่เป็นเวลานานถึง ๑๒ ปี ในที่สุดท้าวสักกเทวราชจึงแต่งตั้งตนให้มาเข้าเฝ้ากราบทูลถามเรื่องดังกล่าว

พระพุทธรองค์มีพระเมตตาปรารภนาให้เกิดความสงบสุขในหมู่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พระพุทธรองค์จึงทรงแสดงพระธรรมเทศนาตอบเรื่องมงคล ๓๘ ประการ เมื่อทรงเทศนาจบแล้วเหล่าเทวดาทั้งหลายที่ร่วมฟังพระธรรมเทศนานั้นก็ได้บรรลุธรรม ครั้นราตรีนั้นผ่านไป พระพุทธรองค์ได้ทรงแสดงธรรมเรื่องมงคลนี้แก่พระอานนท์ซ้ำอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้นำไปเผยแผ่ต่อภิกษุทั้งหลายสืบต่อไป

มงคลสูตรคำฉันท์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺธสฺสฯ

ต้นมงคลสูตร

(๑)	ยญจ ทฺวาทส วสุธานี จินฺตยิสฺส สเทวกา
สิบสองคนนำเหล่า
รวมกันและตริหา	นรอีกสุเทวา
สิริมังคลาไค
(๒)	จิรสฺส จินฺตยนฺตปิ
จกฺกวาฬสฺสสุเสสฺสุ
กาลํ โกลาฬํ ชาตํ
เทวามนุษย์ทั่ว
หมื่นจักรวาลได้
แล้วยังปรຶຶຶຶ
ด้วยกาลล่วงนาน
ไ้เกิดซึ่งโกลา
ก้องถึงณชั้นพรหม	เนา ชานิสฺส มงฺคลํ
ทสฺส เยน ตตฺตกํ
ยาว พุรฺหมนิเวสนา
พหุภพประเทศไ้
ดำรงลึนจรัจกาล
คละสมมโนมัลย์
บมิไ้ประสงคฺสม
หละยั้งมโหดม
ธธิตสะเทือนไป
(๓)	ยํ โลกนาโถ เทเสสิ
องค์โลกนาถเทศน์	วรมังคลาไค
(๔)	สพฺพปาปวีนาสนํ
ยังปาปะปวงให้	ทุชะเลียมวินาศมล
(๕)	ยํ สุตฺวา สพฺพทุกฺเขหิ
ชนหลายบพึงนับ
ไ้ไ้แล้วและรอดพ้น	มฺจฺจนฺตาสงฺฆิยา นรา
ผิสดับสุมฺงค
พหุทุกฺขะยายิ
(๖)	เอวมาทิกฺคณฺเฑตํ
เราควรจะกล่าวมง-
กอบด้วยคุณามิ	มฺงคฺลนฺตมฺภณาม เส.ฯ
คละอันประเสริฐที่
วรอัถะเจดเจลาฯ

(๑๑) ภควนตํ คาทาย อชฺฌภาสิ ฯ

จึงได้ทูลถามภควันต์
เป็นพระคาถาบรรจงฯ

พหู เทวา มนุสฺสา จ
อากุขมานา โสถถานํ
เทพอีกมมนุษย์หวัง
โปรดเทศนามง-
(ฝ่ายองค์สมเด็จพระชินสีห์
ด้วยพระคาถาไพจิตร)

ด้วยถ้อยประพันธ์

มงคลานิ อจินตยํ
พฺรหฺมิ มงฺคละมุตฺตมํ
คติโสถถิจำนง
กละเอากุตมดีฯ
ตรัสตอบว่าที่

(๑) อเสวนา จ พาลานํ

ปฺชฺชา จ ปฺชฺชนียานํ
หนึ่งคือบ่คบพาล
หนึ่งคบกะบัณฑิต
หนึ่งกราบและบูชา
ข้อนี้แหละมงคล

ปญฺหิตานญจ เสวนา
เอตมมฺงฺคละมุตฺตมํ
เพราะจะพาประพฤติผิต
เพราะจะพาประสพผล
อภิบุชนียชน
อติเรกอุตมดี

(๒) ปฏฺฐิรูปเทสวาโส จ

อตฺตสมฺมาปณฺธิ จ
ความอยู่ประเทศซึ่ง
อีกบุญญะการที่
อีกหมั่นประพฤติควร
ข้อนี้แหละมงคล

ปฺพเพ จ กตปญฺญตา
เอตมมฺงฺคละมุตฺตมํ
เหมาะและควรจะสุชี
ณ อติตะมาตล
ณ สภาวะแห่งตน
อติเรกอุตมดี

(๓) พาหุสจฺจญจ ลิปฺปญจ

สุภาสิตา จ ยา วาจา
ความได้สดับมาก
อีกศิลปศาสตร์มี
อีกหนึ่งวินัยอัน
อีกคำเพราะบรรสาน
ทั้งสี่ประการล้วน
ข้อนี้แหละมงคล

วินโย จ สฺสฺสิทฺธิโต
เอตมมฺงฺคละมุตฺตมํ
และกำหนดสุวาที
จะประกอบบุญการ
นรเรียนและเชี่ยวชาญ
ฤติแห่งประชาชน
จะประสิทธิ์มัญญผล
อติเรกอุตมดี

(๔) มาตาปิตุอุปฏฺฐานํ

อนา गुลา จ กมฺมนฺดา
บำรุงบิดามา-

ปุตฺตทารสฺส สงฺคโ
เอตมมฺงฺคละมุตฺตมํ
ตุระด้วยหทัยปรีย

- หากลูกและเมียมี
 ภารงานกระทำไป
 ข้อนี้แหละมงคล
- (๕) ทานญจ ธมฺมจริยา จ
 อนวชฺชานิ กมฺมานิ
 ให้ทาน ฌ กาลควร
 อีกรสเคราะห์ญาติที่
 กอบการมะอันไว้
 ข้อนี้แหละมงคล
- (๖) อารตี วิรตี ปาปา
 อปฺปมาโท จ ธมฺเมสุ
 ความงดประพฤติบาป
 สำรวมวินทริย์
 ความไม่ประมาทใน
 ข้อนี้แหละมงคล
- (๗) คารโว จ นิวาโต จ
 กาเลน ฌมฺมสุสฺสนํ
 เคารพ ฌ ผู้ควร
 อีกหนึ่งมิได้มี
 ยินดี ฌ ของตน
 อีกรู้คุณค่าของ
 ฟังธรรมะโดยกา-
 ข้อนี้แหละมงคล
- (๘) ขนฺตี จ โสวจฺสุสฺตา
 กาเลน ฌมฺมสากุจฺจา
 มีจิตตะอดทน
 อีกหนึ่งบ่พึงมี
 หนึ่งเห็นคณาเลิศ
 กล่าวธรรมะโดยกาล
 ทั้งสี่ประการล้วน
 ข้อนี้แหละมงคล

ก็ถนอมประหนึ่งตน
 บ่มิยุ่งและสับสน
 อติเรกอุดมดี

ฌาตทานญจ สงฺคโ
 เอตมฺมจฺจลฺมุตฺตมํ
 และประพฤติสุธรรมศรี
 ปฏิบัติบำเรอตน
 ทุชะกลัวและมัวมล
 อติเรกอุดมดี

มชฺชชปาณา จ สญฺญโม
 เอตมฺมจฺจลฺมุตฺตมํ
 อกุศลบ่ให้มี
 และสุราบ่เมาผล
 พหุธรรมะโกศล
 อติเรกอุดมดี

สนฺตญฺญิจฺ จ กตญฺญตา
 เอตมฺมจฺจลฺมุตฺตมํ
 จะประณตและนอบศิรี
 จะกระด้างและจองทอง
 บ่มิโลกทะยานปอง
 นรผู้ประคองตน
 ละเจริญคุณานนท์
 อติเรกอุดมดี

สมณานญจ ทสฺสํ
 เอตมฺมจฺจลฺมุตฺตมํ
 และสถิต ฌ ขันตี
 ฤดีดีอทะนงหาญ
 สมณาวราจารย์
 วรกิจจะโกศล
 จะประสิทธิ์มัญญผล
 อติเรกอุดมดี

- (๙) ตโป จ พุทฺธมจริยญ จ
 นิพฺพานสจฺจิกิริยา จ
 เพียรเพากิเลสล้าง
 อีกหนึ่งประพฤติดี
 เห็นแจ้ง ณ ลีองค์
 อาจนํามนุสฺสยผัน
 อีกทำพระนิพพา-
 ขื่อนี้แหละมงคล
- (๑๐) พุฏฺฐสฺส โลกธมฺเมหิ
 อโสภํ วิรชํ เขมํ
 จิตฺไครผิได้ต้อง
 แล้วย่อมบ่พึงมี
 ไร้ไศกฐลีสฺฐญ
 ขื่อนี้แหละมงคล
- (๑๑) เอตาทิสานิ กตฺวาน
 สพฺพตฺถ โสตุถิํ คจฺฉนฺติ
 เทวามนุสฺสยทำ
 เป็นผู้ประเสริฐที่
 ย่อมถึงสวัสดี
 ขื่อนี้แหละมงคล
- อริยสัจจาทสฺสนํ
 เอตมฺมจฺจลมฺมุตฺตมํ
 มละโทษะยายี
 ดุจะพรหมพิสุทฺธิสฺสรพฺ
 พระอริยสัจอัน
 ดิระข้ามทะเลวน
 นะประจักษ์กะแก่ตน
 อติเรกอุตฺมดี
 จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ
 เอตมฺมจฺจลมฺมุตฺตมํ
 วรโลกะธรรมศรี
 จะประหวั่นถุกังวล
 และสบายบ่มีวมล
 อติเรกอุตฺมดี
 สพฺพตฺถมปฺราชิตา
 ตนฺเตสํ มจฺจลมฺมุตฺตมฺนฺติ
 วรมงคลาจะนี้
 บ่มีแพ้ ณ แห่งหน
 ลีริทุกประการดล
 อติเรกอุตฺมดีฯ

ศัพท์น่ารู้

โกศล	ฉลาด ในที่นี้หมายถึง ประเสริฐ ในความว่า “พุทธธรรมะโกศล”
คติ	วิธี แนวทาง แบบอย่าง ทางพระพุทธศาสนาหมายถึง แบบการดำเนินชีวิต
คาถา	คำประพันธ์ประเภทร้อยกรองในภาษาบาลี
จรัลกาล	เวลาช้านาน
จำนง	ประสงค์ มุ่งหวัง ตั้งใจ
เจ้าเซต	หมายถึง เจ้าชายเซต พระญาติของพระเจ้าปเสนทิแห่งกรุงสาวัตถี เจ้าเซตเป็นเจ้าของที่ดินแปลงใหญ่ซึ่งอนาถบิณฑิกเศรษฐีขอซื้อเพื่อสร้างมหาวิหารถวายพระพุทธเจ้า เดิมทีเดียวนั้นเจ้าเซตตั้งราคาที่ดินสูงมากเท่ากับเหรียญทองที่ปูเต็มพื้นที่ แต่เมื่อเศรษฐียอมซื้อด้วยศรัทธาอันแรงกล้าในพระพุทธศาสนา เจ้าเซตจึงร่วมทำบุญโดยรับเงินค่าที่ดินไว้เพียงครึ่งเดียว
ฉนำ	ปี
เจตเจลา	งามเด่น สง่าผ่าเผย
ชินสีห์	พระนามหนึ่งของพระพุทธเจ้า แปลว่า ผู้ชนะ
ดํากล	ตั้งไว้ ยืนอยู่
ตริ	คิด ตรึกตรอง
ทะเลวน	การเวียนว่ายตายเกิด หรือสังสารวัฏ
ทุษะ	(โทษ) ความไม่ดี ความชั่ว ความผิด
นร	คน
บรรสาน	(ประสาน) เชื่อม ผูกไว้
บำเรอ	รับใช้ ประนินบัติให้เป็นที่ชอบใจ
ประคอง	พยุงให้ทรงตัวอยู่ ในที่นี้หมายถึง ให้ความอุปการะ เลี้ยงดู อบรม
ประณมยाम	ยามต้น ในบาลีแบ่งคี่นอกเป็น ๓ ยาม กำหนดยามละ ๔ ชั่วโมง เรียกว่า ปฐมยาม (ประณมยाम) มัชฌิมยาม และปัจฉิมยาม ปฐมยาม กำหนดเวลาตั้งแต่ย่ำค่ำ คือ ๑๘ นาฬิกา ถึง ๒๒ นาฬิกา มัชฌิมยาม กำหนดเวลาตั้งแต่ ๒๒ นาฬิกา ถึง ๒ นาฬิกา และปัจฉิมยามกำหนดเวลาตั้งแต่ ๒ นาฬิกาถึงย่ำรุ่ง หรือ ๖ นาฬิกา
ประเทศ	สถานที่ บริเวณ

ปรีย	ที่รัก
ปาปะ	(บาป) ความชั่ว ความร้าย กรรมชั่ว อกุศลกรรมที่ส่งให้ถึงความเดือดร้อน สิ่งที่ทำให้จิตใจให้ตกสู่ที่ชั่ว คือทำให้เลวลงให้เสื่อมลง
ไพจิตร	งาม
ภควันต์	พระนามหนึ่งของพระพุทธเจ้า แปลว่า เป็นผู้มีโชค คือหวังพระโพธิญาณก็ได้สมหวัง ประกาศพระศาสนาชักจูงผู้คนให้ได้บรรลุนิพพาน สมปรารถนา มีผู้คิดร้ายก็ไม่อาจทำร้าย
มล	ความมัวหมอง ความสกปรก ความไม่บริสุทธิ์
มनुญ	เป็นที่พอใจ
มโนมัลย์	ใจ
มหิทธิ	มีฤทธิ์มาก
มโหดม	มากมาย ยิ่งใหญ่ สูงสุด
ยายี	เบียดเบียน รบกวน
โลกนาถ	พระนามหนึ่งของพระพุทธเจ้า แปลว่า ผู้เป็นที่พึ่งของโลก
วรอัถะ	เนื้อความอันประเสริฐยอดเยี่ยม
วินาศ	ความฉิบหาย
สาวัตถี	นครหลวงแห่งแคว้นโกศลซึ่งตั้งอยู่ระหว่างภูเขาหิมาลัยกับแม่น้ำคงคาตอนกลาง เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพระพุทธกาล เป็นสถานที่ที่พระพุทธเจ้าประทับจำพรรษามากที่สุดรวมถึง ๒๕ พรรษา
โสทธิ	ความสวัสดิ์ ความเจริญรุ่งเรือง
อดิเรก	พิเศษ
อนาถปิณฑิก	(อ่านว่า อะ-นา-ถะ-บิณ-ทิ-กะ) ชื่อมหาเศรษฐีแห่งเมืองสาวัตถีผู้เป็นอุบาสกคนสำคัญในสมัยพุทธกาล เดิมชื่อสุทตต์ ต่อมาได้นามว่าอนาถปิณฑิก ซึ่งแปลว่า ผู้มีก้อนข้าวเพื่อคนอนาถ เพราะได้สงเคราะห์คนยากไร้อนาถอย่างมากายเป็นประจำ วันหนึ่งอนาถปิณฑิกเศรษฐีเดินทางไปค้าขายที่เมืองราชคฤห์ในแคว้นมคธและได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนาเกิดความเลื่อมใส จึงประกาศตนเป็นพุทธมามกะ หลังจากเดินทางกลับถึงเมืองของตน ได้หาซื้อที่ดินแปลงใหญ่สร้างพระวิหารเชตวันถวายให้เป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้า

อภิบุชนียชน

อภิบุชนียชน แปลว่า คนที่ควรบูชาอย่างสูง (มาจากคำว่า อภิ-ยิ่ง
วิเศษ, บุชนีย-น่านับถือ น่าบูชา, ชน-คน)

ประวัติผู้แต่ง

มงคลสูตรคำฉันท์ เป็นพระราชนิพนธ์อีกเรื่องหนึ่งในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า-
อยู่หัว ซึ่งพระราชประวัติของพระองค์ได้มีการกล่าวไว้แล้วในหน่วยการเรียนรู้เรื่อง หัวใจชายหนุ่ม

สาระน่ารู้

มงคล ๓๘ ประการ หรือเรียกเต็มว่า อุดมมงคล (มงคลอันสูงสุด) ๓๘ ประการที่
พระพุทธองค์ทรงเทศนามีตามลำดับดังนี้

- ๑) ไม่คบคนพาล
- ๒) คบบัณฑิต
- ๓) บูชาผู้ที่ควรบูชา
- ๔) อยู่ในสถานที่อันสมควร
- ๕) เป็นผู้ทำบุญไว้ในกาลก่อน (ได้ทำความดีให้พร้อมไว้ก่อน ทำความดีเตรียมพร้อมไว้
แต่ต้น)
- ๖) ตั้งตนไว้ชอบ
- ๗) สดับตรับฟังมาก
- ๘) มีศิลปวิทยา (ชำนาญในวิชาชีพของตน)
- ๙) มีระเบียบวินัย
- ๑๐) กล่าววาจาสุภาพ (รู้จักใช้วาจาพูดให้เป็นผลดี)
- ๑๑) บำรุงมารดาบิดา
- ๑๒) สงเคราะห์บุตร
- ๑๓) สงเคราะห์ภรรยา
- ๑๔) ทำการงานไม่อากูล
- ๑๕) ให้อทาน
- ๑๖) ประพฤติธรรม

๑๗) สงเคราะห์ญาติ

๑๘) ประกอบการงานที่ไม่มีโทษ

๑๙) งดเว้นจากบาป

๒๐) สำรวมจากการดื่มน้ำเมา

๒๑) ไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย (มีความระมัดระวัง ไม่ละเลยในการประพฤติธรรมทั้งหลาย)

๒๒) มีความเคารพ (การแสดงออกถึงความเป็นผู้รู้จักคุณค่าของบุคคล สิ่งของ หรือกิจการนั้น ๆ และรู้จักให้ความสำคัญและความเอาใจใส่เอื้อเฟื้อโดยเหมาะสม)

๒๓) นอบน้อมถ่อมตน

๒๔) มีความสันโดษ (มีความเอิบอิ่ม พึงพอใจในผลสำเร็จที่ได้สร้างขึ้นหรือในปัจจุบันที่แสวงหามาได้ด้วยความเพียรพยายามของตนเองโดยทางชอบธรรม)

๒๕) มีความกตัญญู

๒๖) พึงธรรมตามกาล (ปลีกเวลาแสวงหาความรู้ในเรื่องที่แสดงหลักความจริง)

๒๗) มีความอดทน

๒๘) เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย

๒๙) เห็นสมณะ (ไปเยี่ยมเยือนเข้าพบท่านผู้สงบกิเลส)

๓๐) สันทนาธรรมตามกาล (หาโอกาสสนทนาถกเถียงเกี่ยวกับหลักความจริงและหลักความถูกต้องดีงาม)

๓๑) บำเพ็ญตบะ (มีความเพียรในการเผากิเลส รู้จักบังคับควบคุมตนไม่ปรนเปรอตนตามใจอยาก)

๓๒) ประพฤติพรหมจรรย์ (รู้จักควบคุมตนในทางเพศ)

๓๓) เห็นอริยสัจ (เข้าใจความจริงของชีวิต)

๓๔) ทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน (บรรลุนิพพาน)

๓๕) มีจิตไม่หวั่นไหว (จิตมั่นคงเมื่อถูกระทบด้วยโลกธรรมทั้ง ๘ อย่าง อันได้แก่ มีลาภ ไม่มีลาภ มียศ ไม่มียศ นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์)

๓๖) มีจิตไม่เศร้าโศก (เมื่อถูกระทบด้วยโลกธรรมทั้ง ๘ อย่าง)

๓๗) มีจิตปราศจากธุลี (เมื่อถูกระทบด้วยโลกธรรมทั้ง ๘ อย่าง)

๓๘) มีจิตเกษม (เมื่อถูกระทบด้วยโลกธรรมทั้ง ๘ อย่าง)

มงคลทั้ง ๓๘ ประการนี้ พระพุทธองค์ทรงแสดงเป็นพระคาถาภาษาบาลีเพียง ๑๐ คาถา แต่ละพระคาถาประกอบด้วยมงคล ๓-๕ ข้อ ตอนท้ายมีพระคาถาสรุอีก ๑ คาถา ซึ่งให้เห็นว่า หากเทวดาและมนุษย์ปฏิบัติตามมงคลทั้ง ๓๘ ประการแล้ว จะไม่พ่ายแพ้ข้าศึกทั้งปวง จะพบแต่ความสุขความเจริญ นอกจากนี้ มงคลข้อต่าง ๆ ที่รวมอยู่ในพระคาถาเดียวกันล้วนแสดงแนวคิดที่สัมพันธ์และเกี่ยวข้องต่อเนื่องกัน เช่น

พระคาถาที่ ๑ กล่าวถึงมงคลประการที่ ๑ ถึง ๓ ซึ่งให้เห็นว่าคนกลุ่มใดที่ควรหลีกเลี่ยง ไม่คบหาสมาคม และคนกลุ่มใดที่ควรติดต่อคบหาสมาคมด้วย รวมทั้งผู้ที่พึงบูชาเคารพกราบไหว้

พระคาถาที่ ๔ กล่าวถึงมงคลประการที่ ๑๑ ถึง ๑๔ กล่าวถึงการปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง ในฐานะบุตร บิดาหรือมารดา และสามีหรือภรรยา รวมไปถึงการประกอบสัมมาอาชีพเพื่อเลี้ยงชีพ ซึ่งต้องกระทำในเวลาอันสมควร และกระทำด้วยความขยันขันแข็งไม่ย่อท้อ

พระคาถาที่ ๖ กล่าวถึงมงคลประการที่ ๑๙ ถึง ๒๑ เน้นการงดเว้นจากการทำบาปโดยการล่วงละเมิดศีลทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งงดเว้นจากการดื่มน้ำเมาซึ่งทำให้ขาดสติ เป็นสาเหตุให้เกิดความประมาทขึ้นได้ง่าย เมื่อปฏิบัติตามมงคลประการที่ ๑๙ และ ๒๐ ได้แล้วก็จะสามารถปฏิบัติตามมงคลประการที่ ๒๑ คือการไม่ประมาท มีความระมัดระวัง และไม่ละเลยในการบำเพ็ญธรรมได้

มงคล ๓๘ ประการเรียงลำดับจากข้อที่ปฏิบัติง่ายที่สุดไปสู่ข้อที่ปฏิบัติยากขึ้นตามลำดับ เป็นความดีหรือความเจริญตั้งแต่ขั้นพื้นฐานจนถึงขั้นสูงสุด หากบุคคลทั่วไปนำมงคลข้อแรก ๆ ไปปฏิบัติ ก็จะทำให้เกิดความสุขและความเจริญรุ่งเรืองในการดำรงชีวิต ส่วนมงคลข้อหลัง ๆ เป็นการปฏิบัติธรรมที่จะช่วยยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงขั้นสูงสุดคือหมดกิเลสโดยสิ้นเชิง เป็นเหตุให้บรรลुพระนิพพาน ไม่ต้องเวียนว่ายอยู่ในวัฏสงสารอีกต่อไป

แนวทางในการวิจารณ์วรรณคดีและวรรณกรรม

เนื้อเรื่อง

มงคลสูตรคำฉันท์ เป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงเลือกหลักธรรมคำสอนเรื่อง มงคลสูตร ที่เป็นพระสูตรสำคัญในพระพุทธศาสนา มาถอดความและร้อยเรียงเป็นบทร้อยกรองภาษาไทยสั้น ๆ โดยมีเนื้อหา ความหมาย และการวางลำดับหัวข้อค่อนข้างจะตรงตัวตามพระคาถาเดิม เป็นพระราชนิพนธ์ที่สร้างความจรรโลงใจ และเป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิตอย่างมีมงคล

ศิลปะการประพันธ์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนำมงคลสูตรมาพระราชนิพนธ์เป็นบทประพันธ์ร้อยกรองประเภทคำฉันท์ โดยทรงเลือกใช้คำประพันธ์เพียง ๒ ชนิด คือ กาพย์ฉบัง ๑๖ และ อินทริเชียรฉันท์ ๑๑ ซึ่งแสดงให้เห็นพระปรีชาสามารถทางด้านอักษรศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง เพราะจะต้องทรงคัดสรร ดัดแปลง และร้อยเรียงคำให้ลงเสียง ครุ ลหุ ได้ถูกต้องตามคณะและพยางค์ของฉันท์อย่างเคร่งครัด

ด้านกลวิธีการประพันธ์ พระองค์ทรงนำพระคาถาภาษาบาลีมาขึ้นไว้ก่อน แล้วจึงแปลความเป็นบทร้อยกรองภาษาไทย การจัดวางลำดับของมงคลแต่ละข้อก็ไม่แตกต่างไปจากข้อเดิมในพระคาถา คงเรียงตามลำดับที่ปรากฏอยู่ในพระคาถาเดิม เช่น พระคาถาที่ ๒ ประกอบด้วยมงคลประการที่ ๔-๖ กล่าวถึงการอยู่ในสถานที่อันสมควร การทำบุญไว้ในกาลก่อน และการตั้งตนไว้ชอบ

ปฏิรูปเทสวาโส จ

บุพเพ จ กตบุญฺเฑตา

อตฺตสมฺมาปณฺธิ จ

เอตมฺมมงคลมุตฺตมํ

ความอยู่ประเทศซึ่ง

เหมาะและควรจะสุชี

อีกบุญญะการที่

ณ อดีตะมาตล

อีกหมั่นประพฤติควร

ณ สภาวะแห่งตน

ข้อนี้แหละมงคล

อดีเรกอุดมดี

ลักษณะพิเศษอีกประการที่พบเห็นในส่วนท้ายของทุกพระคาถามักจบด้วยข้อความที่ซ้ำ ๆ กันคือ “เอตมฺมมงคลมุตฺตมํ” พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงถอดความเป็นภาษาไทยว่า “ข้อนี้แหละมงคล อดีเรกอุดมดี” แล้วทรงรักษาข้อความนี้ไว้เป็นส่วนท้ายของคำประพันธ์ในแต่ละข้อด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม บทร้อยกรองที่ทรงพระราชนิพนธ์ในมงคลสูตรคำฉันท์ ไม่ได้มีแต่เพียงการถอดความตรง แต่ทรงอธิบายขยายความ ตลอดจนบอกประโยชน์ของมงคลบางประการเพิ่มเติม เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายได้แจ่มชัดและปฏิบัติตามได้ง่ายขึ้น เช่น พระคาถาที่ ๗ กล่าวถึงมงคลข้อที่ ๒๒ คือ มีความเคารพ ทรงอธิบายความให้เข้าใจชัดเจนขึ้นว่าควรมีความเคารพผู้ใด

เคารพ ณ ผู้ควร

จะประณตและนอบศีร

สำหรับในมงคลข้อที่ ๒๔ ที่กล่าวถึงความสันโดษ ก็ทรงอธิบายความหมายของคำว่า สันโดษไว้อย่างชัดเจนว่าคือ

ยินดี ณ ของตน

บ่มีโลกทะยานปอง

และในมงคลประการที่ ๑ และ ๒ การไม่คบคนพาล และการคบบัณฑิต ทรงระบุเหตุผลและประโยชน์เบื้องต้นของการปฏิบัติว่า

หนึ่งคือบ่คบพาล

เพราะจะพาประพาศผิด

หนึ่งคบกะบัณฑิต

เพราะจะพาประสบผล

มงคลสูตรคำฉันท์ก็มีลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัวในด้านวรรณศิลป์กล่าวคือ เป็นคำฉันท์ที่เลือกใช้ถ้อยคำภาษาง่าย ๆ มีคำศัพท์ภาษาบาลีและสันสกฤตปะปนอยู่บ้าง แต่คำเหล่านั้นก็เป็นคำที่รู้จักและคุ้นเคยกันเป็นอย่างดีจึงเข้าใจได้ไม่ยากนัก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกสรรถ้อยคำง่าย ๆ นำมาร้อยเรียงกันอย่างละเมียดละไมจนเกิดเป็นบทร้อยกรองที่ไพเราะและสื่อความหมายได้อย่างลึกซึ้งและชัดเจน เช่นในตอนต้นเรื่องที่เทพบุตรมาเข้าเฝ้าพระพุทธองค์เพื่อทูลถามเรื่องมงคล พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบรรยายไว้ว่า

ครั้งนั้นแลเทวดา

องค์หนึ่งมาหา-

นุภาพมหิทธิฤทธิ์

ล่องประณมยามราตรี

เธอเปล่งรัศมี

อันเรื่องระยับจับเนตร

แสงกายเธอปลั่งยังเขต

สวนแห่งเจ้าเซต

สว่างกระจ่างทั่วไป

องค์พระภาควันตนั้นไซ้

ประทับแห่งใด

ก็เข้าไปถึงที่นั้น

ครั้นเข้าใกล้แล้วจึงพลัน

ถวายอภิวันท์

แต่องค์สมเด็จพระศพล

แล้วยืนที่ควรด่ากล

เสียมเยียมตน

แสดงเคารพนบศิรี

บทร้อยกรองดังกล่าวนี้ใช้ถ้อยคำง่าย ๆ บรรยายถึงพระพุทธบาทมีและพระธรรมานุภาพแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ยิ่งใหญ่ทรงอำนาจกว่าสิ่งใดในจักรวาล แม้แต่เทวดาผู้ทรงฤทธิ์อันมีรัศมีเรืองรองแผ่ไพศาลสามารถทำให้พระเชตวันวิหารสว่างไสว ก็ยังเข้ามา “ถวายอภิวันท์” แต่พระพุทธองค์อย่าง “เสียมเยียมตน” เพื่อทูลขอให้พระพุทธองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนาเรื่องมงคลอันจะยังความสุขความสวัสดิ์แก่ทั้งทวยเทพและมนุษย์

ข้อคิด คติคำสอน และความจรรโลงใจ

มงคลสูตรคำฉันท์ เป็นผลงานพระราชนิพนธ์ด้านศาสนาอีกเรื่องหนึ่งของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอันทรงคุณค่าอย่างยิ่ง ด้วยพระองค์ทรงสามารถนำหลักธรรมที่เป็นภาษาบาลีซึ่งจดจำและเข้าใจได้ยากมาถ่ายทอดได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง อีกทั้งมีความงดงามไพเราะทั้งในด้านเสียงและความหมาย ทำให้จดจำได้ง่ายขึ้นและแพร่หลายอย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ มงคลสูตรคำฉันท์ยังแสดงให้เห็นความจริงอันเป็นสัจธรรมที่ว่า อันสิริมงคลใดก็ดีจะบังเกิดแก่บุคคลใด

ก็ตาม ก็ย่อมเป็นผลมาจากการประพฤติปฏิบัติของบุคคลผู้นั้นเองทั้งสิ้น ไม่มีบุคคลอื่นใดหรือ
 วัตถุสิ่งของใดจะเสริมสร้างเสริมมงคลให้เกิดแก่เราได้ดีไปกว่าการประพฤติปฏิบัติตามหลักมงคลสูตร
 ดังคำสอนของพระพุทธองค์

การเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน

ความเชื่อถือเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นมงคลของมนุษย์มีอยู่อย่างมากมาย แตกต่างกันไปตามสภาพ
 การอบรมเลี้ยงดู ความเป็นอยู่ พื้นฐานสังคม บางครั้งก็สร้างความเดือดร้อน รุนแรง และสับสนให้กับ
 สังคม สะท้อนให้เห็นว่ามนุษย์ยังมีความเชื่อในเรื่องมงคลที่ไม่ถูกต้อง บ้างก็มีความคิดความเชื่อว่า
 ต้องเป็นวัตถุสิ่งของเท่านั้นที่เป็นมงคล ต้องเสาะแสวงหาให้ได้มาครอบครองแม้ว่าจะต้องเสียเงินทอง
 มากมายเพียงใดก็ตาม บางคนก็เชื่อว่ามงคลจะเกิดขึ้นได้ต้องมาจากสถานที่หรือตัวบุคคล สิ่งเหล่านี้
 กลายเป็นความลุ่มหลงมัวเมา จนทำให้คนไม่ดีสามารถคิดหาช่องทางสร้างความร่ำรวยจากความ
 หลงผิดในเรื่องมงคลเหล่านี้

สำหรับมงคลที่แท้จริงอันจะนำพาชีวิตให้พบแต่ความเจริญก้าวหน้าและความร่มเย็นเป็นสุข
 ก็คือการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนทางศาสนา โดยเฉพาะมงคลสูตรอันเป็นมงคลสูงสุด
 แห่งชีวิต เป็นเรื่องใกล้ตัวที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนไว้ การปฏิบัติตามแนวทางมงคลสูตรนั้น
 โดยเริ่มจากมงคลข้อแรก ๆ จะช่วยให้ตัวเราได้พบเจอแต่ในสิ่งที่ดี สิ่งที่เป็นมงคลแก่ชีวิต ไม่หลงไหล
 ตกไปในทางที่ชั่ว เมื่อตัวเรามีความสุขความเจริญก็ย่อมทำให้สังคมที่เราอยู่นั้นพลอยมีความสุข
 ความเจริญไปด้วยเช่นกัน

สรุป

มงคลสูตรคำฉันท์ บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนำ
 หลักธรรมคำสอนที่เป็นภาษาบาลีและเป็นพระสูตรสำคัญบทหนึ่งในพระพุทธศาสนา มาประพันธ์
 เป็นร้อยกรองประเภทคำฉันท์ ทรงเลือกใช้กาพย์ฉบัง ๑๖ และอินทริวิเชียรฉันท์ ๑๑ มาถ่ายทอด
 นำเสนอพระสูตรได้อย่างแจ่มแจ้ง และมีความไพเราะงดงามทั้งด้านเสียงและความหมาย

มงคลสูตรคำฉันท์กล่าวถึงที่มาของพระมงคลสูตร อันเป็นเหตุที่นำมาซึ่งความเจริญทั้ง ๓๘
 ประการที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาตอบข้อสงสัยของเทวดาองค์หนึ่ง
 จนเกิดความกระจำและบรรลุนิพพาน และพระพุทธองค์ได้แสดงธรรมเรื่องนี้แก่พระอานนท์เพื่อนำไป
 เผยแผ่ต่อภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย

กิจกรรมบูรณาการ

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. นิมนต์พระภิกษุมาแสดงพระธรรมเทศนาเรื่อง มงคล ๓๘ ประการ
๒. จัดอภิปรายเรื่อง “ชีวิตมั่นคง ดำรงตนตามหลักมงคลสูตร”
๓. เขียนเรียงความหรือแต่งคำขวัญ โดยเลือกจากมงคลสูตรข้อที่นักเรียนสนใจ
๔. แต่งบทร้อยกรองประเภทคำฉันท์ชนิดต่าง ๆ (ที่ได้ศึกษา) สรุปข้อคิดจากเรื่องมงคลสูตรคำฉันท์
๕. สำรวจรวบรวมข่าวสารหรือเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงการประพฤติปฏิบัติตนตามหลักมงคลสูตร

โครงงาน

นักเรียนเลือกทำโครงงานต่อไปนี้ ๑ หัวข้อ หรืออาจทำโครงงานอื่นตามความสนใจตามรูปแบบที่ผู้สอนกำหนด โดยให้เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่เรียน

๑. โครงงานศึกษาค้นคว้าพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ว่าด้วยหมวดขุททกปาฐะ
๒. โครงงานศึกษาค้นคว้าประวัติและความเป็นเลิศของพระอานนท์หรืออัครสาวกที่สำคัญองค์อื่นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
๓. โครงงานสำรวจรวบรวมพุทธภาษิต หรือสุภาษิตต่าง ๆ แล้วนำมาจัดหมวดหมู่ตามมงคลทั้ง ๓๘ ประการ

การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

๑. นักเรียนนำมงคลสูตรมาปรับใช้ในการปฏิบัติตนได้อย่างไรบ้าง
๒. หากผลการเรียนของนักเรียนตกต่ำ นักเรียนจะนำมงคลสูตรข้อใดมาพัฒนาตนเองให้ผลการเรียนของนักเรียนดีขึ้นได้บ้าง
๓. หลักธรรมคำสอนในมงคลสูตรมีส่วนช่วยสร้างสรรค์และพัฒนาสังคมได้อย่างไร

คำถามทบทวน

๑. มงคลสูตรคำฉันท์แต่งด้วยคำฉันท์ชนิดใดบ้าง
๒. มงคลสูตรเป็นพระสูตรที่อยู่ในพระไตรปิฎกเล่มใด หมวดใด
๓. เพราะเหตุใดจึงกล่าวว่า “มงคล ๓๘ ประการ เป็นเหตุแห่งความสุขความเจริญ”
๔. การแสดงพระธรรมเทศนาเรื่องมงคลสูตรนี้เกิดขึ้นเนื่องจากสิ่งใด และพระพุทธรูปทรงแสดงธรรมนี้ ณ ที่ใด
๕. ลักษณะสำคัญของพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ในตอนท้ายของแต่ละพระคาถาในมงคลสูตรคำฉันท์คืออะไร
๖. ถ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่แสดงธรรมเรื่องมงคลสูตร นักเรียนคิดว่าเหล่าเทวดาและมนุษย์จะมีความเข้าใจเรื่องมงคลหรือไม่ อย่างไร
๗. นักเรียนคิดว่ามงคล ๓๘ ประการข้อใดที่ประพฤติปฏิบัติได้ยากที่สุด เพราะเหตุใด
๘. นักเรียนคิดว่ามงคล ๓๘ ประการข้อใดเป็นพื้นฐานสำคัญที่สุดในการดำเนินชีวิต
๙. ชีวิตที่มีมงคลตามความคิดของนักเรียนคือชีวิตที่มีลักษณะอย่างไร
๑๐. มงคลสูตรเป็นสิ่งสำคัญในชีวิตและมีประโยชน์ต่อนักเรียนหรือไม่ อย่างไร

๑. วรรณคดีชาดกมีลักษณะอย่างไร
๒. ตัวละครสำคัญในเรื่องมหาชาติหรือมหาเวสสันดรชาดกมีใครบ้าง
๓. เหตุใดจึงควรบริจาทนให้แก่ผู้ยากไร้

มหาชาติหรือมหาเวสสันดรชาดก เป็นวรรณกรรมพระพุทธศาสนาที่สำคัญเรื่องหนึ่ง เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระชาติที่ยิ่งใหญ่ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มหาชาติหรือมหาเวสสันดรชาดกอยู่ในนิบาตชาดก เดิมแต่งเป็นฉันทบาลี ชาดกเรื่องนี้แบ่งออกเป็น ๑๓ กัณฑ์ แต่งจบด้วยคาถา ๑,๐๐๐ คาถา จึงเรียกทั่วไปว่า คาถาพัน เชื่อกันว่ามหาชาติหรือมหาเวสสันดร เป็นชาดกที่สำคัญกว่าชาดกเรื่องอื่น ๆ เพราะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงบำเพ็ญทศบารมีครบทั้ง ๑๐ บารมี ซึ่งชาวพุทธเชื่อกันว่าหากผู้ใดได้ฟังเทศน์มหาชาติในวันเดียวจบ ผู้นั้นจะได้รับอานิสงส์แรงกล้า ตายไปชาติหน้าจะได้พบพระศรีอาริย์

มหาชาติหรือมหาเวสสันดรชาดก

เรื่องมหาชาติหรือมหาเวสสันดรชาดกแบ่งเป็น ๑๓ กัณฑ์ ได้แก่ กัณฑ์ทศพร กัณฑ์หิมพานต์ ทานกัณฑ์ กัณฑ์วนประเวศน์ กัณฑ์ชูชก กัณฑ์จุลพน กัณฑ์มหาพน กัณฑ์กุมาร กัณฑ์มัทรี กัณฑ์สักรบรพ กัณฑ์มหาราช กัณฑ์กษัตริย์ และนครกัณฑ์ แต่ละกัณฑ์มีเนื้อเรื่องที่สำคัญดังนี้

กัณฑ์ทศพร

เริ่มต้นกล่าวถึงที่ประทับของพระอินทร์บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พระอินทร์ทรงทราบความที่พระนางผุสดีผู้เป็นชายาจะจุติจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ลงไปเกิดในโลกมนุษย์ จึงให้พระนางขอพรได้ ๑๐ ประการ ตามความปรารถนา พระนางผุสดีจึงทูลขอพร ๑๐ ประการ ดังนี้ ขอให้มียักษ์ตนดำเป็นประกายเหมือนตากวางที่มีอายุได้ ๑ ปี ขอให้มียักษ์ตนดำงาม ขอให้มียักษ์ชื่อว่าผุสดีดังเดิม ขอให้พระครรภ์แบนราบและไม่หนุนออกมาเวลาทรงครรภ์ ขอให้มิไอรสที่มีชื่อเสียงเป็นที่เลื่องลือ ขออย่าให้ถันทั้งสองหย่อนยาน ขอให้ผดุงครรภ์อยู่เสมอ ขอให้มิพิวพรรณสวยามผุดผ่อง ขอให้มีโอกาสช่วยคนให้รอดจากโทษประหาร และประการสุดท้ายขอให้เป็นพระอัครมเหสีของพระราชาแห่งกรุงสรี

กัณฑ์หิมพานต์

พระนางผุสดีรับพร ๑๐ ประการ แล้วจุติจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ลงมาเกิดเป็นพระราชธิดา ผุสดีแห่งกษัตริย์มัทราช ได้เป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้ากรุงสมุชย์แห่งกรุงสรี และประสูติพระโอรสทรงพระนามว่าพระเวสสันดร พระเวสสันดรได้อภิเษกกับพระนางมัทรี เสวยราชย์เป็นกษัตริย์แห่งกรุงสรี มีพระโอรสคือ พระชาลี และพระธิดาคือ พระกัณหา พระเวสสันดรทรงฝึกฝนบำเพ็ญบริจาทานอยู่เสมอมิได้ขาด เมื่อมีพราหมณ์จากเมืองกลิงกราษฎรทูลขอช้างปัจจัยนาคร ซึ่งเป็นช้างเผือกคู่บ้านคู่เมืองกรุงสรี พระองค์จึงพระราชทานให้เพื่อให้ฝนได้ตกในบ้านเมืองที่แห้งแล้ง เมื่อชาวเมืองทราบข่าวต่างพากันโกรธแค้น จึงพากันกล่าวโทษพระเวสสันดรต่อพระเจ้ากรุงสมุชย์ โดยขอให้ขับไล่พระเวสสันดรออกจากเมือง

ทานกัณฑ์

พระนางผุสดีทูลขอพระราชทานอภัยโทษต่อพระเจ้ากรุงสุโขทัยแต่ก็ไม่เป็นผล พระเจ้ากรุงสุโขทัยจึงเนรเทศพระเวสสันดรออกไปจากพระนคร ก่อนเดินทางออกจากพระนคร พระเวสสันดรทรงบำเพ็ญ **สัตตสวดมหาทาน** แล้วจึงทรงราชรถออกจากพระนครพร้อมด้วยพระนางมัทรี พระกัณฑ์ และพระชาลี ระหว่างทางมีพราหมณ์มาขอพระราชทานม้าทรงและรถทรง พระเวสสันดรก็ทรงบริจาคให้

กัณฑ์วนประเวศน์

พระเวสสันดร พระนางมัทรี และสองกุมารเสด็จมาถึงเมืองเจตราช กษัตริย์เจตราชทรงทราบข่าวการเสด็จของพระเวสสันดรก็ขอมาเฝ้าและทูลเชิญให้พระเวสสันดรครองเมืองของตน แต่พระเวสสันดรทรงปฏิเสธ กษัตริย์เจตราชจึงทรงส่งพระเวสสันดร พระนางมัทรี และสองกุมารไปยังเขาวงกต โดยให้พราหมณ์เจตบุตรเป็นนายด่านผู้ดูแลรักษาประตูป่า คอยตรวจตรามิให้ผู้ใดล่วงล้ำเข้าไปรบกวนพระเวสสันดร

พระเวสสันดรเสด็จถึงอาศรมในบริเวณเขาวงกต พระอินทร์ได้ตรัสสั่งให้พระวิษณุกรรมลงมาเนรมิตบรรณศาลาสำหรับเป็นที่ประทับของพระเวสสันดร พระนางมัทรี และสองกุมาร

กัณฑ์ชูชก

พราหมณ์ชูชกรูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์ผู้มีอาชีพขอทาน เมื่อขอทานหาเงินได้ ๑๐๐ กษาปณ์ก็นำไปฝากเพื่อน แล้วออกเดินทางเพื่อขอทานต่อไป เพื่อนเห็นว่าชูชกหายไปนานก็นำเงินไปใช้จนหมดและไม่มีเงินใช้คืน จึงยกบุตรสาวชื่อนางอมิตตดาให้แก่ชูชกแทนเงินที่ฝากไว้ ชูชกจึงได้นางอมิตตดาเป็นภรรยา นางอมิตตดาปรนนิบัติชูชกเป็นอย่างดี จนพราหมณ์ในหมู่บ้านพากันตำหนิและทำร้ายภรรยาของตนที่ไม่เอาอย่างนางอมิตตดา ทำให้พวกนางแค้นเคืองรุมกันต่อว่านางอมิตตดา นางอมิตตดารู้สึกเสียใจจึงให้ชูชกเดินทางไปทูลขอพระกัณฑ์และพระชาลีจากพระเวสสันดรมาเป็นทาสคอยรับใช้ตน

ชูชกเดินทางจนถึงประตูป่าทางเขาวงกตก็พบพราหมณ์เจตบุตรผู้เฝ้าประตู ชูชกเกรงว่าพราหมณ์เจตบุตรจะขัดขวางตน จึงอ้างไปว่าตนเป็นทูตถือพระราชสาส์นของพระเจ้ากรุงสุโขทัยเดินทางมาเพื่อทูลเชิญพระเวสสันดรกลับคืนพระนคร พราหมณ์เจตบุตรก็หลงเชื่อ

กัณฑ์จุลพน

พราณเจตบุตรต้อนรับและเลี้ยงอาหารชูชก พร้อมพรรณนาพรรณไม้ในป่าหิมพานต์ให้ชูชกฟัง แล้วจึงบอกเส้นทางที่จะไปยังเขาวงกต ระหว่างทางชูชกก็ได้พบกับพระอัจจุตฤษี

กัณฑ์มหาพน

ชูชกเข้าไปถามไถ่ทุกข์สุข แล้วกล่าวลวงพระอัจจุตฤษีเช่นเดียวกับที่ลวงพราณเจตบุตร พระอัจจุตฤษีหลงเชื่อจึงบอกทางไปยังเขาวงกตแก่ชูชก และพรรณนาหมู่สัตว์และพรรณไม้ที่บริเวณเขาวงกต แล้วจึงพาไปขึ้นเส้นทางยังเขาวงกต

กัณฑ์กุมาร

ชูชกเดินทางไกลถึงสระใกล้อาศรมของพระเวสสันดรในตอนพลบค่ำ แต่อรจนรุ่งเช้าเพื่อให้พระนางมัทรีเข้าไปหาผลไม้ก่อน ในคืนนั้นพระนางมัทรีทรงพระสुบินอันเป็นลางบอกเหตุร้าย พระเวสสันดรล่วงรู้เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นแต่ก็ทรงเลียงทำนายไปว่าเกิดจากธาดูวิปริต ครั้นรุ่งเช้าพระนางมัทรีเข้าไปหาผลไม้ ชูชกจึงเข้าไปเฝ้าพระเวสสันดรเพื่อทูลขอสองกุมาร ชูชกพูดโน้มน้าวโดยชักเอาแม่น้ำทั้งห้ามาเปรียบเทียบ เมื่อสองกุมารรู้ว่ากำลังมีภัยมาถึงตัว ก็พากันลงไปซ่อนตัวอยู่ในสระบัว พระเวสสันดรทรงทราบทั้งสองกุมารพากันหลบหนี จึงเสด็จไปตรัสเรียกหาที่สระบัว สองกุมารจึงเสด็จขึ้นมา พระเวสสันดรจึงพระราชทานสองกุมารให้แก่ชูชก และกำหนดค่าตัวพระชาติเท่ากับทอง ๑,๐๐๐ ลิ้ม พระกัณหาเท่ากับทาสหญิง ทาสชาย ช้าง ม้า โคผู้และโคนม อย่างละ ๑๐๐ และทองอีก ๑,๐๐๐ ลิ้ม ฝ่ายชูชกก็เขียนติสองกุมารจนทำให้พระเวสสันดรกริ้ว แต่ก็ทรงตัดอาลัยได้และให้ชูชกพาสองกุมารไป

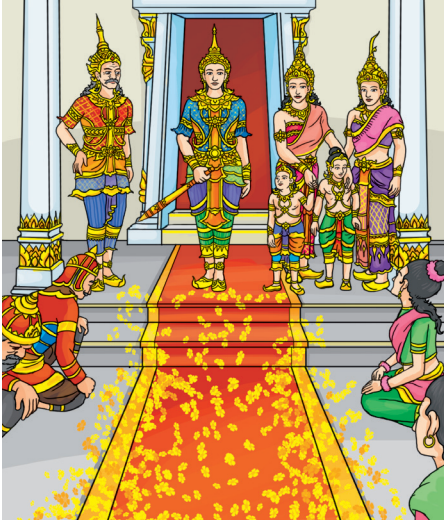
กัณฑ์มัทรี

เมื่อพระนางมัทรีกลับมาถึงอาศรมไม่พบสองกุมารก็ออกตามหาไปทั่ว แต่ก็ไม่พบ นางโคกเศราเสียใจร้องไห้คร่ำครวญจนสลบไป ครั้นฟื้นขึ้นมาทรงทราบเรื่องราวทั้งหมด ก็ได้แสดงอนุโมทนาในการบำเพ็ญทานครั้งนี้ด้วย

กัณฑ์สักรบรรพ

พระอินทร์เกรงว่าจะมีผู้มาทูลขอพระนางมัทรี จึงแปลงกายเป็นพราหมณ์มาขอพระราชทานพระนางมัทรีจากพระเวสสันดร แล้วถวายคืนให้ทำหน้าที่ปณินัติพระเวสสันดรต่อไป และได้ประสาธน์ให้แก่พระเวสสันดร ๘ ข้อ แล้วจึงนมัสตราเป็นพระอินทร์กลับสู่สวรรค์

กัณฑ์มหาราช

ชูชกพาสองกุมารเดินทางกลับเมืองของตน แต่เทพยดาตลให้เดินหลงเข้าไปยังกรุงสีพี พระเจ้ากรุงสญชัยทอดพระเนตรเห็นก็ทรงจำพระราชนัดดาได้จึงทรงไล่ตัวสองกุมารจากชูชก ชูชกกินอาหารพระราชทานเกินขนาดจนไฟธาตุไม่อาจเผาผลาญได้จึงถึงแก่ความตาย พระเจ้ากรุงสญชัยทรงให้พระชาลีนำทางไปยังเขาวงกตเพื่ออัญเชิญพระเวสสันดรกลับพระนคร

กัณฑ์กษัตริย์

เมื่อพระเจ้ากรุงสญชัย พระนางผุสดี พระเวสสันดร พระนางมัทรี พระกัณหา และพระชาลี ได้ทรงพบกันต่างพากันร่ำไห้จนสลับไป พระอินทร์จึงบันดาลให้ฝนโบกขรพรรษตกลงมา กษัตริย์ทั้ง ๖ พระองค์จึงพินคินสติ บรรดาเสนาอำมาตย์ต่างเข้าเฝ้าพระเวสสันดร เพื่อทูลอัญเชิญกลับพระนคร

นครกัณฑ์

พระเวสสันดรทรงรับเชิญกลับพระนครแล้วทรงลาพนาช พระเจ้ากรุงสญชัยทรงอภิเษกพระเวสสันดรและพระนางมัทรีเป็นกษัตริย์และมเหสีครองกรุงสีพี พระเวสสันดรทรงแบ่งราชทรัพย์ออกเป็น ๒ ส่วน ส่วนหนึ่งใช้ทำนุบำรุงบ้านเมือง อีกส่วนหนึ่งสำหรับบำเพ็ญทาน บ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุขตลอดมา

ตอนท้ายเรื่องมีการกล่าวถึงการกลับชาติของตัวละคร เช่น

พระเจ้ากรุงสญชัย

เป็น พระเจ้าสุทโธทนะ

พระนางผุสดี

เป็น พระนางสิริมหามายา

พระนางมัทรี

เป็น พระนางยโสธราพิมพา

พระชาลี

เป็น พระราहुล

พระกัณหา

เป็น นางอุบลวรรณาเถรี

มหาชาติสำนวนต่าง ๆ

เรื่องมหาชาติมีผู้แต่งกันมาก มักแต่งตามความถนัดและความพอใจของผู้แต่งแต่ละคน ส่วนมากผู้แต่งคนหนึ่ง ๆ แต่งไม่ครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ เลือกลงเฉพาะบางกัณฑ์หรือเพียงกัณฑ์ใดกัณฑ์หนึ่ง และมีการประกวดประชันฝีมือลายมือกัน หากสำนวนของผู้ใดแต่งดีถึงขนาด ผู้อื่นก็มักเลียนแบบไม่แต่งแข่ง นอกจากนี้ เรื่องมหาชาติยังมีการแต่งเป็นสำนวนของภาคต่าง ๆ ซึ่งทุกสำนวนมีเนื้อหาตรงกัน ต่างกันที่รายละเอียดเพียงเล็กน้อย ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะสำนวนที่ดีเด่นของแต่ละภาค ดังนี้

มหาชาติภาคกลาง

มหาชาติภาคกลางที่ได้รับความนิยม คือ มหาเวสสันดรชาดกฉบับกระทรวงศึกษาธิการ มหาชาติฉบับนี้เรียกว่า มหาเวสสันดรชาดก หรือมหาชาติกลอนเทศน์ กระทรวงศึกษาธิการได้จัดพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๙ โดยได้คัดเลือกสำนวนที่ดีที่สุดของแต่ละกัณฑ์มารวมกัน ซึ่งเป็นผลงานของผู้แต่ง ๖ คน ดังนี้

๑. กัณฑ์ทศพร กัณฑ์หิมพานต์ กัณฑ์มหาราช กัณฑ์ฉกษัตริย์ และนครกัณฑ์ พระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส

๒. กัณฑ์วนประเวศน์ กัณฑ์จุลพน และกัณฑ์สักการบรรพ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๓. ทานกัณฑ์ ผลงานของกวีสำนักวัดถนน

๔. กัณฑ์ชูชก ผลงานของกวีสำนักวัดสังฆาย

๕. กัณฑ์มहाพน ผลงานของพระเทพโมลี (กลั่น)

๖. กัณฑ์กุมาร และกัณฑ์มัทรี ผลงานของเจ้าพระยาพระคลัง (หน)

มหาชาติภาคกลางแต่งด้วยร้อยยาว มีคาถาบาลีนำสลับกับการบรรยายความเป็นตอน ๆ เน้นการพรรณนาความ มักใช้คำอลังการ ใช้ศัพท์สูงหรือศัพท์ยาก มีการซ้ำคำและกลุ่มคำ บางตอนยังแต่งเป็นกลบทหลากหลายชนิด นอกจากนี้ ยังนิยมเล่นคำและเล่นเสียงสัมผัสทั้งสัมผัสพยางค์และสัมผัสสระ เช่น บทคร่ำครวญของพระนางมัทรีเมื่อตามหาสองกุมารไม่พบ

แต่แม่เที่ยวเซซังเสาะแสวงทุกแห่งห้องหิมเวศ ทั่วประเทศทุกราวป่า สุดสายนัยนาที่แม่จะ
ตามไปเล็งแล สุดโสตแล้วที่แม่จะซบทราบฟังสำเนียง สุดสุรเสียงที่แม่จะร่ำเรียกพิไรร้อง สุดผีเท้า
ที่แม่จะเยื้องย่องยกย่างลงเหยียบดิน ก็สุดสิ้นสุดปัญญาสุดหาสุดค้นเห็นสุดคิด

(กัณท์มัทรี ของ เจ้าพระยาพระคลัง (หน))

มหาชาติภาคเหนือ

มหาชาติภาคเหนือมีผู้แต่งเป็นสำนวนต่าง ๆ หลายสำนวน สำหรับสำนวนที่ได้รับความนิยมแพร่หลายคือ มหาชาติสำนวนสร้อยสังกร เป็นสำนวนที่พระอุปาสถุณูปมาจารย์ (ฟู อุตตลิว) ชำระและเรียบเรียงขึ้นโดยคัดเลือกมหาชาติกัณท์ที่ดีที่สุดของสำนวนต่าง ๆ มาเรียบเรียงเข้าด้วยกันเป็นชุดครบ ๑๓ กัณท์ ทั้งนี้มหาชาติสำนวนสร้อยสังกรนี้มีเนื้อความและสำนวนภาษาล้ำกับมหาชาติสำนวนไม้ไผ่แจ้เรียวแดง ซึ่งเป็นมหาชาติภาคเหนือที่เชื่อว่าแต่งขึ้นในสมัยอยุธยา และเป็นต้นแบบของมหาชาติภาคเหนือสำนวนอื่น ๆ

มหาชาติสำนวนสร้อยสังกรแต่งด้วยร่ายยาว ใช้คำง่าย ๆ (ใช้สำนวนภาษาล้านนา แต่ปรับรูปคำให้เป็นอักษรไทยกลาง) มีคำยืมภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต และภาษาเขมรมาปะปนอยู่บ้าง ไม่เน้นการพรรณนาความอย่างพิสดาร มีสัมผัสคล้องจองเกี่ยวเนื่องกันไปในแต่ละวรรค มีการเล่นคำซ้ำที่ต้นวรรค เช่น ตอนพระนางมัทรีออกตามหาสองกุมาร

ทุกชอกข้างอาราม	ทุกดงรามและป่ากล้วย
ทุกสรอกห้วยเครือหนาม	ทุกดงงามป่าไผ่
ทุกแหล่งไถ้เขาเขียว	ทุกรูเปลวปากถ้ำ
ทุกทำนน้ำและลอมคา	ทุกรูผาเหวหาด
ทุกที่ตาดเหวเหิน	ทุกรูดินและจอมปลวก
ทุกบวนน้ำและสระหนอง	หินกองหินก่อ
ทุกผาซ้อผ่าซัน	ดอยดงตันมัวมืด
นางก็ไปหยึดร้องหา	กีบหันสองบัวตราหน่อท้าว
ในด้านด้าวแดนใด	

(สำนวนสร้อยสังกร)

มหาชาติภาคอีสาน

มหาชาติภาคอีสานมีหลายสำนวน หลายฉบับ สำหรับสำนวนที่ได้รับความนิยมแพร่หลายคือ มหาชาติฉบับสำนักพิมพ์ ส. ธรรมภักดี ทั้งนี้แต่ละวัดแต่ละจังหวัดจะใช้ฉบับของท้องถิ่นและคัดลอกสืบทอดกันมา ในการคัดลอกอาจมีการเพิ่มเติมเสริมแต่ง ตัดย่อให้สั้นลง หรือแต่งสำนวน

ใหม่บ้าง ซึ่งต้นฉบับเดิมของมหาชาติภาคอีสานน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากมหาชาติฉบับของล้านนา เนื่องจากชาวอีสานส่วนใหญ่ได้รับวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขงมาโดยตลอด และพิธีกรรมบุญพระเวสของอีสานก็มีลักษณะเช่นเดียวกับพิธีกรรมของอาณาจักรล้านช้างโบราณ

มหาชาติภาคอีสานแต่งด้วยร้อยยาว มีโครงเรื่องเหมือนกับมหาชาติภาคกลาง ต่างกันที่สำนวนโวหารที่เป็นภาษาถิ่น มีการใช้คำง่าย ๆ ไม่เน้นการพรรณนาพิสดารเช่นเดียวกับมหาชาติภาคเหนือ โดยได้แสดงลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นทั้งด้านภาษา สภาพสังคม ค่านิยม อาหารการกิน วิถีชีวิต ฯลฯ ไว้ด้วย เช่น ตอนพรรณนาอาหารที่พระเจ้ากรุงสมุทัยสั่งให้จัดต้อนรับชูชก ซึ่งมีการกล่าวถึงอาหารถิ่นอีสานผสมผสานกับอาหารที่ปรากฏชื่ออยู่ในพระคาถาบาลี

แกงส้มใส่ข้าวปุ้น
แกงขุ้นใส่หมากจับงาย
ลาบควายใส่ขี้เพี้ย
หมกหมอกใส่ข้าวเบือ
หมากเชือกกับปลาแดก
หมากแปกกับน้ำผัก

(ฉบับสำนักพิมพ์ ส. ธรรมภักดี)

มหาชาติภาคใต้

มหาชาติภาคใต้มีหลายสำนวน สำหรับสำนวนที่โดดเด่นคือ พระมหาชาติก ฉบับวัดมณีมาวาสวรวิหาร จังหวัดสงขลา ผู้แต่งเป็นใคร แต่งขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐาน ทราบแต่เพียงว่าพระภิกษุญโณเข้าได้คัดลอกลงสมุดข่อย เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๕ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จัดเป็นหนังสือเก่าเรื่องหนึ่งเนื่องจากการใช้คำเก่าปะปนอยู่มาก

มหาชาติภาคใต้สำนวนพระมหาชาติก ฉบับวัดมณีมาวาสวรวิหาร จังหวัดสงขลา แต่งด้วยกาพย์ยานี ๑๑ (เรียกว่า กาพย์ยานี ๒๒ เพราะมีการนับคำรวมกัน ๒ บรรทัด) กาพย์ฉบับ ๑๖ กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘ และมาลินีฉันท์ ๑๕ เน้นการพรรณนาความมากกว่ามหาชาติภาคเหนือและภาคอีสาน แต่ไม่เท่าภาคกลาง โดยได้แสดงลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นทั้งด้านพืชพรรณไม้ พันธุ์สัตว์ สภาพภูมิประเทศ ขนบธรรมเนียมประเพณี สภาพสังคม วิถีชีวิต อาหารการกิน ฯลฯ ไว้ด้วย เช่น ตอนพระอภัยมณีชี้ทางให้แก่ชูชก มีการพรรณนาต้นไม้ที่มีเฉพาะถิ่นได้

ประโดกโคกล้าน ทูเรียนตระการ มะก๋อสะแร
สะท้อนสเตียร อาเกียรรำแซ สูงสุดตาแล ยุ่งยางแกมกัน
ผมเงาะเซาะซุก ซ้อล้งสาตสุก ละมุดอินจัน
สเทือนสเตียร อาเกียรหลายพันธุ์ ขุนขนัน จำปาตะสาเก

(สำนวนพระมหาชาติก ฉบับวัดมณีมาวาสวรวิหาร จังหวัดสงขลา)

มหาชาติหรือมหาเวสสันดรชาดก เป็นวรรณคดีพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงเรื่องราวของ พระโพธิสัตว์ที่เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรซึ่งเป็นพระชาติสุดท้ายก่อนจะประสูติเป็นเจ้าชาย สิทธัตถะ แล้วเสด็จออกทรงผนวช กระทั่งตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันเป็นพระชาติอันสำคัญยิ่ง เรื่องมหาชาติจึงมีการเขียนขึ้นหลายสำนวนในแต่ละภาค แต่ทุกสำนวนล้วนมีเนื้อหาเดียวกัน ทั้งนี้ เพราะเป็นเรื่องที่เขียนขึ้นจากความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและ วิถีชีวิตในท้องถิ่นของตน

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มจับสลากเลือกศึกษาและวิเคราะห์เรื่องมหาชาติ หรือมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ใดกัณฑ์หนึ่งใน ๑๓ กัณฑ์ ตามแนวทางในการวิจารณ์วรรณคดีและ วรรณกรรม แล้วจัดทำเป็นรายงานส่งครู
๒. หาโอกาสฟังเทศน์มหาชาติ แล้วสังเกตพิธีกรรมและวิธีการเทศน์ บันทึกเป็นความรู้
๓. เลือกศึกษาค้นคว้ามหาชาติสำนวนต่าง ๆ แล้วสังเกตลักษณะเด่นของเรื่อง และนำมาสนทนา แลกเปลี่ยนความรู้กับเพื่อนในชั้นเรียน
๔. รวบรวมสำนวนภาษาถิ่นที่พบในมหาชาติสำนวนต่าง ๆ แล้วเขียนอธิบายความหมาย

โครงงาน

นักเรียนเลือกทำโครงงานต่อไปนี้ ๑ หัวข้อ หรืออาจเลือกทำโครงงานอื่นตามความสนใจ โดยให้เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่เรียน

๑. โครงงานศึกษาค้นคว้าเรื่องมหาชาติประจำแต่ละท้องถิ่น
๒. โครงงานศึกษาเกี่ยวกับการเทศน์มหาชาติ

การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

๑. นักเรียนจะนำคติธรรมจากเรื่องมหาชาติหรือมหาเวสสันดรชาดกไปประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างไรบ้าง
๒. การทำความดีด้วยการบริจาคทานให้แก่ผู้ที่ย่อยโอกาสหรือผู้ที่เดือดร้อนมีผลดีหรือไม่อย่างไร

คำถามทบทวน

๑. เหตุใดมหาเวสสันดรชาดกจึงมีความสำคัญยิ่งกว่าชาดกทั้งหลายในทศชาติชาดก
 ๒. มหาเวสสันดรชาดกมีจุดมุ่งหมายสำคัญในการสอนเกี่ยวกับเรื่องใด
 ๓. มหาเวสสันดรชาดกมีเนื้อเรื่องในกัณฑ์ใดที่สะท้อนคุณค่าด้านการปกครองเด่นชัดที่สุด
- อธิบาย
๔. สONGกุมารแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อพระเวสสันดรผู้เป็นพระบิดาอย่างไรบ้าง
 ๕. มหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ใดที่แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างพฤติกรรมกับจิตใจของพระเวสสันดร
- อธิบาย
๖. เหตุการณ์ใดที่แสดงให้เห็นถึงคำกล่าวที่ว่า “ตะแกจลัดในเชิงภิกขาจาร” หรือความเป็นผู้มีวาทีลึบของชูชก
 ๗. ฝนโศกขรพระรมมีลักษณะอย่างไร และเกิดขึ้นในเหตุการณ์ใดในเรื่องเวสสันดรชาดก
 ๘. พระนางมัทรีมีบทบาทสำคัญในฐานะของภรรยาอย่างไรบ้าง ยกตัวอย่าง
 ๙. เหตุการณ์ที่เป็นเสมือนลางบอกเหตุร้ายที่จะเกิดขึ้นในอนาคตปรากฏอยู่ในกัณฑ์ใด
- อย่างไร
๑๐. นักเรียนคิดว่าการบริจาคทานของพระเวสสันดรเป็นการกระทำที่ถูกต้องหรือไม่ อย่างไร

บันทึกข้อความ

[illegible]